bell hooks

FEMİNİZM HERKES İÇİNDİR

TUTKULU POLİTİKA

bgst YAYINLARI

FEMİNİZM HERKES İÇİNDİR

Tutkulu Politika

bell hooks

bgst Yayınları

65 *9. Bölüm: Çalışan Kadınlar*

72 *10. Bölüm: Irk ve Toplumsal Cinsiyet*

78 *11. Bölüm: Şiddeti Sona Erdirmek*

85 *12. Bölüm: Feminist Erkeklik*

91 *13. Bölüm: Feminist Ebeveynlik*

98 *14. Bölüm: Özgürleştirici Evlilik ve Birliktelik*

106 *15. Bölüm: Feminist Bir Cinsellik Politikası*
Karşılıklı Bir Özgürlük Etiği

115 *16. Bölüm: Katıksız Mutluluk*
Lezbiyenizm ve Feminizm

122 *17. Bölüm: Yeniden Sevmek*
Feminizmin Kalbi

127 *18. Bölüm: Feminist Maneviyat*

133 *19. Bölüm: Vizyoner Feminizm*

143 *Dizin*

GİRİŞ

Feminizme Yaklaşın

Gittiğim her yerde, kim olduğumu, ne yaptığımı merak eden insanlara yazar, feminist teorisyen ve kültür eleştirmeni olduğumu söylüyorum gururla. Filmler ve popüler kültür hakkında yazdığımı, aracın içindeki mesajı* tahlil ettiğimi anlatıyorum. Birçok kişi bunları heyecan verici buluyor ve daha fazlasını öğrenmek istiyor. Neticede herkes sinemaya gidiyor, televizyon seyrediyor, dergilere göz atıyor; herkesin, algıladığı mesaja, baktığı görüntülere dair birtakım fikirleri var. Karşılaştığım bunca farklı insanın, kültür eleştirmeni olarak yaptıklarımı ve yazı yazma arzumun nereden kaynaklandığını anlaması hiç de zor olmuyor; ne de olsa insanların birçoğu bir şeyler yazmak istiyor ve yazıyor da. Ne var ki sıra feminist teoriye gelince sorular bitiveriyor. Bunun yerine, feminizmin şerri ve kötü feministler hakkında duymadığım şey kalmıyor: "Onların" erkeklerden nasıl da nefret ettiğini, "onların" doğaya ve de Tanrı'ya nasıl karşı çıkmak istediğini, "onların" topunun lezbiyen olduğunu, "onların" bütün işleri ele geçirerek karşılarında hiçbir şansı olmayan beyaz erkeklere dünyayı nasıl da zehir ettiğini duyuyorum genellikle.

---

* bell hooks burada iletişim teorisyeni Marshall McLuhan'ın "Araç mesajdır" sözüne gönderme yapıyor. McLuhan bu sözüyle iletişim aracının kendine özgü biçiminin, mesajın doğurduğu algıyı etkilediğini öne sürer. —y.h.n.

Aynı insanlara hangi feminist kitap ya da dergileri okuyorsunuz, hangi feminist söyleşileri dinlediniz, hangi feminist aktivistleri tanıyorsunuz diye sorduğumda ise feminizm hakkında tüm bildiklerinin kulaktan dolma şeyler olduğunu, feminist harekette gerçekte neler yaşandığını bilmediklerini, hareketin tam olarak ne ile ilgili olduğunu söyleyebilecek kadar feminizme yaklaşmadıklarını söylüyorlar. Çoğunun gözünde feminizm, erkekler gibi olmak isteyen bir avuç öfkeli kadın anlamına geliyor. Feminizmin haklarla, kadınların eşit haklar elde etmesiyle ilgili olduğunu düşünmüyorlar bile. Kendi bildiğim, kendi yaşadığım haliyle feminizmden söz ettiğimde ise can kulağıyla dinliyorlar. Yine de konuşmalarımız sona erdiğinde benim farklı olduğumu; erkeklerden nefret eden, öfkeli "gerçek" feministler gibi olmadığımı söylüyorlar hemen. Ben de bir insan ne kadar gerçek ve radikal bir feminist olabilirse o kadar gerçek ve radikal bir feminist olduğumu temin ediyor ve eğer feminizme yakından bakmaya cesaret ederlerse feminizmin, kafalarındaki şey olmadığını onların da göreceğini söylüyorum.

Ne zaman böyle bir karşılaşma yaşasam, oradan ayrıldığımda keşke elimde küçük bir kitap olsa da; buyrun bu kitabı okuyun, size feminizmin ne olduğunu, hareketin ne ile ilgili olduğunu anlatacaktır diyebilsem diye geçiriyorum aklımdan. Elimde kısa ve açık, okuyup anlaması gayet kolay bir kitap olsun istiyorum; zorlayıcı terimler veya akademik dille yazılmış kalın bir kitap değil, açık ve anlaşılır bir kitap; konuyu gereksiz yere basitleştirmeyen ama kolay da okunabilen bir kitap. Feminist düşüncenin, politikanın ve pratiğin hayatımı değiştirdiği andan beri bu kitabı istiyorum. Davamı, politik yaşantımın temelini oluşturan ve sonuna kadar inandığım feminist politikayı daha iyi anlayabilsinler diye, bu kitabı sevdiğim insanlara vermek istiyorum.

"Feminizm nedir?" sorusuna korkuya ya da fanteziye dayanmayan bir cevapları olsun istiyorum. Şu basit tanım ellerinde olsun, onu tekrar tekrar okusunlar ve bilsinler istiyorum: "Feminizm cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü ve baskıyı sona erdirmeye çalışan bir harekettir." İlk kez, bundan en az on yıl önce *Feminist Theory: From Margin to Center* [Feminist Teori: Çeperden Merkeze] adlı kitabımda önerdiğim bu tanımı seviyorum; çünkü hareketin erkek karşıtı olmakla alakası olmadığını çok net bir biçimde belirtiyor. Sorunun cinsiyetçilik olduğunu açıkça ortaya koyuyor. Ve bu açıklık bir gerçeği unutmamamıza yardımcı oluyor: İster kadın olalım ister erkek, hepimiz, doğduğumuz andan itibaren toplumsallaşma vasıtasıyla cinsiyetçi düşünce ve eylemi kabul etmeye yönlendiriliyoruz. Bunun bir sonucu olarak, kadınlar da erkekler kadar cinsiyetçi olabiliyor. Bu durum, erkek tahakkümünü mazur göstermez ya da ona bir gerekçe sunmaz; fakat feminist düşünürlerin hareketin erkek karşıtlığından ibaret olduğunu varsaymasının naif ve yanlış olacağı anlamına gelir. Kurumsallaşmış cinsiyetçiliği adlandırmanın bir diğer yolu olan ataerkiyi sona erdirebilmek için şunu açık bir şekilde ortaya koymamız gerekiyor: Biz hem aklen hem de kalben değişmedikçe, cinsiyetçi düşünce ve eylemin yerine feminist düşünce ve eylemi getirmedikçe cinsiyetçiliği devam ettirmiş oluyoruz.

Bir grup olarak ataerkinin sefasını en çok sürenler, erkeklerin kadınlardan üstün olduğu ve bize hükmetmeleri gerektiği varsayımının faydasını en çok görenler, erkekler olmuştur ve bu bugün de böyledir. Fakat bu sefanın bir de bedeli olagelmiştir. Erkekler, ataerkinin nimetleri karşılığında kadınlara hükmetmekle, ataerkinin zarar görmemesi için gerekirse şiddet kullanarak bizleri sömürmek ve bastırmakla "yükümlüdürler". Oysa erkeklerin büyük çoğunluğu için ataerkil erkek olmak zordur. Çoğu, kadınlar karşısında duyulan nefret ve korkudan, kadınlara uygulanan şiddetten rahatsız olur.

Hatta bu durum, söz konusu şiddeti devam ettirenler için de geçerlidir. Fakat bir yandan da ataerkinin nimetlerinden vazgeçmekten korkarlar. Ataerki değişirse, avuçlarının içi gibi bildikleri bu dünya ne hale gelir, hiçbir fikirleri yoktur. Dolayısıyla, hem aklen hem de kalben yanlış olduğunu bilseler de, erkek tahakkümünü pasif bir şekilde desteklemek işlerine gelir. Erkekler, sürekli, feministlerin ne istediğini bilmiyoruz diyorlar bana. Onlara inanıyorum. Değişebileceklerine ve olgunlaşabileceklerine de inanıyorum. Üstelik feminizm hakkında ne kadar çok şey öğrenirlerse o kadar korkmazlar feminizmden; çünkü feminist hareket, erkekler için de ataerkinin köleliğinden kurtuluş umudunu barındırır.

Bu kısa el kitabını, en az yirmi yıldır özlemini çektiğim bu kitabı, genciyle yaşlısıyla erkekler için de yazdım. Hepimiz için yazdım. Yazmak zorunda kaldım; birileri yazar diye bekledim ama kimse yazmadı. Ne var ki, bu kitap olmadan, bu ülkede her gün anti-feminist tepkinin bombardımanına maruz kalan, kendilerine, hakkında çok az şey bildikleri bir hareketten nefret etmeleri ve bu harekete direnmeleri söylenen kitlelere seslenmek imkânsızdı. Şayet bize feminizmden bahseden bir dolu eğitsel kitapçık, kolay okunur kitap ve bülten olsaydı (ki olması gereken de budur), bu kitap da feminist politika adına bizlere seslenen tutkulu seslerden yalnızca biri olurdu. Dünyanın dört bir yanında, feminizmin sözünün yayılmasını sağlayan reklam panoları kurulmalı; dergilerde, otobüslerde, metrolarda, trenlerde, televizyonlarda reklamlar ve tanıtımlar yayımlanmalı. Bugün henüz o noktada değiliz; fakat feminizmi paylaşmak, hareket adına herkesin aklına ve yüreğine seslenmek için yapmamız gereken budur. Feminist değişim halihazırda yaşamlarımızı olumlu yönde etkilemiş bulunuyor. Ancak feminizm hakkında duyduğumuz her şey olumsuz olunca, onun olumlu yönlerini de göremeye başlıyoruz.

Erkek tahakkümüne direnmeye, ataerkil düşünceye başkaldırmaya (ve hayatımdaki en güçlü ataerkil sese, annemin sesine karşı çıkmaya) başladığımda henüz ergenlik çağındaydım; intihar etmeyi düşünüyordum, depresyondaydım, hayatımın anlamını ve hayatın içinde kendime ait bir yeri nasıl ve nerede bulabileceğimi bilmiyordum. Bana, üzerinde ayakta kalabileceğim bir eşitlik ve adalet zemini sunması için feminizme ihtiyacım vardı. Zamanla annem de feminizm düşüncesini benimsedi, ben dahil kızlarının (altı kız kardeşiz) feminist politika sayesinde daha iyi bir yaşama kavuştuğunu, feminist hareketteki vaadi ve umudu gördü. İşte ben de bu kitapta, sizlerle ve herkesle bu umudu ve vaadi paylaşmak istiyorum.

Kimsenin kimseye hükmetmediği bir dünyada yaşadığımızı düşünün. Kadınlarla erkeklerin birbirine benzemediği ve hatta daima eşit de olmadığı; ama ilişkilerimizi şekillendiren yaşam felsefesinin karşılıklılık esası üzerine inşa edildiği bir dünyada yaşadığımızı düşünün. Herbirimizin kendimiz olabildiğimiz bir dünyada, barış ve olanaklar dünyasında yaşadığımızı düşünün. Feminist devrim tek başına böyle bir dünya yaratmaz; ırkçılığı, sınıf elitizmini ve emperyalizmi de sona erdirmemiz gerekir. Fakat feminizm, kendini tümüyle gerçekleştirmiş kadın ve erkekler olarak özlediğimiz toplumu yaratabilmemizi mümkün kılacaktır; özgürlük ve adalet hayallerimizi gerçekleştirebileceğimiz, hepimizin "eşit yaratıldığımız" hakikatini hayata geçirebileceğimiz bir toplumda hep beraber yaşayabilmemizi sağlayacaktır. Yaklaşın. Feminizmin yaşamınıza, hepimizin yaşamına nasıl dokunup bu yaşamları nasıl değiştirebileceğini görün. Yaklaşın ve feminist hareketin derdinin ne olduğunu kendi gözlerinizle görün. Yaklaşın, şunu göreceksiniz: Feminizm herkes içindir.

1

FEMİNİST POLİTİKA

Direniş Noktamız

Basitçe ifade etmek gerekirse feminizm cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü ve baskıyı sona erdirmeyi amaçlayan bir harekettir. Bu, on yıl kadar önce *Feminist Theory: From Margin to Center*'da [Feminist Teori: Çeperden Merkeze] önerdiğim bir tanım. O zaman bu tanımın ileride herkesin kullanacağı, yaygın bir tanım olacağını umuyordum. Hoşuma gitmişti, çünkü erkeklerin düşman olduğunu ima etmeyen bir tanımdı. Sorunun adını "cinsiyetçilik" olarak koyuyor ve bu yolla dosdoğru meselenin özüne iniyordu. Bu tanım, sorunun pratikte, cinsiyetçi düşünce ve eylemin tüm biçimlerinde yattığına, cinsiyetçilik yapan kişinin kadın, erkek, çocuk ya da yetişkin olmasının bir şey değiştirmediğine işaret eder. Sistemi baştan sona etkileyen kurumsallaşmış cinsiyetçiliğe dair bir kavrayış içerecek kadar da kapsamlıdır. Ucu açık bir tanımdır. İnsanın feminizmi anlayabilmesi için önce cinsiyetçiliği anlayabilmesi gerektiğini ortaya koyar.

Feminist politikanın tüm savunucularının da bildiği gibi, çoğu kişi cinsiyetçiliği anlamıyor veya anlıyorsa bile, bunu bir sorun olarak görmüyor. Birçok insan, feminizmin daima ve yalnızca erkeklerle eşit olmayı amaçlayan kadınlardan ibaret olduğunu düşünüyor. Dahası bu insanların büyük çoğunluğu feminizmi erkek karşıtlığı

sanıyor. Feminist politikaya dair bu yanlış yorumlar, çoğu insanın feminizmi ataerkil kitle medyasından öğrendiğini gösteriyor. Hakkında en fazla şey duydukları feminizm, kendisini öncelikle toplumsal cinsiyet eşitliğine adamış kadınların resmettiği bir feminizm oluyor: eşit işe eşit ücret ve bazen de kadın ile erkeğin gerek ev işlerinde gerekse ebeveynlikte eşit derecede sorumluluk almasını talep eden bir feminizm. Söz konusu kadınların genellikle beyaz ve maddi olarak da imtiyazlı olduklarını görüyor insanlar. Öte yandan, kadın özgürleşmesinin kürtaj yaptırabilme özgürlüğü, lezbiyen olabilme, tecavüz ve ev içi şiddete karşı çıkma gibi konulara odaklandığını da medya sayesinde biliyorlar. Çoğu kişi, bu konular arasından, iş yaşamında toplumsal cinsiyet adaleti fikrine, yani eşit işe eşit ücret talebine katılıyor.

ABD toplumu esasen bir "Hıristiyan" kültürü olmaya devam ettiği için çoğu kişi hâlâ Tanrı'nın, ev yaşamında kadının erkeğe tabi olmasını buyurduğuna inanıyor. Bugün milyonlarca kadının çalışmasına ve birçok ailede evi geçindiren tek kişinin kadın olmasına rağmen, ulusun imgelemine egemen olan ev içi yaşam tasavvuru, hâlâ el değmemiş erkek egemen bir mantık içeriyor. Erkek ev yaşamında ister yer alsın ister almasın, bu mantıkta herhangi bir şey değişmiyor. Feminist hareketin erkek karşıtı olduğunu ima eden çarpık kanı, kadınlardan müteşekkil bir alanda ataerkinin ve cinsiyetçi düşüncenin hiçbir şekilde var olmayacağı gibi bir diğer çarpık kanıyı da içinde barındırıyor. Geçmişte birçok kadın, hatta feminist politikanın içinden gelenler bile buna inanmayı tercih etti.

Aslına bakılırsa, erkek tahakkümüne öfkeyle karşılık veren ilk feminist aktivistler arasında erkek karşıtı duygular gerçekten de yaygındı. Adaletsizlik karşısındaki bu öfke, kadın kurtuluş hareketinin yaratılmasında itici güç oldu. Büyük kısmı beyaz olan erken dönem feminist aktivistlerin erkek tahakkümünün doğası konusun-

da bilinçlenmesi, sınıfçılık ve ırkçılık karşıtı çevrelerde erkeklerle birlikte çalışırken gerçekleşti. Bu erkekler bir yandan dünyaya özgürlüğün önemini anlatırken, diğer yandan da kendi saflarındaki kadınları eziyorlardı. Sosyalizm adına birçok beyaz kadın, yurttaşlık hakları ve siyahların özgürleşmesi adına birçok siyah kadın, ya da yerli hakları adına birçok Yerli Amerikalı kadın mücadelede yer almış olsa da, erkeklerin liderliği kaptırmak istemediği ve kadınlardan kendilerini takip etmelerini talep ettiği açıktı. Radikal özgürlük mücadelelerinde yer almak, ilerici kadınlarda direniş ve isyan ruhunu uyandırarak onları günümüz kadın kurtuluş hareketine yöneltti.

Günümüz feminizmi geliştikçe, toplumumuzda cinsiyetçi düşünce ve davranışı bir tek erkeklerin savunmadığı, kadınların da en az erkekler kadar cinsiyetçi olabileceği yine kadınlar tarafından anlaşıldı. Bunun ardından da erkek karşıtı feminist anlayış, hareketin bilincini şekillendiren öğe olmaktan çıktı. Tüm çabalar toplumsal cinsiyet adaletinin yaratılmasına odaklandı. Ne var ki biz kadınlar, kendi cinsiyetçi düşüncelerimizle yüzleşmeden feminizmi ileriye taşıyacak bir güç oluşturamıyorduk. Kadınlar birbirleriyle savaşıp rekabet ettiği sürece, "kız kardeşlik" güçlü olamazdı. Tüm kadınların erkek tahakkümü tarafından bir şekilde mağdur edildiği anlayışından başka bir şey üzerine temellendirilmeyen ütopik kız kardeşlik tasavvurları, sınıf ve ırk tartışmalarıyla kırılmaya uğradı. Sınıf farklılığına ilişkin tartışmalar, çağdaş feminizmin ilk dönemlerinde, ırk tartışmalarının öncesinde yürütülmüştü. 1970'lerin ortası gibi erken bir tarihte Diana Press, *Class and Feminism* [Sınıf ve Feminizm] başlıklı derlemesinde kadınlar arasındaki sınıf bölünmesine dair devrimci görüşler yayımlamıştı. Bu tartışmalar "kız kardeşlik güçlüdür" sözüne yapılan feminist vurguyu değersizleştirmemiş ancak şuna dikkat çekmişti: Mücadelede kız kardeş ola-

bilmek için önce biz kadınların, diğer kadınları (cinsiyet, sınıf ve ırk farklılıkları dolayımıyla) nasıl baskı altına alıp sömürdüğümüzle yüzleşmemiz gerekiyordu. Bu farklılıkların ele alınabildiği politik bir platform oluşturan da yine bu tartışmalardı.

Siyah kadınlar, çağdaş feminist hareketin doğuşundan itibaren hareketin içinde tek tek aktif rol almışlardı. Ne var ki hareketin "yıldızı" haline gelen, kitle medyasının dikkatini üzerine çeken bireyler arasında yer almadılar. Çağdaş feminist hareket içinde aktif rol oynayan siyah kadınlar genellikle devrimci feministti (tıpkı birçok beyaz lezbiyen gibi). Hareketin tek amacını var olan sistemde erkeklerle eşitlik sağlamakmış gibi yansıtmak isteyen reformist feministlerle araları çoktan açılmıştı. Irk meselesinin feminist çevrelerde tartışılmaya başlanmasının öncesinde bile siyah kadınlar ve mücadele içindeki devrimci müttefikleri, mevcut beyaz üstünlükçü kapitalist ataerki içinde hiçbir zaman eşitlik sağlayamayacaklarını biliyorlardı.

Feminist hareket başından beri kutuplaşmıştı. Reformist düşünürler toplumsal cinsiyet eşitliğini vurgulamayı tercih etmişlerdi. Fakat devrimci düşünürlerin istediği, kadınları mevcut sistem içerisinde daha fazla hakka kavuşturacak birtakım değişimler yaratmaktan ibaret değildi. Bizler o sistemi dönüştürmek, ataerki ve cinsiyetçiliğe bir son vermek istiyorduk. Ataerkil kitle medyası, daha devrimci bir feminizmle ilgilenmediğinden bu görüşe hiçbir zaman yer vermedi. Kamunun tahayyülüne yerleşen ve bu yerleşik konumunu bugün de sürdüren "kadın özgürleşmesi" tasavvuruysa, kadınları, erkeklerin sahip oldukları şeyleri istiyormuş gibi yansıtıyordu. Hayata geçirilmesi daha kolay olan tasavvur da buydu. Ülke ekonomisindeki değişimler, ekonomik kriz, işsizlik ve bunun gibi etmenler ABD yurttaşlarının, işgücünde toplumsal cinsiyet eşitliğini kabullenmesini kolaylaştırdı.

Irkçı zihniyet sebebiyle beyaz erkeklerin, beyazların hâkimiyetini sürdürmeye hizmet ettiği sürece kadın haklarını dikkate almaya neden daha istekli olduğunu anlamak kolaydı. Şunu asla unutmamalıyız ki beyaz kadınlar özgürlük taleplerini yurttaşlık haklarının ilanından sonra, tam da ırk ayrımcılığı sona ermek üzereyken ve siyahların, özellikle de siyah erkeklerin işgücünde beyaz erkeklerle eşit haklara sahip olmaya başladıkları sırada ortaya koymuşlardır. Öncelikle işgücünde kadın-erkek eşitliğine odaklanan reformist feminist düşünce, çağdaş feminizmin radikal esaslarına gölge düşürdü. Oysa bu esaslar, reform çağrısı yapmanın yanı sıra ABD ulusunun temelden cinsiyetçilik karşıtı bir ulus haline gelebilmesini sağlamak üzere toplumu baştan sona yeniden yapılandırmayı da amaçlıyordu.

Başta imtiyazlı beyaz kadınlar olmak üzere çoğu kadın, mevcut toplumsal yapı içinde ekonomik güç kazanmaya başladığında devrimci feminist anlayışı zihninden sildi. Bu anlamda, devrimci feminist düşüncenin en çok akademik çevrelerde kabul görmüş olması ise ironikti. Bu çevrelerde devrimci feminist teori geliştirildi, fakat neredeyse hiçbir zaman halka açılmadı. Zamanla etrafımızdaki okuryazar, iyi eğitimli ve genellikle de maddi anlamda imtiyazlı olan kişilere mahsus bir söylem haline geldi ve hâlâ da öyledir. *Feminist Theory: From Margin to Center* [Feminist Teori: Çeperden Merkeze] gibi feminist dönüşüme dair özgürleştirici bir tahayyül sunan eserler hiçbir zaman büyük medyanın ilgisini çekmiyor. Birçok insan bu kitabın ismini dahi duymamıştır. Verilen mesajı reddettikleri söylenemez, çünkü "mesaj"dan haberdar bile değiller.

Erkek karşıtı olmayan, kadınların erkekler gibi olma hakkını elde etmesine odaklanmayan vizyoner feminist düşünceyi bastırmak, beyaz üstünlükçü kapitalist egemen ataerkinin işine geliyordu. Fakat reformcu feministler de bu güçleri susturmaya hevesliydiler.

Reformist feminizm onlar açısından sınıf atlamanın bir yoluydu. Böylelikle işgücünde erkek tahakkümündeki yapıdan kurtulabilir ve kendi yaşam tarzlarını belirlerken daha çok karar alabilirlerdi. Cinsiyetçilik bitmese de mevcut sistem içinde özgürlüklerini maksimum düzeye çıkarabilirlerdi. Bir de şu gerçeğe bel bağlayabilirlerdi: Kendilerinin yapmayı reddettiği "kirli" işleri üstlenmeye mecbur bırakılarak sömürülen, tahakküm altına alınan, daha aşağı sınıftan kadınlar hep olacaktı. Reformist feministler, işçi sınıfının ve yoksul kadınların ikincil konuma itilmesine göz yumarak ve hatta bu sömürüye iştirak ederek, sırf mevcut ataerki ve onun müttefiki cinsiyetçilik ile işbirliği yapmış olmuyor, aynı zamanda kendilerine ikili bir yaşam sürme hakkı tanıyorlar: Biri zaten erkeklerle eşit oldukları iş yaşamı, diğeri de "istedikleri zaman" eşit olabilecekleri ev yaşamı. Lezbiyenizmi* seçtikleri takdirde, bir yandan iş yaşamında erkeklerle eşit olma ayrıcalığını elde ederken bir yandan da sınıf gücünü kullanarak erkeklerle çok az görüşmeyi ya da hiç görüşmemeyi tercih edebilecekleri ev içi yaşam tarzları oluşturmaları mümkün oluyor.

Yaşam tarzı feminizm, ne kadar kadın varsa feminizmin de o kadar biçimi olabileceği fikrine kapı açtı. Bir anda feminizmin politik içeriği yavaş yavaş boşaltılmaya başlandı. Dahası, siyasi görüşü her ne olursa olsun, ister muhafazakâr ister liberal her kadının, feminizmi kendi yaşam tarzı içine yerleştirebileceği varsayımı hızla kabul gördü. Bu bakış elbette feminizmi daha kabul edilebilir kıldı; zira altında, kadınların kendilerini ya da kültürü temelden sorgulamadan veya değiştirmeden feminist olabilecekleri düşüncesi yatıyordu. Örneğin, kürtaj meselesini ele alalım. Eğer feminizm cinsiyetçi

* Lezbiyenizm, özellikle İkinci Dalga Feminizm içerisinde kendisine yer bulmuş politik bir harekettir. Cinsel yönelimin bir tercih olduğunu ve lezbiyenliğin kadınlar için heteroseksüelliğe bir alternatif olduğunu savunur. – y.h.n.

baskıyı sona erdirmeyi amaçlayan bir hareket ise ve kadını üremeye ilişkin karar haklarından mahrum bırakmak da cinsiyetçi baskı biçimlerinden biriyse, demek ki kişi hem kürtaj tercihine karşı hem de feminist olamaz. Bir kadın asla kürtaj yaptırmayı tercih etmeyeceği hususunda ısrar etmekle beraber kadınların kürtajı tercih etme hakkını savunabilir ve hâlâ feminist politikanın savunucusudur. Fakat aynı anda hem kürtaj karşıtı hem de feminizmin savunucusu olamaz. Bu çerçevede, eğer "iktidardan" kasıt ötekilerin sömürülmesi ve baskı altına alınması yoluyla elde edilen iktidar ise "iktidar feminizmi" diye bir şey de olamaz.

Feminist politika ivme kaybetmektedir, çünkü feminist hareketin net tanımları muğlaklaşmıştır. Bizler bu tanımlara sahibiz. Onları yeniden kullanıma sokalım. Paylaşalım. Yeniden başlayalım. Tişörtlerin, araba tamponlarına yapıştırılan çıkartmaların, kartpostalların, hip-hop müziğin, televizyon ve radyo reklamlarının, her tarafa ilan ve reklam panoları asmanın, dünyaya feminizmi anlatan her türlü yazılı materyalin tam zamanıdır. Feminizmin cinsiyetçi baskıyı bitirmeye yönelik bir hareket olduğunu söyleyen basit ama güçlü mesajını paylaşabiliriz. Buradan başlayalım. Hareketi yeniden başlatalım.

2

BİLİNÇ YÜKSELTME

Duygu ve Düşüncelerin Sürekli Değişimi

Feminist doğulmaz, feminist olunur. İnsan yalnızca kadın olarak doğma imtiyazına sahip olduğu için feminist politikanın savunucusu olmaz. Siyasi tavır alışların tümünde olduğu gibi, kişi feminist politikaya tercih ve eylem yoluyla inanır. Kadınlar cinsiyetçilik ve erkek tahakkümü meselesini konuşmak amacıyla ilk toplanmaya başladıklarında, kadınların da tıpkı erkekler gibi cinsiyetçi düşünce ve değerlere inanacak şekilde toplumsallaştırıldıklarını biliyorlardı: Aradaki fark, erkeklerin cinsiyetçilikten daha fazla yarar görmeleri ve bu yüzden de ataerkil imtiyazlarından vazgeçmeye pek niyetli olmamalarıydı, o kadar. Biz kadınların ataerkiyi değiştirebilmemiz için önce kendimizde bir değişimden başlamamız gerekliydi; bilincimizi yükseltmemiz gerekiyordu.

Devrimci feminist bilinç yükseltme, bir tahakküm sistemi olarak ataerkiyi, bunun nasıl kurumsallaştırıldığını, yürütüldüğünü ve idame ettirildiğini öğrenmenin önemini vurguluyordu. Erkek egemenliğinin ve cinsiyetçiliğin gündelik yaşamda ne şekilde ifade bulduğunu anlamak, biz kadınlarda nasıl mağdur edildiğimize, sömürüldüğümüze ve en kötüsü, nasıl zulme uğradığımıza dair bir farkındalık yarattı. Çağdaş feminist hareketin ilk dönemlerinde kadınlar, mağdur bırakılmaktan duydukları husumet ve öfkeyi dışa

vuramıyorlardı. Bilinç yükseltme gruplarında bu duruma nasıl müdahale edilebileceğine ya da bunun nasıl dönüştürülebileceğine dair neredeyse hiçbir strateji olmadan husumet ve öfkelerini açığa vurmaya başladılar. İncinmiş ve sömürülmüş birçok kadın, bilinç yükseltme grubunu bir terapi aracı olarak kullanıyordu. Burası onların mahrem yaralarının üzerindeki kabukları kaldırdıkları, bu yaraların derinliğini açığa çıkardıkları yer oluyordu. İtirafta bulunma ve adeta günah çıkarma edimi üzerine temellenen bu boyut, bir sağaltım ritüeli atmosferi yaratıyordu. Bilinç yükseltme yoluyla, kadınlar işteki ve evdeki ataerkil güçlerle mücadele etme gücü kazanıyorlardı.

Ama şu da önemlidir: Bu çalışmanın temelleri, cinsiyetçi düşünceyi irdeleyen, feminist düşünceye yönelip feminist politikaya bağlanarak tavır ve inançlarımızı değiştirmeye dönük stratejiler oluşturan kadınlar tarafından atılmıştır. Bilinç yükseltme grupları öncelikle feminizme geçiş, yani örgütlenme gruplarıydı. Kitlesel tabanlı bir feminist hareket inşa etmek için kadınların örgütlenmesi gerekiyordu. Kiralanan ya da bağış yoluyla elde edilen kamusal bir mekândan ziyade genellikle birilerinin evinde gerçekleşen bilinç yükseltme oturumları, birer buluşma yeriydi. Bu toplantılar deneyimli feminist düşünürlerin ve aktivistlerin yeni üyelerle örgütlendiği yerlerdi.

Diğer önemli bir nokta da, bilinç yükseltme oturumlarında asıl gündemin iletişim ve diyalog oluşuydu. Birçok grupta herkesin sözüne saygı gösterme ilkesi benimseniyordu. Herkesin sözünün duyulabilmesi için kadınlar sırayla söz alarak konuşuyordu. Tartışma içerisinde hiyerarşik olmayan bir model yaratmaya yönelik bu çaba, gerçekten de her kadına konuşma şansı tanıyor fakat çoğu kez hararetli bir diyalog ortamı oluşturamıyordu. Yine de çoğu zaman, herkes en az bir kez konuştuktan sonra münazara ve tartışma yapı-

lıyordu. Belli bir iddia öne sürmek ve ardından tartışmaya başlamak, bilinç yükseltme gruplarında yaygın biçimde kullanılan bir yöntemdi; zira bu bizim için, erkek egemenliğin doğasına dair kolektif anlayışımızı netleştirmenin bir yoluydu. Toplumsal cinsiyet sömürüsüne ve toplumsal cinsiyet baskısına dair gerçekçi bir bakış açısını, ancak tartışma ve ihtilaf yoluyla keşfetmeye başlayabilirdik.

Başlangıçta bireylerin genellikle birbirini tanıdığı (birlikte çalışmış olduğu ve/veya arkadaş olduğu) küçük gruplardan doğan feminist düşünce, daha geniş bir kitleye ulaşabilmek için yazılı metinlerle kuramsallaşmaya başladıkça küçük grup yapısı dağıldı. Kadın araştırmalarının akademik bir disipline dönüşmesiyle, kadınların feminist düşünce ve feminist teoriden haberdar olabilecekleri bir alan daha doğmuş oldu. Kadın araştırmalarının üniversitelerde ders olarak okutulmasına öncülük eden kadınlar, yurttaşlık hakları mücadelelerinde, gey hakları alanında ve feminist hareketin ilk dönemlerinde rol almış radikal aktivistlerdi. Birçoğunun doktorası yoktu; bu da akademik kuruluşlarda, diğer disiplinlerde çalışan meslektaşlarına oranla daha düşük ücret ve daha fazla mesai ile çalışmaları anlamına geliyordu. Akademide feminist çalışmaları meşru kılma çabasına genç lisansüstü öğrencileri de katılmaya başladığında, daha iyi unvanlar almanın gerekli olduğunu kavramış bulunuyorduk. Çoğumuz kadın araştırmalarına olan bağlılığımızı politik bir eylem sayıyorduk; feminist harekete akademik bir zemin oluşturmak için fedakârlıkta bulunmaya hazırdık.

1970'lerin sonlarına doğru, kadın araştırmaları kabul görmüş bir disiplin olma yolunda ilerliyordu. Ne var ki bu zafer, kadın araştırmalarının kurumsallaşmasına giden yolu açan birçok kadının sadece yüksek lisans yapmış olduğu ve doktora derecesi bulunmadığı için işten atıldığı gerçeğini de gölgede bırakıyordu. Aramızdan eğitimine geri dönüp doktora yapanlar oldu; fakat en parlak ve en

başarılı olanlarımızın bir kısmı akademiye dönmedi. Üniversite onları müthiş bir hayal kırıklığına uğratmıştı ve fazla mesaiden yorgun düşmüşlerdi. Ayrıca kadın araştırmalarının arkasındaki itici güç olan radikal politikanın yerine yavaş yavaş liberal reformizmin geçiyor olmasından ötürü umutları kırılmıştı; bu nedenle öfkeliydiler. Çok geçmeden kadın araştırmaları dersleri, herkese açık olan ücretsiz bilinç yükseltme gruplarının yerini almaya başladı. Çeşitli bilinç yükseltme gruplarında hayatın farklı kulvarlarından gelen kadınlar, mesela yalnızca ev kadını olarak çalışan ya da hizmet sektöründe yer alan kadınlar veya üst düzey profesyonel kadınlar yer alabiliyordu; oysa akademi, sınıf imtiyazına dayalı bir yerdi ve hep de öyle kaldı. İmtiyazlı beyaz orta sınıftan gelen ve sayıca üstün olan kadınlar, her zaman çağdaş feminist hareketin radikal liderleri arasında yer almasalar da, dikkatleri üzerlerine çektiler; çünkü egemen medya mücadelenin temsilcileri olarak onları gösteriyordu. Hareket ana akım medyanın dikkatini çekmeye başladıkça, devrimci feminist bilince sahip kadınlar görünürlüklerini kaybettiler. Birçoğu lezbiyendi ve işçi sınıfındandı. Kadın araştırmalarının, aslen muhafazakâr bir şirket yapılanması olan üniversitelerde yerini sağlamlaştırmasıyla birlikte bu kadınlar da tümüyle yerlerinden edilmiş oldular. Toplumsal değişimi gerçekleştirmeyi amaçlayan feminist düşünce ve stratejilerin yayıldığı ilk adres olarak bilinç yükseltme gruplarının yerini kadın araştırmaları derslikleri-nin alması, hareketin kitlesel potansiyelini yitirmesine neden oldu.

Bir anda gittikçe daha çok kadın kendine "feminist" demeye ya da ekonomik konumunu değiştirmek amacıyla toplumsal cinsiyet eşitliği retoriğini kullanmaya başladı. Feminist çalışmaların kurumsallaşması hem akademik dünyada hem de yayıncılık dünyasında iş sahaları yarattı. Bu kariyer temelli değişimler ise kariyer oportünizminin

çeşitli biçimlerini ortaya çıkardı: Siyasi anlamda örgütlü feminist mücadeleye asla katılmamış kadınlar, sınıf atlamalarını sağladığı koşullarda feminist duruş ve dili benimsiyorlardı. Bilinç yükseltme gruplarının dağılmasıyla, kişinin feminizmin savunucusu olabilmesi için önce feminizmi öğrenmesi ve bilinçli bir tercihle feminist politikayı benimsemesi gerektiği gerçeği zihinlerden silindi.

Kadınların, diğer kadınlara karşı besledikleri cinsiyetçilikle yüzleştiği yer işlevi gören bilinç yükseltme grupları olmayınca, feminist hareket farklı bir zemine kayarak işgücünde eşitlik talebine ve erkek tahakkümüyle mücadeleye odaklandı. Kadının, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir "mağduru" olduğunun ve bu durumun (ya ayrımcı yasalarda yapılacak değişiklikler ya da fırsat eşitliği politikaları yoluyla) telafi edilmesi gerektiğinin giderek daha fazla vurgulanmasıyla, kadınların kendilerine feminist bir kimlik kurarken önce kendi içselleştirilmiş cinsiyetçilikleriyle yüzleşmeleri gerektiği düşüncesi geçerliliğini yitirdi. Her yaştan kadın, "feminist" olmak için erkek tahakkümü veya toplumsal cinsiyet eşitsizliği konularında kaygı yahut öfke duymak yeterliymiş gibi davranmaya başladı. Kendi içlerindeki cinsiyetçilikle yüzleşmeden feminizmin bayrağını eline alan kadınlar, diğer kadınlarla etkileşimlerinde sıklıkla davaya ihanet ettiler.

Feminist hareketin başlamasında çok önemli bir yer tutan politik "kız kardeşlik", siyasi görüşü ne olursa olsun her kadının feminist olabileceğini öne süren yaşam tarzı üzerine temellendirilmiş feminizm anlayışının radikal feminist politikayı gölgede bırakmasıyla, 80'lerin başında unutulmaya yüz tuttu. Bu tarz bir düşünüşün feminist teori ve pratiğin, feminist politikanın altını oyduğunu söylemeye gerek yok elbette. Feminist politika, herkesin uğradığı cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü ve baskıyı yok edebilecek güçte bir kitlesel hareketi mümkün kılacak stratejileri tekrar tekrar

hayata geçirip kendisini yenilediğinde, bilinç yükseltme de yeniden ilk zamanlardaki önemini kazanacak. Topluluklar arasında, AA* buluşmalarındaki modeli etkili biçimde taklit eden, sınıf, ırk ve cinsiyet farkı gözetmeksizin herkese feminist düşüncenin mesajını ileten bilinç yükseltme grupları olacak. Paylaşılan kimliklere dayalı gruplar ortaya çıkabilse de, her ayın sonunda bireyler karma gruplar içerisine alınacaklardır.

Devrimci hareket içinde, erkekler için düzenlenecek feminist bilinç yükseltme grupları da en az kadın grupları kadar önemlidir. Eğer erkeklerin, gerek erkek çocuklarına gerekse yetişkin erkeklere, cinsiyetçiliği ve bunun nasıl dönüştürülebileceğini anlatan bilinç yükseltme grupları olsaydı, kitle medyasının feminist hareketi erkek düşmanlığı olarak yansıtmasının önüne geçilirdi. Aynı zamanda anti-feminist bir erkek hareketinin oluşumu da engellenirdi. Erkek gruplarının çoğu, çağdaş feminizmin hemen ardından kuruldu; bu gruplar cinsiyetçilik yahut erkek tahakkümü meselesine hiçbir şekilde değinmedi. Tıpkı kadınların yaşam tarzı üzerine temellendirilmiş feminizmi gibi bu gruplar da çoğu zaman erkeklerin ataerkiye herhangi bir eleştiri yöneltmeden salt kendi yaralarıyla yüzleştiği terapi amaçlı bir ortam haline geldi ve de erkek tahakkümüne direnen bir platforma dönüşmedi. Gelecekte feminist hareket bu hataya düşmeyecek. Kaç yaşında olursa olsun erkekler de cinsiyetçiliğe karşı direnişlerini olumlayan ve bu dirence değer veren ortamlara ihtiyaç duyar. Feminist hareket, mücadele içinde erkeklerle müttefik olmazsa yol alamaz. Kültürel benliğimize kazınmış olan, feminizmin erkek karşıtlığı olduğu görüşünü değiştirmek için çok çaba sarf etmemiz gerekiyor. Feminizm, cinsiyetçilik karşıtlı-

* "Alcoholics Anonymous", yani "Adsız Alkolikler", alkolik bireylerin birbirlerine destek olmak amacıyla kurdukları bir oluşumdur. Çok yaygın olan Adsız Alkolikler grupları küçük buluşmalarda konuşarak ve birbirlerini dinleyerek bir destek mekanizması oluşturmaya çalışırlar. —ç.n.

ğıdır. Erkek olmanın ayrıcalığından sıyrılmış, feminist politikaya kucak açmış bir erkek, mücadelemizde değerli bir yoldaşımızdır ve hiçbir şekilde feminist mücadele açısından tehdit değildir. Buna karşın, feminist hareket içine sızan ve cinsiyetçi düşünce yahut davranıştan vazgeçmeyen bir kadın ciddi bir tehdittir. Bilinç yükseltme gruplarının en güçlü müdahalesi, tüm kadınlardan kendi içlerindeki cinsiyetçilikle, ataerkil düşünce ve eylemle kurdukları ittifakla yüzleşmelerini ve feminist eyleme bağlılıklarını gözden geçirmelerini talep etmesi olmuştur. Bu müdahale bugün de gereklidir ve feminist politikayı seçen herkes için aşılması gereken bir safha olarak durmaktadır. Dışarıdaki düşmanla yüzleşmeden önce kendi içimizdeki düşmanın dönüştürülmesi gerekir. Tehdit ve de düşman, cinsiyetçi düşünce ve davranıştır. Kadınlar, kendi içlerindeki cinsiyetçiliği ele alıp dönüştürmeye çalışmadan feminist politikanın bayrağını taşıdıkları sürece, hareketin altı oyulmaya devam edecektir.

3

"KIZ KARDEŞLİK" HÂLÂ GÜÇLÜ

"Kız kardeşlik güçlüdür" sloganı ilk kullanıldığında müthiş bir etki yaratmıştı. Feminist harekete tam anlamıyla katılımım üniversitedeki ikinci yılıma rastlar. Stanford Üniversitesi'ne geçiş yapmadan önce bir yıl boyunca sadece kadınların eğitim gördüğü bir üniversitede okumuş biri olarak, karma sınıflar ile sırf kadınlardan oluşan sınıflar arasında, kadın özgüveni ve cesareti açısından nasıl bir fark olduğunu kendi deneyimlerimden biliyordum. Stanford'da bütün sınıflarda erkeklerin borusu öterdi. Kadınlar daha az konuşur, daha az inisiyatif alır, söz aldıklarında söyledikleri zar zor duyulurdu. Sesleri güçlü ve güvenli çıkmazdı. Daha da kötüsü, erkek profesörler zaman zaman bize erkekler kadar zeki olmadığımızı, asla "büyük" birer düşünür ya da yazar olamayacağımızı söylerlerdi. Tüm bunlar beni çok şaşırtıyordu çünkü entelektüel değerimizin ve ne denli kıymetli olduğumuzun, çoğu kadın olan profesörlerimizin hem bizim hem de kendileri için belirlediği akademik mükemmeliyet standartlarınca tasdik edildiği, tamamen kadınlardan oluşan bir ortamdan geliyordum.

Aslında, beyaz bir kadın olan ve en çok sevdiğim İngiliz dili ve edebiyatı profesörüme çok şey borçluydum. Kadın üniversitesinde yoğunlaştırılmış bir yazı programı olmadığından yeterli akademik yönlendirmeyi alamadığımı söyleyen de oydu. Stanford'a başvurmam için beni cesaretlendirdi. Günün birinde önemli bir düşünür ve

yazar olabileceğime inanıyordu. Stanford'da ise yeteneğim sürekli şaibe altındaydı. Kendimden şüphe etmeye başlamıştım. Derken feminist hareket kampüsü sallamaya başladı. Kadın öğrenciler ve profesörler gerek sınıf içinde gerekse sınıf dışında toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını talep ediyordu. Çok yoğun ve müthiş zamanlardı. O ara, yazar Tillie Olsen'ın verdiği, ilk kadın araştırmaları dersimi aldım. Olsen, öğrencilerini, öncelikle işçi sınıfından gelen kadınların kaderi üzerine düşünmeye adeta mecbur bırakırdı. Yine bize hocalık eden ve günün birinde Anne Sexton'ın biyografisini yazacak olan Diane Middlebrook, bir gün şiirlerimden birini adımı vermeden tüm sınıfa dağıttı ve yazarın kadın mı yoksa erkek mi olduğunu sordu. Bizi, yazıya, toplumsal cinsiyete ilişkin önyargılar üzerinden değer biçme hususunda eleştirel biçimde düşünmeye iten bir deneydi bu. Orada *Ain't I a Woman: Black Women and Feminism* [Ben Bir Kadın Değil miyim: Siyah Kadınlar ve Feminizm] adlı ilk kitabımı yazmaya başladım; on dokuz yaşındaydım. Kadınlar arasındaki dayanışmanın temelini atan feminist hareket olmadan bu inanılmaz dönüşümlerin hiçbiri gerçekleşemezdi.

Söz konusu temel, içselleştirdiğimiz cinsiyetçiliğe tekabül eden ve o zamanlar "içimizdeki düşman" diye ifade ettiğimiz şeyin eleştirisine dayanıyordu. Hepimiz kendi deneyimlerimizden şunu biliyorduk: Ataerkil düşünce bizleri, kendisini erkeklerden aşağı gören, ataerkinin gözüne girmek için birbiriyle kıyasıya rekabet eden, kıskançlık, korku ve nefret besleyerek birbirini hor gören kadınlar olarak toplumsallaştırdı. Cinsiyetçi düşünce bize, birbirimizi merhametsizce yargılayıp acımasızca cezalandırmayı öğretti. Feminist düşünce ise biz kadınların kendimize duyduğumuz nefreti kafamızdan söküp atmamıza yardımcı oldu. Bilincimizi ataerkil düşüncenin boyunduruğundan kurtarmamızı sağladı.

Erkek dostluğu, ataerkil kültürün kabul ve onay gören bir yönüydü. Topluluklar içinde erkeklerin birbirlerine sıkıca bağlanacağı, birbirlerine destek olacağı, takım arkadaşı gibi davranacağı, toplulugun menfaatlerini bireylerin çıkarının ve itibarının üzerinde tutacağı varsayılırdı. Kadın dostluğu ise ataerki içinde mümkün değildi, haince bir davranıştı. Feminist hareket kadın dostluğunun oluşması için ortam yarattı. Dostluğumuzu erkeklere karşı oluşturmadık, kadınlar olarak kendi çıkarlarımızı korumak için oluşturduk. Derslerde kadınların yazdığı hiçbir kitabı kullanmayan profesörlere meydan okuduğumuzda da, bunu onları sevmediğimiz için (genelde severdik) yapmadık. Haklı olarak, müfredattaki ve dersteki toplumsal cinsiyet önyargılarını ortadan kaldırmak istiyorduk.

70'lerin başında karma okulumuzda gerçekleşen feminist dönüşümler aynı zamanda ev ve iş dünyasında da gerçekleşiyordu. Feminist hareket biz kadınları her şeyden önce, kendimizi ve bedenimizi erkeklerin malı gibi görmekten vazgeçmeye sevk etti. Cinselliğimizin denetiminin bize ait olmasını, etkili doğum kontrol yöntemlerini ve üremeye dair hakları, tecavüz ve cinsel tacizin son bulmasını talep edeceksek sağlam bir dayanışma içinde olmalıydık. İş hayatındaki ayrımcılığı değiştirebilmek için grup olarak lobi yapmamız, kamu politikalarını değiştirmemiz gerekiyordu. Nihayetinde ülkeyi sarsacak olan güçlü bir "kız kardeşlik" kurma yolunda ilk adım, kadınlardaki cinsiyetçi düşünceyle mücadele etmek ve onu değiştirmekti.

Yurttaşlık hakları devriminin hemen sonrasında hayat bulan feminist hareket, 1970 ve 80'lerde ABD'nin çehresini değiştirdi. Bu değişimlerin gerçekleşmesini sağlayan feminist aktivistler tüm kadınların mutluluğu ve refahı için uğraştı. Kadınlar arasında kurulan ve "kız kardeşlik" biçiminde ifade bulan politik dayanışmanın, kadın deneyimini olumlu bir şekilde tanımanın, hatta ortak

acılar karşısında birbirimizin halinden anlamanın ötesinde bir şey olduğunu kavrıyorduk. Feminist "kız kardeşliğin" kökleri, ataerkil adaletsizliğin bütün biçimleriyle mücadele sorumluluğunu paylaşmakta yatar. Kadınlar arasındaki politik dayanışma, cinsiyetçiliği daima zayıflatır ve ataerkinin devrilmesi için uygun koşulları yaratır. Şayet kadınlar, baskı altındaki gruplar içinde yer alan başka kadınlar üzerinde tahakküm ve sömürüye olanak tanıyan iktidarlarından vazgeçmeye bireysel bir zeminde istekli olmasalardı, ırk ve sınıfın çizdiği sınırların ötesinde bir "kız kardeşlik" asla mümkün olmazdı. Bu önemli bir noktadır. Kadınlar, diğer kadınlar üzerinde tahakküm kurmak amacıyla ırklarının ve sınıflarının gücünü kullandığı müddetçe, feminist "kız kardeşlik" hiçbir zaman tam anlamıyla gerçekleşemez.

80'lerde feminizm üzerinde oportünist bir şekilde hak iddia eden kadınların sayısı arttı. Bu kadınlar, cinsiyetçiliklerinden sıyrılmalarına olanak verecek bir feminist bilinç yükseltme deneyiminden geçmemişlerdi. Dolayısıyla, diğer kadınlarla kurdukları ilişkiler "güçlü olan zayıf olana hükmetmelidir" biçimindeki ataerkil görüşten etkilendi. Kadınlar, özellikle de bu sürecin öncesinde toplumsal imtiyazlarını yitirmiş olan imtiyazlı beyaz kadınlar, kendi içlerindeki cinsiyetçilikten feragat etmeksizin sınıfsal iktidar kazanmaya başladılar; bu yüzden kadınlar arasındaki ayrımlar keskinleşti. Renkli kadınlar* toplumun bünyesindeki ırkçılığı topyekûn eleştirip ırkçılığın feminist teori ve pratiği nasıl şekillendirdiğine dikkat çekmeye çalışırken, pek çok beyaz kadın buna kulak tıkaya-

* İng. *women of color*: Metin içinde renkli kadınlar olarak kullanılan bu terimle beyaz olmayan ve batılı sınıf elitizminin dışında kalan veya kalmayı tercih eden kadınlar kastedilmektedir. 70'li yıllarda kullanılmaya başlanan renkli kadınlar terimi, ABD özelinde Afrikalı-Amerikalı kadınlar ve Chicana'lar (Meksikalı kadınlar) için kullanılır ve siyah, Latin, doğulu, Asyalı vs. kadınların deneyimi ile egemen, sınıfsal imtiyaza sahip, batılı, beyaz kadınların deneyimi arasındaki farkı vurgular. —y.h.n.

rak, zihinlerini ve vicdanlarını kapayarak "kız kardeşlik" tasavvuruna sırt çevirdi. Kadınlar arasındaki sınıfçılık söz konusu olduğunda da benzer bir durum ortaya çıktı.

Feminist kadınların, özellikle de sınıfsal üstünlüğe sahip beyaz kadınların, ev işleri için yardımcı tutmanın uygun olup olmadığını tartıştıklarını hatırlıyorum; daha az imtiyazlı kadınların ezilmesine ve küçük düşürülmesine ortak olmayacak bir yol bulmaya çalışıyorlardı. Bu kadınlardan bazıları, işe aldıkları kadınlarla geniş bir eşitsizlik bağlamında karşılıklı ilerlemeyi mümkün kılabilecek olumlu ilişkiler kurmayı başardılar. Ütopik koşullara erişemeyecekleri gibi bir nedenle kız kardeşlik görüşünü terk etmektense herkesin ihtiyacını dikkate alan gerçek bir kız kardeşlik yarattılar. Bu, kadınlar arasında feminist dayanışma kurmak yolunda meşakkatli bir çabaydı. Maalesef, feminizm içinde oportünizm güçlenmeye başladıkça, feminist kazanımlar yaygınlaşıp bu yönde mücadeleye gerek kalmadığı düşünüldükçe, birçok kadın, dayanışmayı yaratmak ve sürdürmek için fazla çaba sarf etmek istemedi.

Kadınların büyük kısmı kız kardeşliği bir kalemde sildi. Bir zamanlar ataerkiyi eleştiren ve ona meydan okuyan bazı kadınlar cinsiyetçi erkeklerle tekrar müttefik oldular. Kadınlar arasındaki yoğun, çirkin rekabeti görüp ihanete uğradığını hisseden radikal kadınlar çoğu kez kendilerini geri çektiler ve bu noktada, tüm kadınların yaşamını olumlu yönde değiştirme amacında olan feminist hareket içinde ayrışmalar oldu. Pek çok kadın, eskiden beri hareketin şiarı olan kız kardeşlik tasavvurunu artık gereksiz görmeye başladı. Olumlu değişimlerin vücut bulmasında esas güç olan politik kadın dayanışması bir süredir tehdit edilmekte, dayanışmanın altı oyulmaktadır. Sonuç olarak bizler, tıpkı feminist hareketin ilk günlerindeki gibi, kadınlar arası politik dayanışmaya olan bağlılığımızı yenileme ihtiyacı içindeyiz.

Çağdaş feminist hareket ilk ortaya çıktığında, sahip olduğumuz "kız kardeşlik" tasavvuru politik dayanışmayı gerçeklik haline getirmek için tam olarak ne yapmamız gerektiğine dair somut bir anlayış içermiyordu. Bugün, deneyim ve çabalarımız sayesinde (ve tabii ki başarısızlıklarımızdan ve hatalarımızdan çıkardığımız sonuçlarla) bütünlüklü bir teorimiz ve ortak bir pratiğimiz var; feminist politikayla yeni tanışanlara, dayanışmamızı yaratmak, sürdürmek ve korumak için neler yapılması gerektiğini öğretebilecek durumdayız. Eleştirel bir bilinç geliştirmeyi amaçlayan feminist eğitim sürekli kılınmalı; zira bir dolu genç kadın feminizm hakkında pek az şey biliyor ve bu kadınların birçoğu cinsiyetçiliğin artık sorun olmaktan çıktığı gibi yanlış bir varsayımda bulunuyor. Yaşça daha büyük feminist düşünürler, genç kadınların yetişkinliğe geçerken feminizmin bilgisine zaten ulaştığı şeklinde bir yanılgıya kapılmamalılar. Genç kadınların onların yol göstericiliğine ihtiyacı var. Kız kardeşliğin değeri ve gücü toplumumuzdaki kadınların geneli tarafından unutuluyor. Yenilenmiş feminist hareket, bir kez daha bayrağı yukarılara kaldırıp "kız kardeşlik güçlüdür" diye haykırmalı.

Radikal kadın grupları, kız kardeşliği inşa etme ve kadınlar arasındaki feminist politik dayanışmayı sürekli kılma davasına olan bağlılığımızı bugün de sürdürüyorlar. Irk ve sınıflar ötesi bir bağ oluşturma çabamız devam ediyor. Şu gerçekliği teyit etmek üzere cinsiyetçilik karşıtı düşünce ve pratiği hayata geçiriyoruz: Kadınlar birbirlerini tahakküm altına almadan kendilerini gerçekleştirebilir ve başarıya ulaşabilirler. Şanslıyız; yaşadığımız her gün kız kardeşliğin somut anlamda gerçekleşebilir olduğunu, kız kardeşliğin hâlâ güçlü olduğunu biraz daha fark ediyoruz.

4

ELEŞTİREL BİLİNCE YÖNELİK FEMİNİST EĞİTİM

Kadınlar, feminizmi kadın araştırmaları derslerinden, feminist literatürden önce, gruplarda öğrendiler. İçinde cinsiyetçilik analizini, ataerki ile mücadele stratejilerini ve yeni toplumsal etkileşim modellerini barındıran feminist teorinin ilk yaratıcıları da bu gruplarda yer alan kadınlardı. Hayatta gerçekleştirdiğimiz her eylemin kaynağında teori bulunur. İster belirli bir bakış açısına sahip oluşumuzun nedenlerini bilinçli bir şekilde inceleyelim ister belirli bir eylemde bulunalım, altında düşünce ve pratiklerimizi biçimlendiren bir sistem yatar. Feminist teorinin ilk zamanlarında asıl amacı, cinsiyetçi düşüncenin nasıl işlediğini ve onunla nasıl başa çıkıp onu nasıl değiştirebileceğimizi hem kadınlara hem de erkeklere açıklamaktı.

O zamanlar, çoğumuz ebeveynlerimiz ve toplum tarafından cinsiyetçi düşünceyi kabul etmek üzere sosyalleştirilmiştik. Algılarımızın kökenlerini anlamak için yeterince zaman ayırmamıştık. Fakat feminist düşünce ve teori bizi buna zorladı. Başlarda feminist teoriye ya kulaktan dolma bilgilerle ya da ucuz yoldan kotarılmış bülten veya broşürlerle ulaşılıyordu. Kadınların yaptığı (kadınların yazdığı, bastığı, pazarlama dahil üretimin her aşamasını denetlediği) yayıncılığın gelişmesi feminist düşüncenin yayılmasına ortam hazırladı. 70'lerde yazdığım ve 1981'de basılan *Ain't I a Woman:*

Black Women and Feminism [Ben Bir Kadın Değil miyim: Siyah Kadınlar ve Feminizm] adındaki ilk kitabım, "South End Press" isimli, en az yarısı feminist kadınlardan oluşan ve bütün üyeleri cinsiyetçilik karşıtı olan küçük bir sosyalist kolektif tarafından yayımlanmıştı.

Bütünlüklü bir feminist literatür yaratmanın yanı sıra kadın tarihinin ortaya çıkarılmasını talep etmek günümüz feminizminin en güçlü ve en başarılı müdahalelerinden biriydi. Tarihe baktığımızda, edebiyatın ve akademik çalışmaların her dalında kadınların yarattığı eserler, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı sebebiyle ya hiç dikkate alınmamıştır ya da çok az ilgi çekmiştir. Feminist hareketin müfredattaki önyargıları ortaya çıkarmaya başlamasıyla, bu unutulmuş ve göz ardı edilmiş eserlerin çoğu gözle görülür bir biçimde yeniden keşfedilmiştir. Yüksek okullarda ve üniversitelerde kadın araştırmaları programlarının oluşturulması kadın eserlerine odaklanan akademik çalışmalara kurumsal bir meşruiyet kazandırmıştır. Siyah çalışmalarının uyanışını takip eden kadın çalışmaları, toplumsal cinsiyet ve kadınlar hakkında önyargısız bilgi edinilebilecek bir alan olmuştur.

Popüler basmakalıp fikirler tersini iddia etse de kadın araştırmaları sınıflarındaki hocalar, erkekler tarafından ortaya konmuş eserleri aşağılamıyordu ve bugün de aşağılamıyor. Bizler, kadınların ürettiği eserlerin erkeklerinki kadar nitelikli ve ilginç –hatta bazen daha nitelikli ve daha ilginç– olduğunu göstererek cinsiyetçi düşünceye müdahale ediyoruz. Erkeklerin oluşturduğu sözümona devasa edebiyat, estetik değer biçme konusunda var olan önyargıları gözler önüne sermek amacıyla eleştiriliyor sadece. Şu ana kadar, erkek eserlerinin önemsiz ya da alakasız bulunduğu bir kadın araştırmaları dersi ne aldım ne de böyle bir ders duydum. Feminist açıdan yapılan eleştiriler, tümü erkek otoritelerce oluşturulmuş akademik

ya da edebi eserlerdeki toplumsal cinsiyet temelli önyargıları açığa çıkardı. Bu önyargıların açığa çıkarılmasıyla, kadın eserlerinin hakkının teslim edilmesi için, kadınlar tarafından ve kadınlar hakkında üretilecek yeni eserler için bir alan oluşturulmuştur.

Feminist hareket, akademiye girmesiyle birlikte ivme kazandı. Ülkenin dört bir yanındaki sınıflarda genç dimağlar feminist düşünceyi öğrenme, feminist teoriyi okuma ve bunları akademik araştırmalarında kullanma fırsatına sahip oluyordu. Lisansüstü eğitimim esnasında tez hazırlığına giriştiğimde, feminist düşünce beni o zamanlar pek fazla okunmayan siyah kadın yazar Toni Morrison hakkında yazmaya sevk etti. Feminist hareketten evvel, siyah kadın yazarlar hakkında yapılan ciddi akademik incelemelerin sayısı gerçekten çok azdı. Alice Walker tanınmaya başladıktan kısa bir süre sonra Amerikan edebiyatının en saygın siyah kadın yazarı olarak anılacak olan Zora Neale Hurston'ın eserlerinin gün ışığına çıkarılması için çaba sarf etmiştir. Feminist hareket, kadınların akademik çalışmalarına saygı duyulmasını, eserin geçmişteki ve günümüzdeki değerinin teslim edilmesini, müfredatta ve pedagojide toplumsal cinsiyetin getirdiği önyargıların yok edilmesini talep etmekle bir devrim yaratmıştı.

Kadın araştırmalarının kurumsallaşması, feminizmin varlığının ve mesajının daha geniş kitlelere ulaşmasına katkıda bulundu. Açık zihinli ve sürekli bir kitle oluşturarak insanların dönüştürülebileceği meşru bir alan yarattı. Kadın araştırmaları derslerine katılan öğrenciler, gerçekten öğrenmek için oradaydı. Feminizm hakkında daha çok şey bilmek istiyorlardı. Birçoğumuzun da politik anlamda uyandığı yer o sınıflardı. Ben, feminist düşünceye, ataerkil aile yaşamım esnasında erkek tahakkümüyle mücadele ederek yakınlaşmıştım. Fakat sadece sömüren ve ezen bir sistemin mağduru olmak ve hatta ona direnmek bile bu sistemin neden var olduğunu

ve onu nasıl değiştirebileceğimizi anladığımız anlamına gelmez. Benim kişisel olarak feminist politikaya yönelmem üniversiteye başlamadan çok evvel gerçekleşmişti, fakat feminist düşünceyi ve teoriyi öğrendiğim yer, üniversiteydi. Siyah kadın deneyimi hakkında eleştirel düşünmeye ve yazmaya cesaretlendirildiğim yer de o mekândı.

70'li yıllar boyunca feminist düşünce ve teorinin üretimi kolektif bir çalışmaydı; kadınlar sürekli diyalog içindeydi, fikirler üzerine konuşuyor, paradigmalarını sınıyor, yeniden şekillendiriyorlardı. Aslında, siyah kadınlar ve diğer renkli kadınlar ırksal önyargılar meselesini feminist düşünceyi şekillendiren bir faktör olarak tartışmaya açtıklarında, imtiyazlı sınıftan gelen kadınların hakiki kadın deneyimiyle özdeşleştirdikleri birçok şeyin hatalı olabileceği görüşü önceleri dirençle karşılandı. Fakat zamanla feminist teori de değişti. Her ne kadar birçok beyaz kadın önyargılarını kabul etmiş fakat zahmet edip bunları yeniden düşünmemişse de, bu önemli bir değişimdi. 80'lerin sonlarında, birçok feminist akademisyen ırk ve sınıf farklılığına dair bir farkındalık sergiliyordu. Feminist harekete ve feminist dayanışmaya samimiyetle bağlı olan kadın akademisyenler, kadınların çoğunun yaşadığı gerçeklikleri ortaya koyacak bir teori oluşturma konusunda istekliydi.

Akademik meşruiyet kazanılması feminist düşüncenin gelişmesi açısından önemli ve gerekliydi, fakat bu kazanımın beraberinde getirdiği birtakım yeni zorluklar da vardı. Teori ve pratiğin içinden çıkan feminist düşünce birden gözden düştü ve onun yerine bir üst dile dayanan, dışlayıcı bir jargon yaratan, sırf akademik bir çevreye hitap eden teori ilgi odağı olmaya başladı. Görünen şuydu: Kalabalık bir feminist düşünürler odağı, yalnızca "içeriden" insanların anlayacağı türden bir teori oluşturmak için yazıp çizen elit bir topluluk olma yolunda ilerliyordu.

Akademik çevre dışındaki kadın ve erkekler artık önemli bir hedef kitle olarak görülmüyordu. Feminist düşünce ve teori feminist hareketle dirsek temasını kesti. Akademi politikaları ve kariyer kaygıları feminist politikayı gölgede bıraktı. Feminist teori, dış dünyayla çok az bağı olan akademik bir gettonun sınırlarının içine kapandı. Akademide ortaya konan eserlerin çoğu ilericiydi, bugün de öyle, fakat bu görüşler kitlelere nadiren ulaşıyor. Feminist düşüncenin bu şekilde akademikleşmesi, apolitikleşme yoluyla feminist hareketin altını oymuştur. Feminist düşünce radikalliğini kaybettiğinden beri, diğer akademik disiplinlerle arasındaki tek fark, ilgi alanının toplumsal cinsiyet olmasıdır.

Kalabalıkları bilgilendiren, feminist düşünce ve feminist politikayı anlamalarında bireylere yardım eden literatür, çok çeşitli üslup ve biçimlere sahip olmalıdır. Özellikle gençlik kültürüne yönelik eserlere ihtiyacımız var. Kimse bu tür eserleri akademik ortamlarda üretmiyor. Kolej ve üniversitelerde halihazırda tehdit altında bulunan kadın araştırmaları programlarını lağvetmeden –muhafazakârlar, toplumsal cinsiyet adaleti uğruna verilen onca mücadele sonucunda elde edilen bu dönüşümleri yok etme eğilimindedirler– cemaatlere dayanan feminist çalışmaları geliştirmeliyiz. İnsanların kapı kapı dolaşıp feminizmi tanıtan yazılar dağıttığı, insanlara feminizmin ne olduğunu anlatmaya (tıpkı dini grupların yaptığı gibi) vakit ayırdığı, geniş tabanlı feminist bir hareketi hayal edin.

Çağdaş feminist hareket doruk noktasındayken, çocuk kitaplarındaki cinsiyetçi önyargılar eleştirilmişti. "Özgür çocuklar için" kitaplar yazılmıştı. Eleştirel teyakkuzu elden bıraktığımız an cinsiyetçilik nüksetti. Çocuk edebiyatı, eleştirel bilincin geliştirilmesine yönelik feminist eğitim için çok önemli bir alandır, çünkü inanç ve kimlikler bu süreçte hâlâ inşa edilmektedir. Fakat oyun alanlarındaki

normları hâlâ toplumsal cinsiyete dair bağnaz fikirler belirlemektedir. Çocuklar için kamu eğitimi, feminist aktivistlerin önyargısız bir müfredat oluşturmak üzere sürekli çalıştıkları bir alan olmak zorundadır.

Gelecekte feminist hareket, herkesin yaşamı için büyük önem taşıyacak olan feminist eğitim üzerine daha fazla düşünmelidir. Feminist kadınların yüksek gelir seviyelerine, mücadelede müttefikimiz olan varlıklı erkeklerin katkılarını kabul eden veya birikim sahibi olan kadınların varlığına rağmen kız ve erkek çocuklar için, kadın ve erkekler için feminist ilkelerle kurulmuş bir okulumuz yok. Herkese feminizmi öğretebileceğimiz geniş tabanlı bir eğitim hareketi yaratamamakla, insanların feminizme dair bir şeyler öğrendikleri ilk yerin ana akım ataerkil kitle medyası olmasına izin veriyoruz ve medyadan öğrendiklerinin çoğu olumsuz şeyler oluyor. Feminist düşünce ve teoriyi herkese öğretmek, akademik düzeyin hatta yazı düzeyinin ötesine geçmemiz gerektiği anlamına geliyor. Halk kitlelerinin büyük bölümü, feminist kitapların çoğunu okumak için gereken becerilere sahip değil. Kasetlere okunan kitaplar, şarkılar, radyo ve televizyon, bunların hepsi feminist bilinci paylaşmanın yolları. Elbette feminist bir televizyon kanalına da ihtiyacımız var, fakat tabii ki bunun kadınlar için düzenlenen kanaldan farklı olması gerekiyor.* Feminist televizyon kanalı kurmak için yeterli sermayeyi bir araya getirirsek, feminist düşünceyi tüm dünyaya duyurabiliriz. Kendi kanalımıza sahip olamıyorsak şayet, parasını ödeyelim ve var olan kanallardan belli bir zaman dilimini kendimize ayırtalım. Senelerce hiçbirisi cinsiyetçilik karşıtı olmayan erkekler tarafından çıkarılan *Ms* dergisi şu anda sahibi feminist

* Burada yazar, ABD'de "kadınlar için televizyon" olarak bilinen, kadınlara yönelik, fakat içeriği feminist ağırlıklı olmayan programlar sunan "Lifetime" kanalını ve benzeri kanalları kastediyor. —ç.n.

ilkelere sonuna kadar bağlı olan kadınlara ait. Bu, doğru yönde atılmış bir adımdır.

Kadınıyla erkeğiyle feminist teoriyi herkese sunan kitlesel katılımlı bir hareket yaratmak için uğraşmazsak, ana akım medyanın olumsuz haberleri feminist teori ve pratiğin altını sürekli oyacaktır. Bizler feminist hareketin hepimize sağladığı kazanımları ön plana çıkartmazsak, bu ülkenin yurttaşları bu katkıların farkına varamayacak. Egemen kültür, feminizmin cemaatlerin ve toplumun iyilik ve refahına sunduğu yapıcı feminist katkıları kendine mal etmekte, ardından da feminizmi olumsuz bir şekilde yansıtmaktadır. Çoğu insan, feminizmin yaşamlarımızı nasıl olumlu yönde değiştirdiğinin farkında değil. Feminist hareketi yaşatan güç, feminist düşünce ve pratiğin paylaşımıdır. Feminist bilgi herkes içindir.

5

BEDENLERİMİZ, KENDİMİZ

Üremeye Dair Haklar

Günümüz feminist hareketi başladığında, ele alınması en uygun görülen meseleler doğrudan, (çoğu maddi anlamda da imtiyazlı olan) iyi eğitim görmüş, beyaz kadınların deneyimlerine bağlıydı. Feminist hareket yurttaşlık hareketinin ve cinsel özgürleşmenin izini takip ettiği için, o dönemde kadın bedeni etrafındaki meseleleri ön plana almayı daha uygun buldu. Kitle medyası, feminist hareketi Amerikan güzellik yarışmasının kutlama töreninde sutyenlerini yakan kadınlarla başlayıp kürtaj sıralarında bekleşen kadınlarla devam eden bir hareket olarak sunmayı tercih etti. Oysaki hareketin oluşumuna hız katmış ilk meselelerden biri cinsellikti ve burada söz konusu olan, kadınların cinselliklerini ne zaman ve kiminle yaşayacaklarını seçme haklarıydı. Sosyalist hareket olsun, yurttaşlık hakları hareketi olsun tüm radikal hareketlerde, kadın bedeninin cinsel sömürüsü sık rastlanan bir durumdu.

Cinsel devrim olarak adlandırılan hareket zirvedeyken, (genelde istenen kişiyle istendiği kadar cinsel ilişki anlamına gelen) özgür aşk meselesi kadınları istenmeyen gebelik sorunuyla yüz yüze getirdi. Özgür aşk meselesinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için, kadınların öncelikle güvenli, etkili doğum kontrol yöntemlerine ve kürtaja ihtiyacı vardı. Sınıfsal imtiyaza sahip beyaz

kadınlar, bireysel olarak genellikle bu güvenliği sağlayabiliyorken pek çok kadının böyle bir olanağı yoktu. Genellikle sınıfsal ayrıcalığa sahip kadınlar da istenmeyen gebelik durumundan fazlasıyla utandıkları için güvenli tıbbi bakım haklarını kullanmıyorlardı. 60'ların sonlarında ve 70'lerin başlarında kürtaj hakkı için ortalığı ayağa kaldıran kadınlar, yasal olmayan yollarla gerçekleştirilen kürtaj trajedilerini ve istenmeyen gebeliklerin sonucu olarak zorla yapılan evliliklerin yarattığı ıstırabı görmüşlerdi. Birçoğumuz, yaşamları planlanmamış ve istenmeyen gebeliklerle altüst olan yetenekli, yaratıcı kadınların çocuklarıydık. Annelerimizin, hayattaki yazgılarına karşı duydukları kızgınlığa, hayal kırıklığına ve acıya tanık olduk. Kadın ve erkekler için gerçek cinsel özgürleşmenin, daha iyi ve güvenli doğum kontrol yöntemleri, güvenli ve yasal kürtaj hakkı olmadan gerçekleşemeyeceğinden emindik.

Geriye dönülüp bakıldığında, bir bütün olarak üremeye dair haklardan çok kürtajın ön plana çıkarılması, hareketin ön saflarında yer alan kadınların sınıfsal önyargılarının belirleyici olduğunu gösteriyor. Kürtaj meselesi bütün kadınları ilgilendirse de, üremeyle ilgili, kitleleri harekete geçirmeye yarayan ve önem verilmesi gereken, bir o kadar yaşamsal başka meseleler de vardı. Bu meseleler, temel cinsel eğitimden doğum öncesi bakımına, kadınların kendi bedenlerinin nasıl çalıştığını kavramalarına yardımcı olacak koruyucu hekimliğe, zorla uygulanan kısırlaştırmaya, gereksiz sezaryene ve/veya rahmin ameliyatla alınmasına ve bunların yol açtığı tıbbi komplikasyonlara dek uzanıyordu. Sınıfsal imtiyaza sahip beyaz kadınlar, bu meseleler arasında en çok istenmeyen gebeliğin yol açtığı acıyla özdeşleşiyor ve de kürtaj meselesini ön plana çıkarıyorlardı. Ne var ki güvenli ve yasal kürtaja ulaşma ihtiyacı olan tek grup onlar değildi. Daha önce de belirtildiği üzere, yoksul

ve işçi sınıfından kadınlara kıyasla kürtaj yaptırma şansları çok daha yüksekti. O günlerde, siyah kadınlar da dahil olmak üzere yoksul kadınlar genelde gayri resmi olarak kürtaj yaptırmanın yollarını arıyorlardı. Kürtaj hakkı, sadece beyaz kadınların meselesi olmadığı gibi Amerikalı kadınların çoğu için, üremeyle ilgili tek veya en önemli mesele de değildi.

Pekçoğu cinsiyetçilik karşıtı olmayan erkek biliminsanları tarafından geliştirilen, tamamen güvenli olmasa da etkili doğum kontrol hapları, kadınların cinsel özgürleşme mücadelelerinde kürtaj hakkından daha etkili olmuştur. Doğum kontrol hapları ilk kez yaygın bir şekilde kullanıma sokulduğunda benim gibi yirmili yaşlara yaklaşmış olan kadınlar, istenmeyen gebeliklerin korku ve utancından kurtulmuşlardı. Sorumlu bir şekilde uygulanan doğum kontrolü, benim gibi, kadınların kürtajı seçme hakkını savunan ama kendisi için kürtajı pek de tercih etmeyen kadınları, bu sorunla şahsen yüzleşmekten kurtarmış oldu. Ben, cinsel özgürleşmenin en parlak döneminde, istenmeyen gebelik sorunuyla hiç karşılaşmadım, ama çoğu arkadaşım hiç sektirmeden, vazifeşinas bir şekilde kullanılan doğum kontrol haplarına kıyasla kürtajı daha iyi bir seçenek olarak algıladı. Çoğu zaman, kürtajı bir doğum kontrol yöntemi olarak kullandılar. Hap kullanmak, kadının aktif bir cinsel yaşam yönündeki tercihiyle doğrudan yüzleşmesi demekti. Erkekler, doğum kontrolü konusunda özen gösteren kadınları genellikle hafif kadın olarak görüyorlardı. Bazı kadınlar için cinsel anlamda işleri oluruna bırakmak ve "sorun"u daha sonra kürtajla çözmek daha kolay oluyordu. Bugün, sık tekrarlanan kürtajın da, uzun süre kullanılan, yüksek derecede östrojen içeren doğum kontrol haplarının da risksiz olmadığını öğrenmiş durumdayız. Yine de kadınlar, cinsel özgürlüğe ulaşmak ve kendi seçimlerini kendileri yapma hakkına sahip olmak için risk almayı tercih ediyorlardı.

Kürtaj meselesi, kitle medyasının ilgisini çekti; çünkü Hıristiyanlığın köktenci düşünce biçimine gerçekten de meydan okudu. Bir kadının varlık nedeninin çocuk yetiştirmek olduğu düşüncesine doğrudan karşı çıkılıyordu. Kürtaj meselesi, toplumun ilgisini kadın bedenine öyle bir yöneltti ki başka hiçbir mesele bu konuda daha başarılı olamazdı. Kiliseye doğrudan kafa tutuyordu. Sonraları ise kitle medyası, feminist düşünürlerin dikkat çektiği, üremeyle ilgili diğer bütün meseleleri genellikle görmezden geldi. Kadınların sezaryenden ve rahmin alınmasından dolayı çektikleri zorluklar kitle medyası için merak uyandırıcı meseleler değildi. Çünkü bunlar, kadınların bedenini kontrol altına alan ve bu bedenlerle ne yapmak isterse onu yapan kapitalist, ataerkil, erkek egemen tıp sistemini gündeme getiriyordu. Bu alanlardaki toplumsal cinsiyet adaletsizliğine odaklanmak, fazlasıyla muhafazakâr ve çoğunlukla anti-feminist duruşunu bugün de sürdüren kitle medyası için, fazla radikal bir adım olurdu.

60'ların sonlarındaki ve 70'lerin başlarındaki feminist aktivistler, biz kadınların 90'larda üremeye dair haklarla ilgili bir mücadele yürütmek zorunda kalacağımızı tahayyül edemezlerdi. Feminist hareket, görece az risk içeren doğum kontrol yöntemlerini kabul ettirmenin yanı sıra, güvenli ve yasal kürtaj hakkını kazandıran bir kültürel devrim gerçekleştirdikten sonra, kadınlar bu hakların bir daha sorgulanamayacağını düşündü. Örgütlü, radikal feminist kitle tabanlı politik hareketin bitmesi, dini köktenci biçimde yorumlayan örgütlü sağ kanat politik cephenin anti-feminist tavrıyla birleşince, kürtaj yeniden siyasi gündeme sokuldu. Kadınların seçim yapma hakkı artık sorgulanır hâle gelmiştir.

Kürtaj karşıtı platform, ne üzücü ki, en çok da devletin karşıladığı, ucuz ve gerektiğinde bedava yapılan kürtajları hedef almıştır. Sonuç olarak, maddi anlamda dezavantajlı durumda olan kadınlar acı

çekerken, her ırktan, sınıfsal imtiyaza sahip kadınlar, güvenli kürtaja ulaşma şansını, yani seçim yapma hakkını elinde tutmaktadır. Üremeye dair haklarla ilgili tıbbi bakım için hükümet desteği olmadığında, yoksul ve işçi sınıfına mensup kadınlar kürtaj yaptırma olanağını yitirmektedir. Kürtaj çok büyük paralar karşılığında yapılmaya başlandığında, sınıfsal imtiyazı olan kadınlar kendilerini tehlikede hissetmiyor, zira hâlâ kürtaj yaptırabiliyorlar. Ancak çoğu kadının sınıfsal gücü yok. Bugün eskisinden çok daha fazla kadın, yoksulların ve muhtaçların saflarına katılıyor. Güvenli, ucuz veya bedava kürtaj hakkı olmadan, bedenleri üstündeki tüm denetimi kaybediyorlar. Kürtaj, sadece çok parası olanlar tarafından yaptırılabilir hale gelirse, kürtajı yasadışı kılmayı hedefleyen kamusal politikalara geri dönme riski taşıyoruz demektir. Bu, şu anda zaten birçok muhafazakâr ülkede gerçekleşiyor. Her sınıftan kadın, kürtajı güvenli, yasal ve her kadının alım gücüne uygun hale getirme mücadelesine devam etmeli.

Kadınların kürtaj yaptırıp yaptırmamayı seçme hakkının olması, üreme özgürlüğünün yalnızca bir boyutu. Üremeye dair hangi hakların daha önemli olduğu, kadının yaşına ve yaşam koşullarına göre değişir. Yirmili, otuzlu yaşlarında, cinsel anlamda aktif olan ve doğum kontrol haplarını güvensiz bulan bir kadın, günün birinde istenmeyen gebelik sorunuyla yüz yüze kalabilir ve yasal, güvenli ve her kadının alım gücüne uygun kürtaj hakkı, onun için en önemli üreme meselesi haline gelebilir. Ama menopoz çağına geldiğinde ve doktorlar rahminin alınması gerektiğini söylediğinde, bu, üremeye dair en önemli hak meselesine dönüşebilir.

Bizler kitlesel feminist hareketi yeniden canlandırmanın yollarını ararken üremeye dair haklar da feminist gündemin merkezinde kalacaktır. Eğer biz kadınlar bedenlerimizle ilgili seçim yapma hakkına sahip olmazsak, yaşamımızın diğer alanlarında da hakla-

rımızdan feragat etme riski doğar. Yenilenmiş feminist harekette, üremeye dair haklar diğer herhangi bir mesele karşısında öncelik kazanacaktır. Bu, yasal, güvenli ve her kadının alım gücüne uygun kürtaj hakkı merkezde olmayacak anlamına gelmiyor; ama merkeze alınan tek mesele de bu olmayacaktır. Eğer her kadın cinsel eğitim, koruyucu hekimlik ve doğum kontrol yöntemlerine kolayca ulaşabilirse, çok azımız istenmeyen gebeliklerle karşılaşırız. Sonuç olarak, kürtaj yaptırma ihtiyacı azalır.

Yasal, güvenli, her kadının alım gücüne uygun kürtaj meselesinde yenilgiye uğramak, kadınların üremeye dair hakların tümü konusunda yenilgiye uğraması anlamına gelecektir. Kürtaj karşıtı hareket, kökten anti-feminist bir harekettir. Bir kadının, bireysel olarak kürtaj yaptırmama hakkı vardır. Ancak, feminist harekete bağlılık, tercih yanlısı olmak, kürtaj yaptırma ihtiyacı duyan bir kadının bunu yaptırma ya da yaptırmamayı seçme hakkını savunmak anlamına gelir. Etkili doğum kontrol yöntemlerine her zaman sahip olmuş, dolayısıyla yasadışı yollarla yapılan kürtajların yarattığı trajedilere hiç tanık olmamış genç kadınlar, kadınların üremeye dair haklara sahip olmamaları halinde nasıl güçsüz ve sömürüye açık hale geleceklerini hiç deneyimlemediler.

Her yaştan kadınların ve mücadelemizde bize destek veren erkeklerin bu hakların neden önemli olduğunu görmeleri için, "üremeye dair haklar" başlığı altında yürütülecek kapsamlı bir tartışmanın yapılması gerekiyor. Bu kavrayış, bizim, üremeye dair hakları tüm kadınlar için bir gerçeklik olarak koruma sözümüzün temelidir. Özgürlüğümüzü korumak ve sürdürmek için, üremeye dair haklara feminist bir şekilde odaklanmaya ihtiyaç vardır.

6

İÇ VE DIŞ GÜZELLİK

Kadın bedeni hakkındaki cinsiyetçi düşünceye karşı çıkmak, günümüz feminist hareketinin en güçlü müdahalelerinden biridir. Kadının özgürleşmesinden önce, genciyle yaşlısıyla tüm kadınlar cinsiyetçi düşünceyi içselleştirerek toplumsallaştırılmışlardı; değerimizin sadece dış görünüşümüze, özellikle de erkeklere iyi görünüp görünmediğimize bağlı olduğuna inanıyorduk. Sağlıklı bir kendine güven ve kendini sevme biçimi geliştiremezsek kadınların asla özgürleşemeyeceğini anlayan feminist düşünürler, dosdoğru meselenin özüne indiler. Bedenimize dair neler hissettiğimizi ve düşündüğümüzü eleştirel bir zeminde incelediler, değişim yolunda yapıcı stratejiler sundular. Sutyen giymeyi seçmek ya da seçmemekte kendimi rahat hissettiğim onca yılın ardından geriye baktığımda, bunun otuz yıl önce ne kadar önemli bir karar olduğunu anımsıyorum. Kadınların bedenlerini sağlıksız, rahatsız ve kısıtlayıcı kıyafetlerden; korselerden, kemerlerden, jartiyerlerden, sutyenlerden ve benzeri şeylerden kurtarmaları kadın bedeninin sağlığı ve görkemini radikal biçimde geri alan bir çeşit ritüel gibiydi. Böyle kısıtlamalarla hiç karşılaşmamış günümüz kadınları, bunun biz kadınlar için ne muhteşem bir olay olduğu konusunda bize güvenmeliler.

Bu ritüel, daha derin düzeyde, kadınların yaşamlarının her alanında rahat kıyafetler giymesini meşru kıldı. Çalıştıkları işlerde sürek-

li eğilip bükülmeleri gereken birçok kadın için çalışırken pantolon giyebilmek harika bir şeydi. Elbiseler ve eteklerle hiçbir zaman rahat edememiş kadınlar için bütün bu değişiklikler heyecan vericiydi. Bugün bunlar, çocukluklarından beri istediğini giyebilen kadınlara önemsiz görünebilir. Feminizmi benimseyen birçok yetişkin kadın, rahatsız edici ve sakatlayıcı topuklu ayakkabıları giymeyi bıraktı. Bu değişiklikler, ayakkabı imalatı endüstrisinin kadınlar için daha az topuklu ve rahat ayakkabılar tasarlamasını sağladı. Artık cinsiyetçi gelenek tarafından makyaj yapmaya zorlanmayan kadınlar olarak aynaya bakıyorduk ve kendimizle olduğumuz gibi yüzleşmeye alışmıştık.

Feminist müdahalelerin hayat verdiği giysiler ve de devrim sayesinde bedenimizin doğal haliyle aşka ve sevilmeye değer olduğunu öğrendik. Fazladan süslenmek istemediğimiz takdirde, hiçbir şeye ihtiyacımız yoktu. Başlangıçta, kozmetik ve moda endüstrisindeki kapitalist yatırımcılar, feminizmin, işlerini yok edeceğinden korktular. Feministleri şişman, fazlasıyla erkeksi, alımsız ve basbayağı çirkin kadınlar olarak resmetmek suretiyle kadın özgürleşmesini önemsizleştirmek için, feministleri bu şekilde sunan kitle medyası kampanyalarına yatırım yaptılar. Gerçekte, feminist hareket içinde, her şekil ve ebattan kadın vardı. Bu bakımdan müthiş bir farklılık sergiliyorduk. Farklılıklarımızı yargılama veya rekabet olmadan kabul etme konusunda özgür olmaksa ne kadar da heyecan vericiydi!

Feminizmin ilk yıllarında, birçok aktivistin moda ve görünüşe ilg göstermeyi tamamen bıraktığı bir dönem yaşandı. Bu kadınla genelde, kadınsı süslere veya makyaja ilgi duyan bütün kadınlar sert biçimde eleştiriyorlardı. Çoğumuz, seçme şansımız olmasındaı dolayı heyecan duyuyorduk. Genellikle de kolaylık ve rahatlığ seçme yönünde karar veriyorduk. Kadınlar için, güzelliği ve tar sahibi olmayı, kolaylık ve rahatlıkla birleştirmek hiçbir zaman kola

bir iş olmamıştır. Kadınların, (o günlerde tamamen erkeklerin tahakkümünde olan) moda endüstrisinden farklı giyim tarzları yaratmasını talep etmesi gerekti. Dergiler değişti (feminist aktivistler ciddi konularda yazan daha fazla kadın yazar ve bu konularla ilgili daha fazla makale talep etti). Kadınlar, ABD tarihinde ilk defa tüketici olarak güçlerini tanımış oldular ve bunu olumlu bir değişim yönünde kullandılar.

Moda endüstrisi cinsiyetçi bir endüstri olarak tanımlanıyordu artık. Bu endüstriye meydan okumak ise hayatımızda ilk kez, görüntümüzle ilgili takıntıların patolojik, hayatı tehdit eden yönlerini irdelememize olanak tanıyan bir alan açıyordu. Kompulsif yeme ve kompulsif açlık meseleleri masaya yatırıldı. Hayatı tehdit eden bu bağımlılıklar, farklı "görünüşler" yaratsa da kökenleri aynıydı. Feminist hareket, cinsiyetçi tıp düzeninin dikkatini bu meselelere çekti. Başlangıçta bu düzen, feminist eleştiriyi görmezden geliyordu. Ancak feministler sağlık merkezleri açıp kadın merkezli, pozitif tıbbi bakım sağlamaya başladılar. Böylelikle tıp endüstrisi de tıpkı moda endüstrisinde yaşandığı gibi birçok kadının, parasını kadın bedenine daha fazla bakım, kolaylık ve saygı gösteren bu sağlık merkezlerine yatıracağını fark etti. Tıp düzeninin kadın bedenine yaklaşımında, kadınların tıbbi bakımında kaydedilen bütün olumlu gelişmeler doğrudan feminist mücadelenin sonucudur. Tıbbi bakım, yani bedenlerimizin ciddiye alınması konusunda da kadınlar tıp endüstrisine meydan okumaya ve karşı koymaya devam ediyor. Bu, feminist mücadelenin feminist politikalara ilgi duyan ya da duymayan çok sayıda kadından kitlesel destek bulduğu az sayıdaki alanlardan biridir. Konu jinekoloji, kadınları erkeklerden daha çok tehdit eden kanser türleri (özellikle de meme kanseri) ve de son yıllarda görüldüğü üzere kalp hastalıkları olduğunda, kadınların sahip olduğu kolektif gücü görüyoruz.

Yeme bozukluklarını sona erdirmeye dair feminist mücadele halen sürüyor. Çünkü ABD toplumunun her yaştan kadınları görünüşleriyle değerlendirme saplantısı hiçbir zaman tamamıyla yok edilemedi. Hâlâ kültürel imgelemimizi etkilemeye devam ediyor. 80'lerin başına gelindiğinde, birçok kadın feminizmden uzaklaşır haldeydi. Feminist müdahalelerin kazanımlarından tüm kadınlar faydalanırken, giderek daha çok sayıda kadın günden güne cinsiyetçi bir çerçevede tanımlanan güzellik kavramlarını kucaklamaya başlamıştı. Günümüz feminist hareketi başladığında yirmili yaşlarının başlarında olan kadınlar, kırklı, ellili yaşlarının sonuna yaklaşıyorlardı. Feminizmin kadın bedenini görme biçimlerimizde yarattığı değişimler, yaşlanmayı kadınlar için daha olumlu bir deneyim haline getirmişti ama bir yandan da, ataerkil bir toplumda yaşlanıyor olmak, özellikle de biyolojik olarak çocuk doğuramayacak halde olma gerçeği, birçok kadının kadın güzelliğiyle ilgili eski cinsiyetçi kavramları yeniden sahiplenmesine yol açtı.

Bugünlerde, ülkemizin tarihinde her zamankinden daha da çok sayıda, kırk yaşını geçmiş heteroseksüel ve hâlâ bekâr olan kadın bulunuyor. Kendilerini, erkeklerin dikkatini çekmek konusunda daha genç yaştaki (çoğu feminist olmayan ve hiçbir zaman da olmayacak) kadınlarla yarışıyor bulan bu kadınlar, çoğu zaman kadın güzelliğinin cinsiyetçi temsillerini gençler kadar başarıyla gerçekleştirmeye çalışıyor. Cinsiyetçi biçimde tanımlanmış güzellik kavramlarının tekrar kabul görmesi, beyazların üstünlüğüne inanan, kapitalist, ataerkil moda ve kozmetik endüstrisinin çıkarınaydı elbette. Kitle medyası da onları izledi. Bugün, filmlerde, televizyonda ve reklamlarda rastladığımız hastalık derecesinde zayıf, adeta açlıktan ölmek üzereymiş gibi görünen boyalı sarı saçlı kadın imgeleri, norm haline geldi. Kadın güzelliğine dair cinsiyetçi imgeler, gözlerden ırak olmanın acısını çıkarırcasına bütün kuvvetiyle geri

dönmüş durumda ve bu imgeler feminist müdahaleler sonucunda elde edilen kazanımları tehdit ediyor.

Kadınlar, hayli sık rastlanan ve yaşamı tehdit edici boyutlardaki yeme bozukluklarının bu ülkenin tarihinde hiç olmadığı kadar farkındalar. Ancak, en gencinden en yaşlısına bu kadınlar, ince olmak uğruna hâlâ kendilerini aç bırakıyorlar. İşte bu, trajik bir durumdur. Anoreksiya hastalığı fazlasıyla yaygınlaştı. Kitaplara ve filmlere konu olmaya başladı. Ama kıymetlerinin, güzelliklerinin, asli değerlerinin ince olup olmamalarına göre belirlendiğine inanan kadınları hiçbir uyarı vazgeçiremiyor. Günümüzün moda dergileri, bir yandan güzelliğin ve arzu edilebilirliğin doruğunu temsil eden bir deri bir kemik kalmış bedenlerle okuyucularını adeta bombardımana tutarken, bir yandan da anoreksiyanın tehlikeleriyle ilgili bir makale yayımlayabiliyorlar. Bu kafa karıştırıcı mesaj, en çok feminist politikaya hiçbir zaman ilgi duymamış kadınlara zarar veriyor. Yine de, kadın bedenlerinin doğal güzelliğini olumlamaya yönelik çabalarımızı yenilemeyi amaçlayan yakın tarihli feminist müdahaleler de var.

Günümüz genç kızları, bedenlerinden feminizm öncesindeki kadınlar kadar nefret ediyorlar. Feminist hareket çeşit çeşit kadın yanlısı dergi yayımlasa da tüm kadınlara alternatif güzellik kavramları sunan feminist eğilimli bir dergi hiçbir zaman çıkmadı. Alternatifini sunmadan cinsiyetçi imgeleri eleştirmek eksik bir müdahaledir. Eleştiri kendi başına değişime yol açmaz. Bugüne dek, güzelliğe dair feminist eleştirinin büyük bölümü, sağlıklı bir seçimin ne anlama geldiği konusunda kadınların kafasını karıştırmaktan başka pek bir işe yaramadı. Orta yaşlı bir kadın olarak, her zamankinden daha fazla kilo alırken, cinsiyetçiliğin yol açtığı, kendi bedenimden nefret etme duygusunu harekete geçirmeksizin kilo vermeye çalışmak istiyorum. Bugünlerde, moda dünyasında, özellikle de bu dünyanın

tüketiciye yönelik kısmında, kıyafetlerin ergenlik çağındaki incecik kızların bedenlerine göre tasarlanması bir norm oluşturmuş durumda. Buna bağlı olarak, kaç yaşında olurlarsa olsunlar tüm kadınlar, bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde, bedenleri hakkında kaygı duyacak, bedenlerini sorun olarak görecek şekilde toplumsallaşmış durumdalar. Bazı mağazalar her bedene göre güzel kıyafetler bulundurduğu için şanslıyız; fakat bu kıyafetler genelde moda endüstrisinin genel kullanım için tasarladığı kıyafetlerden çok daha pahalı. Günümüzün moda dergileri, eski dergilere giderek daha çok benzemeye başladı. Erkekler, giderek daha çok köşe yazısı yazıyor. Makalelerin feminist bir perspektifi ya da içeriği olması çok ender görülen bir durum. Resmedilen tasarımlar ise cinsiyetçi bir hassasiyet sergiliyor.

Bu değişimler kamusal olarak kabul görmüyor, çünkü olgunluk çağına gelen feminist kadınların çoğu seçme haklarını kullanıyor ve daha sağlıklı, alternatif güzellik modelleri arayışına giriyorlar. Ancak, cinsiyetçi bir biçimde tanımlanmış olan güzellik kavramlarıyla ilgili mücadeleyi tümden bırakırsak, bedenlerimizi ve kendimizi sevmemizi sağlayan o harika feminist müdahaleleri yok etme riskiyle karşı karşıya kalırız. Kadınlar artık cinsiyetçi güzellik tanımlarının gizli tuzakları ve tehlikelerinin daha çok farkında olsa da, bu tehlikeleri yok etmek ve alternatifler geliştirmek için yeterli derecede çalışmıyoruz.

Ataerkil duyarlılıkların güzellik endüstrisini beslemesine izin vermeyi sürdürürsek, ergenlik çağındaki genç kızlar, feminist düşünürlerin güzellik ve süslenmenin değerini teslim ettiğini bilemeyecekler. Feministlerin, kadınların güzellik özlemlerini sert bir şekilde karşısına alması, feminist politikanın altını oydu. Bu duyarlılık artık daha az rastlanır olsa da, kitle medyası bunu feministlerin

düşünme biçimi olarak lanse etti. Feministler, güzellik endüstrisine, modaya geri dönmedikçe ve uzun erimli, sürdürülebilir bir devrim yaratmadıkça özgür olamayacağız. Kendi bedenlerimizi, nasıl olduğu gibi kabul edip seveceğimizi öğrenemeyeceğiz.

7

FEMİNİST SINIF MÜCADELESİ

Sınıf farkı ve bunun kadınları bölme biçimi, feminist hareket içindeki kadınların ırk meselesinden çok daha önce ele aldıkları bir meseleydi. Yeni kurulmuş kadın kurtuluş hareketinin içinde, çoğunlukla beyaz kadınlardan oluşan çevrelerdeki kadınlar arasında en önemli ayrım sınıf ayrımıydı. İşçi sınıfına mensup beyaz kadınlar hareket içinde de sınıf hiyerarşileri bulunduğunu belirtiyorlardı. Hareket içindeki reformist ve radikal görüşler arasındaki farklar bir çatışmaya sebebiyet verdi. Reformist görüşler temel olarak, mevcut sınıf yapısı içinde kadınlara eşit haklar talebini savunuyordu. Daha radikal ve/veya devrimci modeller ise, var olan yapı içinde kökten değişiklikler yapılmasını istiyor, böylece karşılıklılık ve eşitlik modellerinin eski paradigmaların yerini alacağını öngörüyordu. Ancak, feminist hareket geliştikçe ve iyi eğitim görmüş, imtiyazlı beyaz kadın grupları erkeklerle eşit sınıf gücüne kavuşmaya başladıkça, feminist sınıf mücadelesi eskisi kadar önemli görülmemeye başlandı.

İmtiyazlı sınıflara mensup kadınlar, hareketin başlangıcından beri, kendi meselelerini odaklanılacak "asıl" meseleler haline getirebiliyorlardı; çünkü kamunun ilgisini çeken grup onlardı. Kitle medyasının da dikkatini çektiler. Kadın kitlelerinin ya da çalışan kadınların meseleleri hiçbir zaman kitle medyası tarafından gün-

me getirilmemişti. Betty Friedan *The Feminine Mystique* [Kadınlığın Gizemi] adlı kitabında, "adı olmayan sorunu", kadınların, ev kadını olarak ev içine hapsedilmelerinden ve baskı görmelerinden dolayı duydukları hoşnutsuzluk olarak tanımladı. Bu mesele, kadınların yaşadığı bir kriz olarak sunulsa da, gerçekte, beyaz kadınlardan müteşekkil, iyi eğitimli, küçük bir grubun kriziydi. Bu grup eve hapsedilmenin yarattığı tehlikelerden yakınsa da ülkedeki kadınların çok büyük bir bölümü çalışıyordu. Ev işinin tümünü yapan, bir yandan da uzun saatler boyunca çalıştıkları işlerde çok az ücret alan çalışan bu kadınların birçoğu, şayet olanakları olsaydı evde oturma hakkını "özgürlük" sayardı.

Her ırktan imtiyazlı kadını ev dışında çalışmaktan alıkoyan, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ya da cinsiyetçi baskı değil, bu kadınların kabul edilebilecekleri işlerin, tüm işçi sınıfı kadınlarına açık olan az ücretli, uzmanlık ya da eğitim gerektirmeyen işler oluşu gerçeğiydi. İyi eğitim görmüş elit kadın grupları, çok sayıda alt-orta sınıf ve işçi sınıfından kadının yaptığı işleri yapmaktansa evde oturmayı tercih ettiler. Bu kadınların pek az bir kısmı, nadiren de olsa geleneğe karşı geldi ve gerek kocalarının gerek ailelerinin muhalefetine rağmen, dışarda, eğitim becerilerinin elverdiğinin altında işlerde çalıştılar. İşte bu direniş, ev dışında çalışmayı toplumsal cinsiyet ayrımcılığı meselesi haline getirdi; ataerkiye muhalefeti ve kendi sınıflarından erkeklerle eşit haklar arayışını, sınıf mücadelesi yerine feminizmi seçen bir siyasi platform haline getirdi.

Sınıfsal imtiyaza sahip reformist beyaz kadınlar, başından beri şunun gayet farkındaydılar: Aradıkları iktidar ve özgürlük, mensubu oldukları sınıftan erkeklerin sahip olduğu düşünülen iktidar ve özgürlüktü. Ev içindeki ataerkil erkek tahakkümüne direnişleri, onların erkek tahakkümünden yılmış, farklı sınıflardan öteki kadınlarla birleşmelerini sağladı. Ancak, ev dışında çalışıp da eko-

nomik anlamda kendi kendilerine yetmelerini sağlayacak ücreti alacaklarını düşünmek gibi bir lükse sahiptiler. Oysa, işçi sınıfı kadınları, aldıkları ücretlerin kendilerini özgürleştirmeyeceğini zaten biliyordu.

Öte yandan imtiyazlı kadınların, işgücünü değişime uğratarak kadınların daha fazla ücret alması ve işyerinde toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık ve tacizle daha az yüz yüze kalmaları yönündeki reformist çabaları, tüm kadınların hayatlarına olumlu etkide bulundu. Bu kazanımlar önemlidir. Yine de imtiyazlı olanlar sınıfsal anlamda kazanım elde ederken, birçok kadın erkeklerle eşit ücret alamadı. Bu da sınıfsal çıkarların, kadınların eşit ücret almaları için işgücünün değişimine yönelik feminist çabayı bir kenara ittiğinin göstergesidir.

Lezbiyen feminist düşünürler, feminist harekette ilk kez sınıf meselelerini gündeme getiren, görüşlerini anlaşılabilir bir dille ifade eden aktivistlerdendi. Kendilerine destek olması için kocalara bel bağlamayı hayal dahi etmemişlerdi ve çoğu zaman, tüm kadınların işgücünde karşılaşacakları sorunların, heteroseksüel kadınlara göre çok daha fazla farkındaydılar. Charlotte Bunch ve Nancy Myron'ın yayımladıkları *Class and Feminism* [Sınıf ve Feminizm] gibi 1970'li yılların başlarında çıkan antolojilerde, kadınların feminist çevrelerde, farklı sınıfsal geçmişlere sahip kadınlarla bu meseleye dair yaptıkları tartışmaları konu edinen yazıları bulunuyordu. Her yazı, sınıfın salt bir para meselesi olmadığı gerçeğini vurguluyordu. "The Last Straw" [Bardağı Taşıran Son Damla] başlıklı yazısında, (henüz ünlü bir yazar olmayan Rita Mae Brown) açıkça şunu belirtmişti:

> Sınıf, Marx'ın "üretim araçlarıyla ilişki" tanımından çok daha fazlasıdır. Sınıf; davranışlarınız, temel varsayımlarınız, nasıl davranacağınızın öğretilme biçimi, kendiniz ve ötekilerden ne

> beklediğiniz, gelecek anlayışınız, sorunları nasıl anladığınız ve çözdüğünüz, nasıl düşündüğünüz, hissettiğiniz ve davrandığınızla ilgilidir.

Farklı sınıfları içeren feminist gruplara giren kadınlar, ataerkiye karşı savaşta tüm kadınları birleştiren politik temelli kız kardeşlik görüşünün, sınıf meselesiyle yüzleşilmeden gerçekleşemeyeceğini gören ilk kadınlardı.

Sınıfın, feminist gündeme oturtulması, sınıf ve ırkın kesişim noktalarının görünür kılınacağı alanlar açtı. Siyah kadınlar, ABD toplumunda kurumsallaşmış olan ırk, cinsiyet ve sınıf temelli toplumsal sistemde, açık biçimde ekonomik hiyerarşinin en alt kısmında yer alıyorlardı. Başlangıçta, işçi sınıfı geçmişine sahip, iyi eğitim görmüş beyaz kadınlar, feminist hareket içinde, her sınıftan siyah kadınlara kıyasla daha görünür idiler. Hareket içinde azınlıktaydılar ama onların sesi, deneyimin sesiydi. Irk, sınıf ve toplumsal cinsiyet tahakkümüne direnç göstermenin bedelini, farklı ırklardan gelen, imtiyazlı sınıf mensubu yoldaşlarından daha iyi biliyorlardı. Bir kişinin ekonomik durumunu düzeltmek için mücadele etmesinin nasıl bir şey olduğunu yaşayarak öğrenmişlerdi. Kendileri ile imtiyazlı sınıflara mensup yoldaşları arasında, uygun davranış üzerine, hangi konuların temel feminist meseleler olacağı üzerine süregiden anlaşmazlıkları vardı. Bu sayede, kadın hareketi içindeki, daha önce hiç solcu özgürlük kavgasına katılmamış, imtiyazlı sınıf geçmişine sahip kadınlar, sınıf mücadelesinin somut politikasını öğrendiler; daha az imtiyazlı kadınların itirazlarıyla karşı karşıya kaldılar ve süreç içinde, hak savunma becerilerini ve çatışmalarla yapıcı bir şekilde uğraşma biçimlerini geliştirdiler. Ne var ki, yapıcı müdahalelere rağmen birçok imtiyazlı beyaz kadın da feminizm kendilerine aitmiş, feminizmden kendileri sorumluymuş gibi davranmaya devam etti.

Yerleşik ataerki, dikkate değer nitelikte olan meselelerin yalnız imtiyazlı sınıf mensubu kadınların meselesi olduğu düşüncesini güçlendirdi. Feminist reform, kadınların mevcut yapı içinde toplumsal eşitlik kazanmasını amaçlıyordu. İmtiyazlı kadınlar kendi sınıflarına mensup erkeklerle eşitlik istediler. Kendi sınıfları içindeki mevcut cinsiyetçiliğe rağmen, işçi sınıfı erkeklerinin yazgısına sahip olmayı istemezlerdi. Kadınların kendi sınıflarından erkeklerle toplumsal eşitlik kazanmasına dönük feminist çabalar, beyaz üstünlükçü, kapitalist, ataerkil korkularla, yani beyaz olmayanların ekonomik güce ve ayrıcalığa eşit erişiminin egemen olanların iktidarlarını azaltacağı korkusuyla birleşti. Sonuçta, beyaz iktidar taraftarı reformist feminizme dönüşen şeyi desteklemek, bir yandan yerleşik beyaz üstünlükçü ataerkinin gücünü artırırken bir yandan da radikal feminist politikayı zayıflattı.

Feminist hareketin sisteme eklemlenmesine karşı muhalefetlerini dile getirenler yalnızca devrimci feminist düşünürlerdi. Eleştirimiz ve muhalefetimiz, alternatif medyada yankısını buldu. Radikal beyaz aktivist Mary Barfoot, yazılarını topladığı *The Coming of Black Genocide* [Siyah Soykırımının Gelişi] adlı eserinde, cesurca şunları dile getirdi:

> 70'lerin kadın hareketinin kız kardeşlik anlamına geldiğine inanan, kariyerist bazı kadınlar tarafından ihanete uğratıldıklarını düşünen, incinmiş ve öfkeli beyaz kadınlar var. Onlara göre, kendilerini ihanete uğratanlar, ataerkiye geri dönen kadınlar. Ama kadın hareketi hiçbir zaman Dick Baba'nın* yanından ayrılmadı ki zaten... Savaş yoktu. Özgürleşme de yoktu. Soykırımdan elde edilen kârdan pay aldık ve bu duruma bayılıyoruz. Biz Ataerkinin Kız Kardeşleriyiz, ulusal ve sınıfsal sömürünün, dünya çapında ataerkinin en gelişmiş

* Dick Baba, Richard Nixon için kullanılmaktadır. Richard Nixon politikadaki riyakârlığı nedeniyle hilekâr Dick olarak da adlandırılır. —ç.n.

> şekli olan Avrupa emperyalizminin gerçek taraftarlarıyız. Eğer Dick'in kız kardeşiysek ve onun sahip olmayı başardıklarını elde etmek istiyorsak, sonunda onun sahip olduklarını borçlu olduğu sistemi de desteklemiş oluruz.

Aslında birçok feminist kadın için, beyaz üstünlüğünü savunan düşünceden vazgeçmek sınıf elitizminden vazgeçmekten daha kolaydı ve hâlâ da öyle.

İmtiyazlı kadınlar, kendi sınıflarındaki erkeklerle birlikte daha fazla ekonomik güce kavuşunca, sınıfla ilgili feminist tartışmalar eskisi kadar yapılmamaya başlandı. Bunun yerine kadınlar, zengin kadınların ekonomik kazanımlarını tüm kadınlar için olumlu bir işaret olarak görmeye teşvik edildiler. Gerçekte bu kazanımlar, yoksul ve işçi sınıfı kadınlarının kaderini nadiren değiştirdi. İmtiyazlı erkekler ev işlerini eşit biçimde paylaşmaya başlamadığı için, her ırktan imtiyazlı kadının özgürlüğü, işçi sınıfının ve yoksul kadınların uzun bir süre daha boyun eğmesini gerektirdi. 90'larda mevcut toplumsal yapıyla girilen işbirliği "kadın özgürleşmesi"nin bedeliydi. Sonunda sınıf iktidarının feminizmden daha önemli olduğu anlaşıldı ve bu işbirliği, feminist harekette sendelemeye yol açtı.

Kadınlar, kendilerini erkeklerden farklı davranmaya yöneltmeden, daha büyük bir sınıfsal statü ve iktidar elde edince feminist politikanın altı oyuldu. Birçok kadın ihanete uğradığını hissetti. Feminist etik nedeniyle birdenbire işgücüne girmeye zorlanan orta sınıf ve alt-orta sınıf kadınlar, kendilerini özgürleşmiş hissetmediler. Zira ev dışında çalışmanın ev işlerini erkek partnerleriyle paylaşma anlamına gelmediği gerçeğiyle yüz yüze kalmışlardı. Kusura dayanmayan, yani hatalı taraf saptanmadan gerçekleştirilen boşanma, erkekler için daha kârlıydı. Siyah veya renkli birçok kadın, imtiyazlı sınıflara mensup beyaz kadınların, reformist feminist kazanım-

lardan örneğin toplumsal cinsiyet meselesinin pozitif ayrımcılık* programına iliştirilmesinden diğer kadınlara göre ekonomik olarak daha fazla yararlandıklarını düşündüler. Bu durum, feminizmin gerçekte beyaz iktidarını güçlendirmeye yaradığına dair endişelerini teyit etmiş oldu. Feminizmin ele aldığı meselelerin en derinden ihanete uğradığı nokta, hükümetin bekâr annelere karşı saldırısının kitlesel bir feminist protestoyla karşılık bulmaması ve sosyal yardım sisteminin sona erdirilmesiyle gerçekleşti. Birçoğu kendini feminist olarak adlandıran imtiyazlı kadınlar "yoksulluğun kadınlaştırılması"na sırt çevirdi.

"İktidar feminizmi"nin sesi, kitle medyasında, sınıfsal gücü ele geçiren ama sınıfsal ayrıcalığa sahip olmayan kadınlarla dayanışmayı da bırakmayan feminist kadınların bireysel seslerinden daha çok duyuluyor. Oysa bizim feminist politikaya sadakatten şaşmadan koyduğumuz hedef, ekonomik olarak kendine yeter hale gelmek ve diğer kadınların da ekonomik anlamda iyileştirilmesine yardımcı olmaktı; bu hedef bugün de geçerliliğini korumaktadır. Deneyimlerimiz, kadınların sadece var olan kapitalist ataerkiyle işbirliğine girerek ekonomik kazanım elde edebileceği varsayımının yanlış olduğunu gösterdi. Bu ülkede, sınıfsal gücü ve toplumsal değişime dair devrimci bir bakışı olan feministler, sınıfsal niteliği ne olursa olsun tüm kadınların hayatlarını iyileştirecek reformlara destek olmak amacıyla kaynaklarını paylaşıyor ve ortak güçlerini kullanıyorlar.

Feminist özgürleşmeye dair tek gerçek umut, sınıf elitizmini karşısına alan bir toplumsal değişim vizyonundadır. Batılı kadınların sınıfsal güç kazanmasının ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin büyümesinin

* İng. *Affirmative Action*: ABD'de istihdamda eşit fırsatlar sağlamak amacıyla uygulanan bu programlar, iş ve akademi dünyalarında toplumsal olarak dezavantajlı kesimlere öncelik tanır. Örneğin bir kadın ve bir erkek, akademide açılan bir kürsü için aynı dereceye layık görülse de, dezavantajlı grupla egemen (beyaz erkek) grup arasındaki farkı kapatmak amacıyla kadına öncelik verilir. —y.h.n.

arkasındaki neden, küresel beyaz üstünlükçü ataerkinin üçüncü dünya ülkelerinden kadın kitlelerini köleleştirmesi ve/veya kendisine tabi kılmasıdır. ABD'de hızla büyüyen hapishane endüstrisi, muhafazakâr göç politikaları ve istihdam temelli sosyal yardım sistemi, yasal kölelik koşullarını yaratmakta ve aynı zamanda bu koşulların üstünü örtmektedir. Sosyal yardımın sona ermesi, yeni yoksul kadın ve çocuklar yaratacak, onların mevcut tahakküm yapıları tarafından istismar edilmelerine ve sömürülmelerine yol açacaktır.

ABD'de sınıf gerçeklikleri değişiyor; zengin ile yoksul arasındaki uçurum genişliyor ve yoksulluk kadınlaşıyor. Bu yüzden, geçmişin gücü ve reformların sağladığı pozitif kazanımlar üzerinde yükselmekle beraber kimi yanlışlar içeren mevcut feminist teoriyi anlamlı bir şekilde sorgulayan ve bize yeni stratejiler sunan, kitle tabanlı radikal bir feminist harekete ihtiyacımız var. İleriyi gören bir hareket, çalışmalarını, tabii ki işçi sınıfı ve yoksul kadınların somut koşulları üzerine temellendirmelidir. Bu, eleştirel bir bilinç geliştirmek üzere eğitime önayak olacak bir hareket oluşturmak, sınıfsal gücü olan feminist kadınların düşük gelirli kadınlara, sahibi olabilecekleri evler sağlamaları anlamına gelir. Feminist ilkelerle ev kooperatifleri yaratmak, feminist mücadelenin aslında tüm kadınların hayatlarıyla ilgili olduğunu gösterebilir.

Sınıfsal güce sahip kadınlar, feminist platformu oportünistçe kullanırken, bir yandan da feminist politikaları yok ediyor ve sonunda kendilerini yeniden tabi kılacak bir ataerkil sistemin sürmesine yol açıyorlar. Sadece feminizme değil, kendilerine de ihanet ediyorlar. Feminist kadınlar ve erkekler, sınıf tartışmasına geri dönerken, dayanışma için gerekli koşulları yeniden sağlayacaklardır. Ardından, kaynakların paylaşıldığı ve sınıfına bakılmaksızın herkese kişisel gelişim olanağının sağlandığı bir dünyayı daha iyi tasavvur edebileceğiz.

8

KÜRESEL FEMİNİZM

Tüm dünyada kadın özgürlük savaşçıları, tek elden, ataerki ve erkek tahakkümüne karşı mücadele ettiler. Gezegenimizdeki ilk insanlar beyaz olmadığına göre, beyaz kadınların erkek tahakkümüne başkaldıran ilk kadınlar olma ihtimali de çok az. Ataerkil Batı kültüründe beyaz üstünlükçü kapitalist, yeni-sömürgeci düşünce, birçok kültürel pratiğin rengini belirler. Bu düşünce, her zaman toprağı kimin fethettiğine, kimin mülkiyet, kimin yönetme hakkı olduğuna odaklanır. Çağdaş feminist politika, yeni-sömürgeciliğe radikal bir cevap olarak ortaya çıkmamıştır.

Ayrıcalıklı sınıflara mensup beyaz kadınlar, alelacele, hareketin sahibi olduklarını ilan ettiler. Beyaz işçi sınıfı kadınlarını, yoksul beyaz kadınları ve genel olarak tüm renkli kadınları taraftarları yerine koydular. Onlar için kadın hareketini radikal yönelime sokmuş ne kadar beyaz işçi kadın ya da siyah kadın olduğunun bir önemi yoktu. Neticede, sınıfsal gücü elinde tutan beyaz kadınlar hareketin sahibi olduklarını, kendilerinin lider, diğerlerinin de sadece takipçi olduklarını ilan etmiş oldular. Asalak sınıf ilişkileri, günümüz yeni-sömürgeciliğindeki ırk, ulus ve toplumsal cinsiyet meselelerini gölgeledi. Feminizm de bu dinamikten uzak kalamadı.

Başlangıçta, ABD'deki feminist liderler bu ülkede toplumsal cinsiyet eşitliği ihtiyacını ilan ettiklerinde, benzer hareketler dünyanın diğer

yerlerinde de gerçekleşiyor mu, diye bakmadılar. Bunun yerine, kendilerinin özgürleştiğini ve böylece, daha az şanslı "kız kardeşlerini" özellikle de "üçüncü dünya"dan olanları özgürleştiren pozisyonunda olduklarını ilan ettiler. Bu yeni-sömürgeci paternal ilişki daha önce de renkli kadınları geri planda bırakmış ve böylece feminizmin esas temsilcilerini muhafazakâr/liberal beyaz kadınlarla sınırlamıştı. Bu çerçeve içerisinde, radikal beyaz kadınlar, genellikle "temsil edilen" olmuyor; temsil edildiklerinde ise kıyıda köşede kalmış kaçıklar olarak tarif ediliyorlardı. Dolayısıyla 90'ların "iktidar feminizmi"nin, zengin, beyaz, heteroseksüel kadınları "feminist başarının örnekleri" diyè lanse etmesine şaşmamalı.

Gerçekte ise bu kadınların eşitliğe dair feminist retoriği hegemonik biçimde devralmaları, beyaz üstünlükçü kapitalist ataerkinin yönetici sınıflarına olan bağlılıklarını gizlemeye yaramıştı. Radikal feministler, (her ırktan) birçok kadının bir yandan feminist bir dil kullanırken, bir yandan da Batı emperyalizmine ve ulusaşırı kapitalizme olan bağlılıklarını sürdürmeleri karşısında dehşete düşmüşlerdi. ABD'deki kadınlar, kadınlar için küresel eşitlik ihtiyacına dikkat çekerken haklıydılar, ama bu arada, sınıfsal güce sahip feminist bireylerin küresel çerçevede tüm kadınlara emperyalist fantezilerini yansıtmaları sonucunda çeşitli sorunlar çıktı. En önemli fantezi ise, ABD'deki kadınların küresel zeminde herhangi bir kadın grubundan daha fazla hakka sahip olduğu, isterlerse "özgür" oldukları, dolayısıyla feminist hareketi yönlendirmeye ve dünyanın diğer yerlerindeki tüm kadınlar, özellikle de üçüncü dünya ülkelerindeki kadınlar adına feminist gündemleri belirlemeye hakları olduğudur. Bu düşünce, yönetici gruptan Batılı erkeklerin emperyalist ırkçılığının ve cinsiyetçiliğinin yansımasından başka bir şey değildir.

ABD'deki birçok kadın, sömürgecilik ve yeni-sömürgecilik terimlerini kullanmıyor; hatta bu terimleri bilmiyor bile. Çoğu Amerikalı kadın, özellikle de beyaz kadınlar, bu toplumdaki veya küresel olarak diğer toplumlardaki daha az güçlü kadın gruplarına karşı davranışlarında geliştirmiş oldukları ırkçılık, cinsiyetçilik ve sınıf elitizmiyle ilişkili sömürgeciliği henüz yok etmediler. Aydınlanmamış birey feminist düşünürler, küresel toplumsal cinsiyet sömürüsü ve baskısı meselelerini ele aldıklarında, bunu yeni-sömürgecilik perspektifinden yaptılar ve böyle yapmaya da devam ediyorlar. *Night Vision: Illuminating War and Class on the Neo-Colonial Terrain* [Karanlıkta Görme Gücü: Yeni-Sömürge Alanında Savaş ve Sınıfı Aydınlatmak] adlı kitabın radikal beyaz kadın yazarları "yeni-sömürgeciliği anlamanın tam anlamıyla şimdiki zamanda yaşamamak anlamına geldiğini" vurguluyorlar. Aydınlanmamış beyaz feministler, içerisinde beyaz üstünlükçü emperyalist kapitalist ataerkiyle danışıklı bir şekilde hareket ettikleri Amerikan yaşam alanlarının varlığını kabul etmek hususunda isteksizdiler. Bu inkâr duvarını yıkmak için siyah kadınların, renkli kadınların ve radikal beyaz kız kardeşlerimizin sürekli direniş ve protestosuna ihtiyaç vardı.

Ne var ki birçok feminist aktivist, ırk, toplumsal cinsiyet, sınıf ve milliyeti içeren bir perspektif benimsediklerinde bile, beyaz "iktidar feministleri", kadınların eşitliğini emperyalizme bağlanmış olan (ve hâlâ da öyle yapan) bir feminizm imgesi yansıtmaya devam etmişlerdir. Zorla gerçekleştirilen kadın sünneti, Tayland'daki seks kulüpleri, Afrika, Hindistan, Ortadoğu ve Avrupa'daki kadınların peçeyle örtünmeleri, Çin'deki kız çocuklarının öldürülmeleri gibi küresel meseleler önemini hâlâ koruyor. Fakat Batı'daki bazı feminist kadınlar, hâlâ feminist düşünce ve pratiği sömürgecilikten kurtarmaya çalışıyor ki bu meseleler Batı emperyalizmini yeniden canlandırmayacak biçimde ele alınabilsin. Gerek siyah gerek beyaz

birçok Batılı kadının Afrika ve Ortadoğu'daki kadın sünneti meselesini nasıl ele aldığını düşünün. Genelde bu ülkeler, "barbar ve uygarlaşmamış" ülkeler olarak tasvir ediliyor. Bu bölgelerdeki cinsiyetçilik, kadınlar için Amerika'dakinden daha vahşi ve tehlikeli tarif ediliyor.

Sömürgecilikten arınmış bir feminist perspektif, her şeyden önce, kadınların bedenleriyle ilişkilendirilen cinsiyetçi pratiklerin küresel olarak nasıl birbirine bağlandığını araştırmalıdır. Örneğin kadın sünneti, zayıflığı güzellik ideali olarak dayatan bir kültürün doğrudan sonucu olan ve yaşamı tehdit eden yeme bozuklukları ya da yine yaşamı tehdit eden herhangi bir estetik ameliyatla ilişkilendirilmelidir. Böylece, bu pratiklerin altındaki cinsiyetçiliğin ve kadın düşmanlığının küresel zeminde bu ülkedeki cinsiyetçiliğe ayna tuttuğu vurgulanmış olur. Meseleler bu şekilde ele alındığında, Batı emperyalizmi yeniden hayat bulmaz ve feminizm de Batılı kadınların üretip başka kültürlerden kadınların onu tüketme hakkı için mücadele etmek zorunda kaldığı başka bir lüks ürün olarak ulusaşırı kapitalizm tarafından sahiplenilmez.

ABD'deki radikal kadınların, kendilerini feminist olarak gösterip sınıf oportünizminin çıkarları adına hareket eden kadınlara müdahale etmeleri gerekir. Bu yapılmadığı müddetçe Batı'daki küresel feminizmin rengi, eski önyargıları taşıyan ve en büyük sınıfsal güce sahip kadınlar tarafından belirlenmeye devam edecektir. Dünya çapındaki radikal feminist çalışma, kadınlar arasında, ırk/etnisite ve milliyet sınırlarının ötesinde bir politik dayanışmayı günden güne güçlendiriyor. Kitle medyası ise bu pozitif müdahalelere nadiren dikkat çekiyor. Zillah Eisenstein, *Hatreds: Racialized and Sexualized Conflicts in the 21st Century*'de [Nefretler: 21. Yüzyılda Irka ve Cinsiyete Bulanmış Çatışmalar] şu anlayışı paylaşıyor:

> Ulusaşırı feminizmler (sahte ırk/toplumsal cinsiyet sınırlarının ve sahte bir şekilde inşa edilen "öteki"nin reddedilmesi), erkekçi milliyetçiliğe, devletçi komünizmin çarpıtmalarına ve "serbest" pazar küreselleşmesine karşı büyük bir meydan okumadır. Bu, kuzey/batı ve güney/doğu diyaloğu ve onun ötesinde tanımlanan bireysel farklılıkları, özgürlükleri ve eşitliği tanıyan bir feminizmdir.

Küresel feminizmin gelişimini inceleyen hiç kimse, kadınların özgürlüğümüzü sağlamak için yapmakta olduğu önemli çalışmaları inkâr edemez. Hiç kimse, Batılı kadınların, özellikle de ABD'deki kadınların, bu mücadeleye katkıda bulunduklarını ve daha da fazla katkıda bulunmaları gerektiğini inkâr edemez. Küresel feminizmin amacı, cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürü ve baskıyı sona erdirecek küresel mücadelelere katılmaktır.

9

ÇALIŞAN KADINLAR

ABD'deki kadınların yarısından çoğu çalışıyor. Günümüz feminist hareketinin başlangıcında da, işgücünün üçte birini yine kadınlar oluşturuyordu. Hareket başladığında reformist düşünürler, kadınların erkek tahakkümünden çalışarak kurtulacağını söylüyorlardı. Bense, tanıdığım çoğu kadın gibi işçi sınıfından, Afrikalı-Amerikalı bir geçmişe sahip biri olarak, reformist feministlerin feminizm anlayışını en sert biçimde eleştirenlerden biriydim. On seneden daha fazla bir süre önce *Feminist Theory: From Margin to Center* [Feminist Teori: Çeperden Merkeze] adlı kitabımda şöyle yazdım: "Kadın özgürleşmesine giden yolda çalışma olgusuna kilit rol biçilmesi, birçok beyaz feminist aktivisti, çalışan kadınların 'zaten özgürleşmiş olduğunu' düşünmeye itti. Aslında, çoğu çalışan kadına 'feminist hareket sizin için değil' demiş oluyorlardı." Daha da önemlisi, ben düşük ücretlerle çalışmanın yoksul ve işçi sınıfından kadınları erkek tahakkümünden kurtarmadığını birinci elden biliyordum.

Öncelikli gündemleri, kendi sınıflarından erkeklerle toplumsal eşitlik olan imtiyazlı sınıfsal geçmişe sahip reformist feminist düşünürler, iş sahibi olmayı özgür olmakla eşit olarak gösterdikleri zaman, aslında oldukça yüksek maaşlı kariyerlerden bahsediyorlardı. Çalışma anlayışlarının, pek çok kadın için çok fazla bir anlamı yoktu. Çalışma olgusuna yönelik feminist vurgunun hakikaten tüm

kadınları etkileyen boyutu, eşit işe eşit ücret talebiydi. Bu önemlidir. Kadınlar, feminist muhalefet sonucunda maaş ve pozisyon bakımından daha fazla hak elde ettiler, ama bu durum, toplumsal cinsiyet ayrımcılığını tamamen bitirmedi. Bugün, üniversite sınıflarındaki hem kadın hem de erkek öğrencilerin çoğu, kadınlar eşitliğe kavuştuğu için, artık feminist harekete gerek olmadığını söyleyecektir. Ortalama olarak, çoğu kadının hâlâ eşit işe eşit ücret almadığını, bir erkeğin aldığı bir dolara karşılık, yetmiş üç sent kazanıyor olduğumuzu bile bilmezler.

Bugün, çalışmanın kadınları erkek tahakkümünden kurtarmadığını biliyoruz. Şüphesiz erkeklerle, erkek tahakkümünün norm sayıldığı ilişkileri sürdüren birçok yüksek ücretli ve çok zengin kadın var. Bir kadın, ekonomik olarak kendine yeterli konuma geldiğinde ve özgürleşmeyi seçtiğinde, erkek tahakkümünün norm sayıldığı bir ilişkiyi sürdürmeme ihtimalinin daha yüksek olduğunu biliyoruz. Sürdürmez, çünkü bunu yapabilir. Birçok kadın, feminist düşünceyle ilişki kuruyor, özgürleşmeyi seçiyor, ancak ataerkil erkeklere ekonomik anlamda bağlılar. Onlardan ayrılmaları tamamen imkânsız olmasa da zor. Bugün birçok kadın, hareket ilk başladığında ancak bir kısmımızın bildiği bir şeyi, çalışmanın bizi illa özgürleştirmeyeceğini biliyor. Ancak bu durum, kadının özgürleşmesi için ekonomik anlamda kendine yeterli hale gelmesinin gerekli olduğu gerçekliğini değiştirmiyor. Şayet bizi özgürleştiren, çalışma değil ekonomik anlamda kendine yeterli olmaktır diyorsak bir sonraki adımı atmalıyız. Bizi nasıl bir çalışma şeklinin özgürleştireceğinden bahsetmeliyiz. Genel olarak daha yüksek ücretli, çalışma saatleri rahat olan işlerin çalışana en yüksek derecede özgürlük sunduğu açıktır.

Birçok kadın kızgın, çünkü feminist düşünce onları çalışarak özgürleşeceklerine inandırmıştı. Genel olarak, hem işte hem de evde

uzun süreler çalıştıklarını fark ettiler. Feminist hareketin kadınları ev dışında çalışmaya olumlu bakmaları için cesaretlendirmesinin öncesinde, ekonomik buhran bu değişimi zaten zorunlu kılıyordu. Günümüz feminist hareketi hiç gerçekleşmeseydi de bugün birçok kadın çalışıyor olacaktı; ancak feministler toplumsal cinsiyet ayrımcılığına karşı çıkmasalardı, kazandığımız haklara sahip olmamız pek mümkün olmazdı. Pek çok kadın, çalışmak zorunda olmaktan dolayı feminizmi "suçluyor" ama haksızlar. Tüketime dayalı kapitalizmin kadınları çalışmaya zorlayan temel unsur oluşu hâlâ gerçekliğini koruyor. Ekonominin durgunlaştığı koşullarda, bir zamanlar sadece ev kadını olma hayalini kuran kadınlar, ev dışında çalışmamayı seçselerdi beyaz orta sınıf aileleri, sınıfsal konumlarını ve yaşam tarzlarını koruyamazlardı.

Feminist akademisyenler, kadınların iş hayatına katılımının kendilerine güvenlerinin artması ve topluma pozitif biçimde katılmaları anlamında kazanımlar sağladığını belgelediler. Ev kadını olarak ev içinde çalışan bir kadın, sınıfsal konumu ne olursa olsun, genellikle çevresinden soyutlanmıştı, yalnızdı ve bunalımdaydı. Kadın ya da erkek çoğu çalışan, kendisini işyerinde güvende hissetmese de, daha büyük bir bütünün parçası olarak hisseder. Evdeki sorunlar daha fazla stres yaratır ve çözülmesi daha zordur, oysa işyerindeki sorunlar herkes tarafından paylaşılır ve çözüm bulma çabaları yalnız yaşanmaz. Dışarıdaki işlerin çoğunu erkeklerin yaptığı zamanlarda, kadınlar evi erkek için konfor ve rahatlama mekânı haline getirmek için çalışırlardı. Kadın için ev, sadece erkekler ve çocuklar yokken bir rahatlama yeriydi. Evdeki tüm zamanlarını, diğerlerinin ihtiyaçlarını karşılamaya harcadıkları zaman ev, kadınlar için bir çalışma alanıdır; rahatladıkları, konfor ve huzur buldukları bir yer değil. Dışarda çalışmak ise en çok (heteroseksüel olsun

ya da olmasın çoğu yalnız yaşayan) bekâr kadınlar için özgürleştirici olmuştur. Pek çok kadın istediği türden bir iş bulamamış ve işgücüne katılımları, ev içindeki yaşam kalitelerini düşürmüştür.

Daha önce hiç çalışmamış ya da pek azı çalışmış olan iyi eğitimli, imtiyazlı kadınlar, meslek ayrımcılığı karşısında feminizmin getirdiği değişimlerden faydalandılar. Bu sayede, istedikleri, ekonomik anlamda kendilerine yeterli hale gelmelerini sağlayan işlere daha fazla girebildiler. Onların başarıları, pek çok kadının kaderini değiştirmedi. Yıllar önce, *Feminist Theory: From Margin to Center*'da [Feminist Teori: Çeperden Merkeze] şunları söyledim:

> Eğer kadınların işyeri koşullarını iyileştirme meselesi, feminist hareketin gündemindeki merkezi konumunu kadınlara daha yüksek ücretli işler temin etme ve her sınıftan işsiz kadına iş bulma çabalarıyla birleştirseydi, o zaman feminizm de tüm kadınların kaygılarına seslenen bir hareket olarak görülebilirdi. Kariyerizme, kadınların yüksek ücretli meslek edinmelerine odaklanma, birçok kadını feminist harekete yabancılaştırdı. Bu ayrıca, feminist aktivistlerin, artan sayıda burjuva kadınının işgücüne katılmasının, kadınların bir grup olarak ekonomik güç kazanmaları anlamına gelmediği gerçeğini göz ardı etmelerine olanak tanıdı. Yoksul ve işçi sınıfından kadınların ekonomik durumuna bakacak olsalardı, artan işsizlik sorununu ve kadınların artan bir biçimde yoksulların saflarına katılmakta olduğunu görebilirlerdi.

Yoksulluk, merkezi bir kadın meselesi haline gelmiştir. Beyaz üstünlükçü, kapitalist, ataerkil çabalar, toplumumuzdaki sosyal yardım sistemini parçalamaya devam edecek, yoksul ve muhtaç durumdaki kadınları, barınak ve yiyecek gibi yaşamın en temel gereksinimlerinden bile mahrum bırakacaktır. Muhafazakâr politikacıların kadınlara sunduğu çözüm ise erkeklerin geçindirdiği, ataerkil, erkek hâkimiyetindeki evlere dönüştür. Dahası bu politi-

kacılar, hem kadın hem de erkek için işsizliğin kitlesel boyutta olduğunu, hatta ortada iş falan olmadığını ve maaşı olan birçok erkeğin de kadın ve çocukları geçindirmek istemediğini göz ardı etmektedirler.

Kadınlara çalışmayı farklı biçimde yeniden düşünmeyi öneren, bir çıkış yolu gösteren bir feminist gündem yok. Toplumumuzda hayat pahalı olduğundan iş, kadınlar da dahil olmak üzere çoğu çalışan için, ekonomik anlamda kendine yeterli olmayı sağlamıyor. Yine de bütün kadınlar erkek tahakkümü karşısında seçim yapabilme özgürlüğüne ve kendilerini tümüyle gerçekleştirebilme hakkına sahip olacaksa, ekonomik anlamda kendine yeterliliğe ihtiyaçları vardır.

Ekonomik anlamda kendine yeterli hale gelmek; beyaz üstünlükçü, kapitalist, ataerkil kitle medyasının bize sunduğu iyi yaşam imgesine karşı, alternatif yaşam tarzları gerektirecek. Dolu dolu ve iyi yaşamak, yaşanabilir ücretler alırken özgüvenimizi ve özsaygımızı artıran işler yapabilmek için, meslek paylaşımı programlarına ihtiyacımız olacak. Öğretmenlerin ve her alandan hizmet çalışanlarının daha fazla ücret alması gerekecek. Evde kalıp çocuk yetiştirmek isteyen kadın ve erkekler, devletten destek almalı; bunun yanı sıra, bu kişilerin liseyi bitirmeleri ve üniversiteyi evde okumalarını sağlayacak ev eğitimi programları sunulmalıdır. Evde oturan kişiler, ilerleyen teknoloji sayesinde, yükseköğretim derslerini videodan seyrederek ve belli bir zamanı da sınıfta geçirerek eğitim görebilmelidirler. Eğer hükümetimiz, savaşı (askeri harcamayı) değil de toplumsal refahı ve sosyal yardımı onaylar ve tüm yurttaşlar, iş bulamadıkları bir ya da iki yıl süresince yasal olarak devlet yardımı alabilirse, sosyal yardım programlarına yapıştırılan negatif damga ortadan kalkacaktır. Erkekler de sosyal yardıma erişmekte eşitliği yakalarsa, sosyal yardım artık toplumsal cinsiyet damgası taşımayacaktır.

Artan sınıfsal uçurum, çok sayıda kadını imtiyazlı hemcinslerinden ayırıyor. Şüphesiz, elit kadın gruplarının, özellikle de zengin olanların toplumumuzda sahip olduğu sınıfsal gücün büyük bir kısmı, diğer kadınların özgürlüğü pahasına kazanıldı. Yine de, sınıfsal güce sahip kadınlardan oluşan küçük gruplar, daha az imtiyazlı kadınları destekleyen ve onlara yardım sağlayan ekonomik programlar aracılığıyla, bu kadınlarla aralarına köprü kurmaya çalışıyorlar. Zengin kadınlar, özellikle de miras yoluyla zenginleşen ve feminist özgürleşmeye bağlı kalan kadınlar, sınıfsal güce sahip olmayan kadınlarla dayanışma kaygılarını yansıtan katılımcı ekonomi stratejileri geliştiriyorlar. Şu anda bu insanlar küçük birer azınlık, ama çalışmaları daha çok tanındıkça sayıları da artacak.

Otuz yıl öncesinin feministleri, toplumumuzda çalışma alanında yaşanacak değişimleri önceden göremediler. Kitlesel işsizliğin norm haline geleceğini, kadınların kendilerini olmayan işlere hazırlıyor olabileceğini düşünmediler. Parasız bekâr kadınların, içinde bulundukları feci ekonomik sıkıntı yüzünden suçlanabildiği ve hatta canavarlaştırıldığı, sosyal yardımı hedef alan muhafazakâr ve bazen de liberal kanattan gelen saldırıları öngöremediler. Tüm bu öngörülemeyen gerçeklikler, vizyoner feminist düşünürlerin özgürleşme ve iş arasındaki ilişki hakkında yeniden düşünmesini gerektiriyor.

Bugün, birçok feminist akademisyenin çalışması, kadının işgücü içindeki rolü, bu rolün gerek kadınların kendi benliklerini algılamalarında gerekse ev içindeki rollerinde ne gibi değişimlere yol açtığı hakkında bir şeyler söylüyor. Ancak, çalışan kadınların sayısının artmasının erkek tahakkümünü azaltıp azaltmadığı hakkında çok fazla çalışma yok. Birçok erkek, işsizlik için ve ataerkil geleneklerin onlara verdiği sabit kimliklerin kaybından ötürü çalışan kadınları suçluyor. Onlar için bu kimliklerin birer kurgu olup olmamasının bir önemi yok. Gelecekte, feminist gündemin önemli bir

öğesi olarak, erkeklerin kadınlar ve çalışmanın doğası hakkında bilgilendirilmeleri, böylece işgücündeki kadınların onların düşmanı olmadığını görmeleri sağlanmalı.

Kadınlar, uzun bir süredir çalışıyor. Bugüne kadar yüksek ya da düşük ücret alan birçok kadın, çalışmayı feminist ütopyacı tasavvurların ileri sürdüğü kadar anlamlı bulmadı. Kadınlar, yaşam kalitelerini her düzeyde yükseltmekten ziyade daha çok tüketmek için çalıştıklarında çalışma, ekonomik anlamda kendine yeterliliği sağlamıyor. Kazandıklarımız varoluşumuzu kolaylaştırmak üzere kullanılmadığı takdirde daha fazla para, daha fazla özgürlük anlamına gelmiyor. Çalışmanın anlamını yeniden düşünmek, geleceğin feminist hareketi için önemli bir görev. Kadınların yoksullaşmalarını önlemenin, maddi anlamda önemli eksikleri olsa da, daha iyi bir hayata sahip olmalarının yollarını araştırmak, feminist hareketin başarısı için hayati önem taşıyor.

Feminist hareket, başlangıçta kadınların ekonomik anlamda kendine yeterli hale gelmesini birincil hedefi haline getirmedi. Yine de, kadınların kötü ekonomik durumlarının gündeme alınması, sonuç olarak, kolektif ilgi örgütleyen feminist bir platformun oluşmasına yol açabilir. Bu platform, kolektif örgütlenme, ortak zemin ve tüm kadınları birleştiren bir mesele olabilir.

10

IRK VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Hiçbir müdahale, Amerikan feminizminin çehresini, feminist düşünürlerin ırk ve ırkçılık gerçeğini tanıma talebinden daha fazla değiştirmemiştir. Bu ülkenin bütün beyaz kadınları, kendi statülerinin siyah kadınların ve genel olarak renkli kadınların statülerinden farklı olduğunu bilir. Bunu, küçük birer kızken televizyonda yalnız kendi görüntülerini seyrettikleri ve dergilere bakıp yine yalnız kendi görüntülerini gördükleri zamanlardan itibaren bilirler. Beyaz olmayanların orada bulunmamasının/görünmez olmasının tek nedeninin beyaz olmamaları olduğunu bilirler. Bu ülkenin bütün beyaz kadınları, beyaz olmanın imtiyazlı bir kategori olduğunu bilirler. Beyaz kadınların bu bilgiyi bastırmayı veya inkâr etmeyi seçebiliyor olmaları bilgisiz oldukları anlamına gelmez, inkâr içinde oldukları anlamına gelir.

Beyaz kadınlardan müteşekkil hiçbir grup, kendi statüsüyle siyah kadınların statüsü arasındaki farkları, yurttaşlık hakları mücadelesinde aktif olan, politik anlamda bilinçlenmiş beyaz kadın grubundan daha fazla anlamadı. Beyaz kadınların Amerikan tarihinin bu döneminde yazdıkları günlükler ve anılar bu bilgiyi belgeler. Fakat bu bireylerin pek çoğu, yurttaşlık hakları mücadelesinden kadın kurtuluş hareketine geçtiklerinde, yurttaşlık hakları mücadelesinde doğrudan gördükleri ve duydukları farklılığa dair farkındalığı bastı-

ran ve inkâr eden bir feminist hareketin başını çektiler. Sadece ırkçılık karşıtı mücadeleye katılmış olmaları, beyaz üstünlüğünden vazgeçtikleri, siyah kadınlardan daha üstün, daha bilgili, daha iyi eğitilmiş ve bir harekete "liderlik etmek" için daha uygun oldukları şeklindeki düşünceleri terk ettikleri anlamına gelmiyordu.

Bu kadınlar birçok yönden, herkese (beyaz kadınlara ve siyah insanlara) oy kullanma hakkının verilmesini talep etmiş olan kölelik karşıtı öncülerini izliyorlardı. Bu öncüler toplumsal cinsiyet temelli nedenlerle oy kullanma hakkından yoksun kalırken siyah erkeklerin bu hakkı kazanma olasılığıyla karşılaştıklarında, beyaz erkeklerle beyaz üstünlüğü çerçevesinde işbirliği yapmayı tercih etmişlerdi. Siyahlara daha çok hak verilmesine yönelik militanca taleplere tanıklık eden dönemin beyaz feministleri, kendileri adına daha çok hak talep etmek için o anı seçmişlerdi. Bu bireylerin bazıları, yurttaşlık hakları mücadelelerinin cinsiyetçiliğin ve cinsiyetçi baskıların farkına varmalarını sağladığını iddia ediyorlardı. Tabii durum gerçekten böyle olsaydı, farklılığa dair yeni kavuşmuş oldukları politik farkındalığın günümüz feminist hareketini kuramsallaştırma biçimlerine de sirayet etmesi beklenebilirdi.

Bu kadınlar, hareketin içine, farklılıkları silerek ve inkâr ederek, ırkı toplumsal cinsiyetle birlikte ele almayıp tablodan tamamen eleyerek girdiler. Toplumsal cinsiyeti öne çıkarmak, beyaz kadınların merkezi bir konum alabilmeleri ve bütün kadınları harekete katılmaya çağırmış olsalar bile, hareketin kendilerine ait olduğunu iddia edebilmeleri anlamına geliyordu. Başlangıçta ırk farkını ya da ırkçılık karşıtı mücadeleyi ciddiye almayan bir feminist hareketin içinde doğan ütopyacı kız kardeşlik görüşü, siyah ve renkli çoğu kadının tahayyülünü ele geçiremedi. Hareketin başlangıcından beri aktif olan siyah kadınlar çoğunlukla ön plana çıkmamayı tercih ettiler. Feminist hareket başladığında, ırkların entegrasyonu hâlâ

çok ender gerçekleşiyordu. Pek çok siyah, beyazlarla hak eşitliği temelinde nasıl ilişki kurulacağını ilk kez öğreniyordu. Bireysel olarak feminizmi seçen siyah kadınların, kendi ırk farkındalıklarını işin içine sokmakta isteksiz davranmış olmaları da şaşırtıcı değildir. Esasen, beyaz kadınların genellikle sömürücü ve baskıcı olduklarını deneyimledikleri bir dünyada, beyaz kadınların kız kardeşliğini ortaya atıyor olmaları, siyah kadınlar için harika bir duygu olmalıydı.

70'lerin sonu ve 80'lerin başında daha genç bir siyah kadın/ renkli kadın kuşağı, beyaz kadının ırkçılığına meydan okudu. Bizler, daha yaşlı siyah kadın müttefiklerimizden farklı olarak, çoğunlukla, beyazların yoğun olduğu yerlerde eğitim görmüştük. Çoğumuz, hiçbir zaman beyaz bir kadına kıyasla ikincil konumda olmamıştık. Çoğumuz işgücüne katılmamıştık. Hiçbir zaman olmamız gerektiği düşünülen yerde olmamıştık. Kadın hareketi içindeki ırkçılığı ve beyaz üstünlüğünü eleştirmek açısından daha iyi bir konumdaydık. Kadınların cinsel bir sınıf/kast oluşturdukları düşüncesini ortaya atarak, hareketi ortak ezilmişlik sloganı çevresinde örgütlemeye çalışan beyaz kadınlar, kadınlar arasındaki farkları, kadınların paylaştıkları bütün ortak deneyimleri gölgeleyen farkları kabul etmekte en gönülsüz olanlardı. Irk en açık farktı.

70'lerde *Ain't I a Woman: Black Women and Feminism* [Ben Bir Kadın Değil miyim: Siyah Kadınlar ve Feminizm] kitabının ilk taslağını yazdım. On dokuz yaşındaydım. Tam zamanlı bir işte hiç çalışmamıştım. Güneyden, ırk bakımından yalıtılmış küçük bir kasabadan Stanford Üniversitesi'ne gelmiştim. Ataerkil düşünceye direnerek büyümüştüm ama feminist politikayı benimsediğim yer, üniversite oldu. Feminist sınıflara ve bilinç yükseltme gruplarına katılan tek siyah kadın olarak, ırk ve toplumsal cinsiyet konularıyla teorik olarak ilgilenmeye başladım. Irkçı önyargıların feminist

düşünceyi biçimlendirme yollarının tanınmasını talep etmeye ve değişim çağrısında bulunmaya başladığım yer orasıydı. Başka yerlerde de siyah kadınlar/renkli kadınlar, bireysel olarak aynı eleştiriyi yapıyorlardı.

O günlerde, ırkçılık gerçeğiyle ve ırk farkıyla yüzleşmeyi istemeyen beyaz kadınlar, ırkı işin içine soktuğumuz için bizleri hainlikle suçladılar. Haksız bir şekilde, odağı kaydırdığımızı, toplumsal cinsiyetten saptığımızı düşündüler. Aslında biz, kadınların statülerine gerçekçi yaklaşılmasını ve bu gerçekçi anlayışın gerçek bir feminist politikanın temelini oluşturmasını talep ediyorduk. Amacımız, kız kardeşlik tasavvurunun değerini düşürmek değildi. Biz, samimi bir kız kardeşliği mümkün kılacak somut bir dayanışma politikasını yerleştirmeye çalışıyorduk. Beyaz kadınlarla renkli kadınlar, kendi aralarında beyaz üstünlüğünden kurtulamadıkları ve feminist hareket temelden ırkçılık karşıtı olmadığı sürece, arada gerçek bir "kız kardeşlik" kurulamayacağını biliyorduk.

Irk konusundaki eleştirel müdahaleler kadın hareketini yok etmedi, hareketi güçlendirdi. Irk konusundaki inkârı kırmak, kadınların, farklılıkların her düzeyde bulunduğu gerçeğiyle yüzleşmelerine yardım etti. Nihayet, imtiyazlı kadınların, özellikle de beyaz kadınların sınıfsal çıkarlarını diğer kadınların çıkarlarının üstünde tutmayan bir hareket oluşturmaktaydık. Bütün gerçekliklerimizin konuşulabildiği bir kız kardeşlik tasavvuru oluşturduk. Dönemin toplumsal adaleti savunan hiçbir hareketinde katılımcılar, ırk konusunda feministler arasında gerçekleşen ve feminist teori ve pratiği yeniden düşünmeye yol açan türden bir diyalektik alış-veriş içine girmediler. Feminist harekete katılanların, eleştiriyle ve meydan okumayla karşı karşıya kalırken, adalet ve özgürlük tasavvuruna yürekten bağlı kalmış olmaları olgusu, hareketin dayanıklılığının ve

gücünün açık bir kanıtıdır. Bu bize şunu gösterir: Feminist düşünürler geçmişte ne kadar yanılgı içerisinde olurlarsa olsunlar, değişim iradesi, mücadele ve özgürleşme bağlamını yaratma arzusu, yanlış inanç ve varsayımları sürdürme ihtiyacından daha güçlüdür.

Yıllar boyunca feminist düşünürlerin ırkın önemini kabullenmekteki isteksizliğine tanık oldum. Beyaz üstünlüğünden vazgeçmeyi reddedişlerine, ırkçılık karşıtı bir feminist hareketin kız kardeşliği gerçekleştirecek tek politik temel olduğunu kabullenmekteki isteksizliklerine tanık oldum. Dahası kadınlar inkârdan, beyaz üstünlüğü düşüncesinden kurtuldukça, bilinçlerde gerçekleşen devrime de tanık oldum. Bu hayranlık uyandırıcı değişimler, feminist harekete olan inancımı yeniledi ve bütün kadınlara karşı hissettiğim dayanışma duygusunu güçlendirdi.

Bütüne bakıldığında, feminist düşünce ve feminist teorinin ırk konusundaki eleştirel müdahalelerden faydalandığı görülür. Tek sorunlu alan, teorinin pratiğe çevrilmesiydi. Beyaz kadınlar, ırk analizini feminist akademik çalışmaların büyük bölümüne sokmuş olsalar da bu anlayışın, beyaz kadınlarla renkli kadınlar arasındaki gündelik ilişkiler üzerinde çok büyük bir etkisi olmadı. Irk bakımından ayrışık kalan bir toplumda, kadınlar arasında ırkçılık karşıtı ilişkiler kurmak zordur. İşyerlerinin çeşitliliğine rağmen, çoğu kimse hâlâ kendi grubundan insanlar arasında toplumsallaşıyor. Irkçılık ve cinsiyetçilik bir araya geldiğinde, kadınlar arasında zarar verici sınırlar yaratıyor. Bunu değiştirmeyi amaçlayan feminist stratejiler, bugüne kadar pek yararlı olmadılar.

Sevgi ve politik dayanışma bağlarının ortaya çıkacağı bir alan oluşturmanın zorluklarını aşmış beyaz kadınlarla renkli kadınların, başarıyla uygulanmış stratejileri ve yöntemleri paylaşması gerekli. Farklı ırklardan genç kızlar arasındaki ilişkiye neredeyse hiç dikkat

edilmiyor. Beyaz genç kızların cinsiyetçi koşullanma karşısında renkli genç kızlardan bir şekilde daha savunmasız olduklarını göstermeye çalışan önyargılı feminist akademik çalışmalar, beyaz üstünlükçü belirli bir varsayımı devam ettirmekten başka bir işe yaramıyor. Bu önyargılı varsayım şudur: Beyaz kadınlar, kaygıları ve dertleri konusunda diğer gruplardan daha çok dikkate ihtiyaç duyuyor ve daha çok dikkati hak ediyorlar. Oysa renkli genç kızlar, beyaz akranlarından farklı davranışlar sergileyebilseler de, yalnızca cinsiyetçi koşullanmayı içselleştirmekle kalmıyor, büyük ölçüde ve onarılamayacak biçimlerde cinsiyetçiliğin kurbanı oluyorlar.

Feminist hareket ve özellikle de vizyoner siyah aktivistler, ırkın ve ırkçılığın yeniden düşünülmesine yol açtılar. Bunun, toplumumuzun bütünü üzerinde olumlu etkileri oldu. Ne var ki yerleşik, kabul görmüş toplumsal eleştiriler bu olguyu nadiren kabulleniyor. Irk ve feminist hareket içindeki ırkçılık üzerine bolca yazmış bir feminist teorisyen olarak, meydan okunması ve değişmesi gereken daha pek çok şey olduğunu biliyorum. Ancak bugüne dek meydana gelen büyük değişimleri kutlamak da aynı derecede önemlidir. Bu kutlama, yani zaferlerimizi anlamamız ve model olarak kullanmamız, bunların, kitlesel tabanlı ve ırkçılık karşıtı bir feminist hareketin inşa edilmesinde sağlam bir temel oluşturmalarına hizmet edecektir.

11

ŞİDDETİ SONA ERDİRMEK

Günümüz feminist hareketinin açık arayla yaygınlaşmış olan olumlu müdahalelerinden biri; ev içi şiddet ve bu şiddetin sona erdiğini görmek istiyorsak düşüncede ve eylemde gerçekleşmesi gereken değişiklikler hakkında daha büyük bir kültürel farkındalık yaratma ve bu farkındalığı sürdürme çabasıdır. Günümüzde ev içi şiddet sorunu, kitle medyasından ilkokullara kadar o kadar geniş bir çevrede konuşuluyor ki süregiden ev içi şiddet gerçeğinin üzerindeki örtüyü kaldıran ve onu sergileyen gücün feminist hareket olduğu çoğunlukla unutuluyor. Feministler ev içi şiddete odaklandıklarında, başlangıçta kadına yönelik erkek şiddetini vurguladılar. Buna karşın, hareket ilerledikçe, hemcinsler arası ilişkilerde de ev içi şiddetin var olduğu kanıt buldu. Kadınlarla ilişki içindeki kadınların geçmişte ve günümüzde de sıklıkla taciz kurbanı olduğu, çocukların da kadınlar ve erkekler tarafından uygulanan yetişkin ataerkil şiddete maruz kaldığı açığa çıktı.

Ev içindeki ataerkil şiddet, daha güçlü olan bireyin diğer bireyleri, zor kullanmanın çeşitli biçimleriyle kontrol etmesinin kabul edilebilir bir şey olduğuna duyulan inanca dayanır. Ev içi şiddetin bu genişletilmiş tanımı, kadına yönelik erkek şiddetini, hemcinsler arasındaki şiddeti ve çocuklara yönelik yetişkin şiddetini içerir. "Ataerkil şiddet" terimi yararlıdır, çünkü daha çok kabul gören "ev

içi şiddet" sözünün aksine, ev içindeki şiddetin cinsiyetçiliğe ve cinsiyetçi düşünüşe, erkek tahakkümüne bağlı olduğunu sürekli olarak hatırlatır. Ev içi şiddet terimi, çok uzun zamandan beri, ev içinde uygulanan şiddetin özel ve ev dışında uygulanan şiddetten daha az tehditkâr olduğunu, daha az korkunç olan mahrem bir bağlamda ortaya çıktığını öne süren "yumuşak" bir terim olarak kullanıldı. Bu doğru değil, çünkü kadınlar ev içinde, dışarıda olduğundan daha çok dövülmekte ve öldürülmektedir. Ayrıca pek çok kişi, yetişkinler arasındaki şiddeti çocuklara yönelik şiddetten ayrı ve farklı görme eğilimindedir, oysa ki öyle değildir. Çocuklar, sıklıkla, annelerini koca ya da bir erkek arkadaş tarafından saldırıya uğradıklarında korumaya çalışırken kötü muamele görürler ya da şiddet ve tacize tanıklık ederek duygusal anlamda zarar görürler.

Tıpkı bu ülkenin yurttaşlarının büyük bir çoğunluğunun eşit işe eşit ücret verilmesi gerektiğine inanması gibi, çoğu kişi erkeklerin kadın ve çocukları dövmemesi gerektiğini düşünmektedir. Fakat kendilerine, ev içi şiddetin cinsiyetçiliğin doğrudan sonucu olduğu, cinsiyetçilik sona ermeden ev içi şiddetin de sona ermeyeceği söylendiğinde, bu mantık sıçramasını gerçekleştiremiyorlar. Çünkü bu, toplumsal cinsiyet hakkındaki temel düşünme biçimlerine meydan okunmasını ve bunların değiştirilmesini gerektiriyor. Ben de, feminist hareketin tüm şiddet biçimlerini sona erdirmeyi her şeyin önünde tutan bir gündemi olması gerektiğini savunan az sayıdaki feminist teorisyenden biriyim. Kadına yönelik ataerkil şiddete dair feminist vurgu, bizim birincil derdimiz olarak kalmalı. Yine de, kadına yönelik erkek şiddetini, bunun diğer bütün ataerkil şiddet biçimlerinden daha korkunç olduğunu ima eden bir tarzda vurgulamak, feminist hareketin çıkarlarına hizmet etmemektedir. Bu, ataerkil şiddetin büyük bir kısmının cinsiyetçi kadınlar ve erkekler tarafından çocuklara uygulandığı gerçeğini karanlıkta bırakır.

Reformist feminist düşünürler, kadına yönelik erkek şiddetine yoğun biçimde dikkat çekmeye çalışırken hâlâ çoğu zaman tek mağdur her zaman kadınmış gibi bir tablo çizmeyi seçiyorlar. Çocuklara yönelik pek çok vahşi saldırının kadınlar tarafından gerçekleştirildiği olgusu eşit derecede vurgulanmıyor ve ataerkil şiddetin diğer bir ifadesi olarak görülmüyor. Ama artık biliyoruz ki çocuklar yalnızca ataerkil şiddetin doğrudan hedefi olduklarında değil, şiddet içeren davranışlara tanık olmaya zorlandıklarında da şiddete maruz kalmış oluyorlar. Şayet feminist düşünürlerin tümü, kadınlar tarafından uygulanan ataerkil şiddeti kadına yönelik erkek şiddetiyle aynı kefeye koyarak buna öfke duyduğunu ifade etselerdi, kamuoyu da ataerkil şiddete dikkat çekme çabalarını erkek karşıtı bir gündem olarak değerlendirmez ve kolay kolay reddedemezdi.

Birçok araştırma kadınların çoğunlukla şiddet kullanmama eğiliminde olduğunu gösterse de, kadınlar tarafından uygulanan ataerkil şiddetin mağduru olan yetişkinler, kadınların şiddet içeren davranış göstermekten muaf olmadığını bilirler. İşin doğrusu, çocukların hangi sıklıkta kadın şiddetinin nesnesi oldukları gerçeği hakkında konuşacak, örgütlü, kolektif bir sesleri yoktur. Kadınların ve erkeklerin uyguladığı şiddet yüzünden tıbbi bakıma ihtiyaç duyan çok sayıda çocuk olmasa, elimizde kadınların şiddetini belgeleyen kanıt da olmayacaktı.

Bu sorunları ilk olarak *Feminist Theory: From Margin to Center* [Feminist Teori: Çeperden Merkeze] isimli kitabımın "Şiddeti Sonlandırmak İçin Feminist Hareket" bölümünde dile getirdim ve şunları söyledim:

> Süregiden feminist mücadelenin kadına yönelik şiddeti sona erdirebilmesi için, bu mücadelenin şiddeti sona erdirmeye yönelik topyekûn bir hareketin bileşeni olarak görülmesi gerekir. Feminist

> hareket şimdiye kadar birincil olarak erkek şiddetine odaklandı ve sonuç olarak erkeğin şiddete eğilimli olduğuna, kadının ise olmadığına, erkeklerin tacizci, kadınların mağdur olduğuna dair cinsiyetçi basmakalıp fikirlere inanılırlık kattı. Oysa bu toplumda kadınlar (erkeklerle birlikte), baskın bir taraf ya da grubun, hükmettiği insanlar üzerindeki iktidarını kaba kuvvet uygulayarak elde tutmasının kabul edilebilir bir şey olduğunu düşünüyorlar. Bahsi geçen düşünce tarzı, bunu göz ardı etmemize yol açabiliyor. Kadınların, diğerleri üzerinde ne derece kaba kuvvet uyguladıklarını ya da şiddet içeren davranışlar sergilediklerini gözden kaçırmamıza ya da görmezlikten gelmemize neden oluyor. Kadınların, şiddet içeren eylemleri erkekler kadar sık gerçekleştirmiyor olmaları, kadın şiddeti gerçeğini ortadan kaldırmaz. Eğer şiddeti ortadan kaldırmak istiyorsak, bu toplumdaki bütün kadın ve erkeklerin şiddet kullanımını desteklediğini görmemiz gerekiyor.

Asla şiddet uygulamayan, fakat çocuklarına, özellikle de erkek çocuklarına, şiddetin toplumsal kontrolü sağlama yolunda kabul edilebilir bir araç olduğunu öğreten bir anne de ataerkil şiddetle danışıklı dövüş içerisindedir. Bu annenin düşünce biçimi değişmek zorundadır.

Çoğu kadının (az sayıda kadın hayatlarındaki erkekleri dövse de) erkekleri tahakküm altına almak için şiddet kullanmadığı açık. Fakat pek çok kadın, otorite sahibi bir kişinin, otoritesini elde tutmak için kuvvet kullanma hakkına sahip olduğuna inanıyor. Ebeveynlerin büyük çoğunluğu, çocuklarına karşı birtakım fiziksel yahut sözlü saldırı biçimleri kullanıyor. Kadınlar çocukların birincil bakıcısı olarak kaldığından, olgular şu gerçekliği doğruluyor: Kadınlara (anne-çocuk ilişkisinde olduğu gibi) iktidar veren bir tahakküm kültürü içerisindeki hiyerarşik sistem dahilinde kadınlar, hâkimiyeti ellerinde tutmak için sıklıkla kaba kuvvet kullanıyor. Tahakküm kültüründe herkes, şiddeti kabul edilebilir bir toplumsal kontrol

aracı olarak görecek şekilde toplumsallaşır. Egemen kesimler (ister kadın-erkek ister ebeveyn-çocuk ilişkilerinde olsun) yerleşik hiyerarşik yapının tehdit edildiğini gördüklerinde iktidarlarını fiziksel veya duygusal tacize dayalı bir cezanın (bunu uygulasınlar ya da uygulamasınlar) hazırda beklediği tehdidiyle ellerinde tutmaya çalışırlar.

Kadına yönelik erkek şiddeti, medyanın hayli ilgisini çekti. (O.J. Simpson davası gibi gerçek hayattan örnekler tarafından da vurgulandı.) Ancak bu farkındalık Amerikan kamuoyunu, bu şiddetin altında yatan nedenlere ve ataerkiye meydan okumaya yöneltmedi. Cinsiyetçi düşünce, erkek tahakkümünü ve onun bir sonucu olan şiddeti desteklemeye devam ediyor. Yığınlarca işsiz erkek ve işçi sınıfı erkeği, beyaz üstünlükçü ataerki içindeki işlerinde kendilerini güçlü hissetmiyorlar ve mutlak otorite sahibi olacakları, mutlak saygı görecekleri tek yerin ev olduğunu hissetme konusunda cesaretlendiriliyorlar. Erkekler, yönetici sınıfın erkek grupları tarafından toplumsallaştırılıyorlar. Böylece kamusal iş dünyasındaki tahakkümü kabul ediyor, evin özel dünyasının ve mahrem ilişkilerinin erkeklikle eşdeğer tuttukları iktidar duygusunu onaracağına inanıyorlar. Bazı erkekler, işçi saflarında yer alan ve daha düşük ücret alan erkeklerin sayısı arttıkça ya da daha çok kadın iş dünyasına girdikçe, cinsiyetçi cinsiyet rolleri hiyerarşisinde iktidarı ve tahakkümü yerleştirmenin ve elde tutmanın tek yolunun şiddet kullanmak olduğu hissine kapılıyor. Kadınları mümkün olan her türlü araçla yönetme hakkına sahip olduklarını söyleyen cinsiyetçi düşünceyi unutmadıkları sürece, kadına yönelik erkek şiddeti norm olmaya devam edecektir.

Feminist düşüncenin ilk zamanlarında aktivistler, kadına yönelik erkek şiddetiyle emperyalist militarizm arasında benzerlik kurmayı sıklıkla atladılar. Bu bağlantının kurulmamasının nedeni, erkek

şiddetine karşı olanların genelde militarizmi kabul etmeleri ve hatta onun destekçisi olmalarıydı. Cinsiyetçi düşünce, erkek çocukları (hayali iyi çocuk-kötü çocuk kavgalarında ya da emperyalizmin uluslar üzerindeki kuvvete dayalı iktidarını temin edecek askerler halinde) "katiller" olarak toplumsallaştırdığı sürece, kadınlara ve çocuklara yönelik ataerkil şiddet sürecektir. Geçen birkaç yılda, farklı sınıfsal geçmişlere sahip genç erkekler korkunç şiddet olayları gerçekleştirdiğinde, bu olaylar bütün ülke tarafından mahkûm edildi. Fakat bu şiddeti cinsiyetçi düşünceye bağlama konusunda pek az girişim vardı.

Feminist Theory: From Margin to Center [Feminist Teori: Çeperden Merkeze] adlı kitabımda şiddetle ilgili bölümü, erkeklerin şiddeti kabul eden, ona göz yuman ve onu devam ettiren, şiddet kültürünü yaratan tek kesim olmadığını vurgulayarak sonlandırıyorum. Kadınları, şiddete göz yummadaki rolleri konusunda sorumluluk almaya çağırıyorum:

> Sadece kadına yönelik erkek şiddetine dikkat çekerek ya da militarizmi, sadece erkek şiddetinin farklı bir ifadesi haline getirerek, şiddet sorununu gerektiği şekilde ele alma imkânını yitiriyor ve tutarlı direniş stratejileri ve çözümleri geliştirmeyi de zorlaştırmış oluyoruz... Kadına, uluslara veya gezegene yönelik erkek şiddeti sorununun ciddiyetini azaltmadan, erkeklerin ve kadınların hep birlikte ABD'yi bir şiddet kültürü haline getirdiklerinin ve bu kültürü dönüştürüp yeniden yaratmaları gerektiğinin farkına varmalıyız. Kadınlar ve erkekler, şiddetin toplumsal kontrol mekanizması olarak kullanılmasının bütün tezahürlerine karşı çıkmalıdır: savaş, kadına yönelik erkek şiddeti, ırkçı şiddet vs. Kadına yönelik erkek şiddetini sona erdirmek yönündeki feminist çabalar, bütün şiddet biçimlerini sona erdirmeye yönelik bir hareket oluşturacak şekilde genişlemelidir.

Özellikle ebeveynlerin çocuklarını şiddet içermeyen yollarla yetiştirmeyi öğrenmeleri hayati bir önem taşır. Zor durumlarla baş edebilmek için bildikleri tek yol bu olduğu sürece çocuklarımız şiddetten vazgeçmeyecektir.

Bizim ülkemizde şiddet konusuyla ilgilenen halk kitleleri, bu şiddeti ataerkil düşünceye ya da erkek tahakkümüne bağlamayı kararlı bir şekilde reddediyorlar. Feminist düşünce bir çözüm sunuyor. Bu çözümü herkese uygun hale getirmek de bize düşmektedir.

12

FEMİNİST ERKEKLİK

Günümüz feminist hareketinin ilk dönemlerinde, hareket içinde öfkeli bir erkek karşıtı hizip vardı. Heteroseksüel kadınlar hareke-te, erkeklerin gaddar, zalim ve sadakatsiz oldukları, şiddet kullan-dıkları ilişkilerin içinden gelmişlerdi. Bu erkeklerin çoğu, toplumsal adalet hareketlerine katılmış olan, işçiler ve yoksullar adına konu-şan, ırk adaletinden bahseden radikal düşünürlerdi. Fakat iş top-lumsal cinsiyet konusuna geldiğinde, onlar da en az muhafazakâr işbirlikçileri kadar cinsiyetçiydiler. Kadınlar, bu ilişkilerden öfkey-le çıkmışlardı ve bu öfkeyi, kadınların özgürleşmesi için itici bir güç olarak kullandılar. Feminist düşünce ve hareket ilerledikçe, aydın-lanmış feminist aktivistler sorunun erkekler olmadığını, sorunun ataerki, cinsiyetçilik ve erkek tahakkümü olduğunu gördüler. Sorunun yalnızca erkeklerden kaynaklanmadığı gerçeğiyle yüzleşmek zor oldu. Gerçekliğin daha karmaşık bir biçimde teorize edilmesi gerek-liliğiyle yüzleşmek, kadınların cinsiyetçiliğin korunması ve devam ettirilmesinde oynadıkları rolün teslim edilmesini gerektirdi. Daha çok kadın, erkeklerle olan yıkıcı ilişkilerden kaçtıkça resmin tama-mını görmek daha kolay hale geldi. Tek tek erkekler ataerkil imti-yazlarından vazgeçseler bile ataerkil, cinsiyetçi ve erkek egemen sistemin el değmeden süreceği ve kadınların sömürülmeye ve/veya ezilmeye devam edeceği anlaşıldı.

Muhafazakâr kitle medyası, sürekli, feminist kadınları erkek düşmanı olarak temsil etti. Hareket içinde erkek karşıtı bir hizip veya hissiyat olduğunda, feminizmin itibarını sarsmak için bunu öne çıkardılar. Feministlerin erkek düşmanı olarak gösterilmesinin altında, bütün feministlerin lezbiyen olduğu varsayımı vardı. Kitle medyası, erkekler arasındaki anti-feminist duyguları, homofobiye* hitap ederek yoğunlaştırdı. Oysaki günümüz feminist hareketi henüz on yaşını doldurmadan, feminist düşünürler ataerkinin erkeklere nasıl zarar verdiği hakkında da konuşmaya başlamışlardı. Feminist politika, erkek tahakkümüne yönelik öfkeli eleştirimizi değiştirmeden, ataerkinin, erkeklere cinsiyetçi bir erkek kimliğini dayatarak onları da bazı haklardan yoksun bıraktığının kabul edilmesini içerecek şekilde genişledi.

Anti-feminist erkeklerin her zaman güçlü bir kamusal sesi olmuştur. Feminist düşünceden ve feminist aktivistlerden korkan ve nefret eden erkekler, kolektif güçlerini bir araya getirmekte ve harekete saldırmakta gecikmediler. Fakat hareketin başlangıcından itibaren, feminist hareketin toplumsal adalet hareketi olduğunu ve bu ülkenin tarihinde erkeklerin desteklediği bütün diğer radikal hareketler kadar değer taşıdığını teslim eden küçük bir erkek grubu vardı. Bu erkekler, mücadelede yoldaşımız ve müttefikimiz oldular. Harekette aktif olan heteroseksüel kadınlar, feminizmle uzlaşmak için mücadele eden erkeklerle yakın ilişki içindeydiler. Bu erkeklerin feminist düşünceye geçmeleri, sıklıkla, ya bu meseleyi göğüsleyecek şekilde ileri bir adım atmaları veya kurulmuş olan yakın ilişkilerin sona ermesi riskini göze alamamalarıyla alakalıydı.

* Homofobi, eşcinsellere ya da eşcinselliğe karşı duyulan nefret, korku, hoşnutsuzluk ya da ayrımcılıktır. —y.h.n.

Feminist hareket içindeki erkek karşıtı hizipler, cinsiyetçilik karşıtı erkeklerin varlığına içerlediler. Çünkü onların varlığı, bütün erkeklerin baskıcı olduğu ya da bütün erkeklerin kadınlardan nefret ettiği şeklindeki diretmelere karşı çıkılmasına hizmet etti. Daha fazla sınıf atlama arayışında olan, erkekleri ve kadınları mutlak ezen/ezilen kategorilerine yerleştirmek suretiyle kutuplaştırmak üzere ataerkil iktidar biçimlerine ulaşmaya çalışan feminist kadınların çıkarına hizmet etti. Onlar tüm kadınları mağdur olarak göstermek için bütün erkekleri düşman olarak tanımladılar. Erkeklere odaklanmak, dikkatleri feminist aktivistlerin sınıfsal imtiyazlarından ve kendi sınıfsal iktidarlarını güçlendirme arzularından uzaklaştırdı. Bütün kadınları erkekleri reddetmeye çağıran bu aktivistler, hem kadınlar ve erkekler arasındaki şefkatli bağları hem de kadınları cinsiyetçi erkeklere bağlayan (olumlu ya da olumsuz) ekonomik ve duygusal bağları dikkate almayı reddettiler.

Erkeklerin mücadele içindeki yoldaşlar olarak kabul edilmesini isteyen feministler, hiçbir zaman kitle medyasının ilgisini çekmediler. Erkeklerin düşman görülerek şeytanlaştırılmasını eleştiren teorik çalışmamız, erkek karşıtı kadınların perspektifini değiştirmedi. Kadın karşıtı bir erkek hareketinin doğmasına yol açan da, erkekliğin olumsuz bir şekilde tanımlanmasına duyulan tepkiydi. "Erkek kurtuluş hareketi" üzerine yazarken bu hareketin altında yatan oportünizme dikkat çektim:

> Bu adamlar kendilerini, erkekleri özgürleştirmek için çalışan cinsiyetçilik mağdurları olarak tanımladılar. Katı cinsiyet rollerini, kendi mağdur oluşlarının birincil kaynağı olarak tanımladılar ve erkeklik düşüncesini değiştirmek istemelerine rağmen, kadınların cinsiyetçi bir şekilde sömürülmeleri ve ezilmeleri konusunda özel bir kaygıları yoktu.

Erkek hareketi, pek çok yönden, kadın hareketinin en olumsuz yönlerini yansıtan bir ayna gibiydi.

Feminist hareket içindeki erkek karşıtı hizipler sayıca az olsa da, feminist kadınların kamusal tahayyüldeki erkek düşmanı imajlarını değiştirmek zordu. Erkekler, tabii ki feminizmi erkek düşmanlığı olarak karakterize ederek, dikkatleri erkek tahakkümünün taşıdığı hesap verme mecburiyetinden başka bir yöne saptırdılar. Eğer feminist hareket, erkeklik için daha özgürleştirici görüşler sunabilseydi, hareketi erkek karşıtı olarak göstererek bertaraf etmek herkes için imkânsız olacaktı. Feminist hareket, kadın ve erkeklerden oluşan geniş bir kitleyi kendine çekmekte büyük ölçüde başarısız oldu. Çünkü bizim teorimiz, sadece erkeklerin cinsiyetçilik karşıtı olmak için yapmaları gerekenler konusunda değil, alternatif bir erkekliğin nasıl bir şeye benzeyeceği konusunu ele almak hususunda da yeterince etkili olamadı. Feminist hareket ya da erkek hareketi tarafından sıklıkla ataerkil erkekliğe alternatif olarak gösterilen, erkeklerin daha "kadınsı" hale gelmeleri görüşüydü. Ortaya atılan kadınsılık düşüncesi, cinsiyetçi düşüncenin içinden doğmuştu ve ona bir alternatif teşkil etmiyordu.

O zaman ve şimdi ihtiyaç duyulan şey, kişinin kendine duyduğu saygı ve sevginin kimliğin temelini oluşturduğu bir erkeklik tasavvurudur. Tahakküm kültürleri, özsaygıya saldırır ve onun yerine varlık hissimizi başkaları üzerindeki tahakkümümüzden aldığımız düşüncesini yerleştirir. Ataerkil erkeklik, erkeklere, benlik ve kimlik hislerinin, varoluş nedenlerinin, diğerlerine hükmetme kapasitelerinde yattığını öğretir. Erkekler, bunu değiştirmek için gezegenin, daha güçsüz erkeklerin, kadınların ve çocukların üzerindeki erkek tahakkümünü eleştirmek ve ona meydan okumak zorundadır. Fakat aynı zamanda feminist erkekliğin nasıl bir şey olduğu konusunda net bir tahayyüle sahip olmaları gerekmektedir. Zira insan

hayal bile edemediği bir şeye nasıl dönüşebilir? Söz konusu tahayyül ise, gerek erkek gerek kadın feminist düşünürlerce netleştirilmeyi bekliyor.

Devrimci sosyal adalet hareketlerinde de sıkça yaşandığı gibi bizler de, soruna bir isim koyma konusunda, onu çözmekte olduğumuzdan daha iyiyiz. Ataerkil erkekliğin, erkekleri, hastalıklı bir şekilde narsist, çocuksu olmaya ve sadece erkek olarak doğdukları için kazandıkları imtiyazlara (bunlar göreli de olsa) psikolojik olarak bağımlı kalmaya yüreklendirdiğini biliyoruz. Pek çok erkek, anlamlı bir çekirdek kimlik yapılandıramadıkları için, bu imtiyazların ellerinden alınmasının hayatlarını tehdit ettiğini hisseder. Erkek hareketinin, erkeklere, olumlu bir şekilde, içlerindeki kayıp oğlan çocuğunu geri almak ve ruhlarını, ruhsal gelişimlerini beslemek için kendi duygularına nasıl yeniden bağlanacaklarını öğretmeye çalışması bu yüzdendir.

Genç erkekleri hedef alan, onların cinsiyetçi kökler üzerinde yükselmeyen bir kimlik inşa etmelerini sağlayacak, kayda değer bir feminist literatür ortaya çıkmamıştır. Cinsiyetçilik karşıtı erkekler, çocukluk ve özellikle de ergenlik çağındaki erkeklerin gelişimini içeren bir eleştirel bilince dair yetersiz bir eğitim görmüşlerdir. Bu boşluğun bir sonucu olarak feminist perspektifler, erkek çocukların nasıl yetiştirileceği konusunun ülke çapında dikkat çektiği şu günlerde, bu tartışmaların ancak nadiren bir parçası oluyorlar. Şurası trajiktir ki annelerin sağlıklı erkek çocuklar yetiştiremeyeceklerine ilişkin, erkek çocukların, erkekliğin, disiplini ve otoriteye itaati vurgulayan ataerkil militarist düşüncelerinden "yarar görecekleri-ne" dair yıkıcı ve kadın düşmanı varsayımların yeniden güç kazandığına tanık oluyoruz. Erkek çocukların sağlıklı bir özsaygıya ihtiyaçları var. Sevgiye ihtiyaçları var. Bu sebeple düşünceli ve sevgi dolu feminist politikalar, erkek çocukların hayatlarını kurtaracak

yegâne temeli oluşturabilirler. Ataerki onları iyileştirmeyecektir. Eğer öyle olsaydı, şimdi hepsinin iyi durumda olması gerekirdi.

Bu ülkedeki pek çok erkek, kimliklerinin doğası konusunda sıkıntı çekmektedir. Ataerkiye sıkıca tutunsalar bile, bizzat ataerkinin sorunun bir parçası olduğunu sezmeye başlıyorlar. İşsizlik, ücretli işin memnuniyet vermeyen doğası ve kadınların gittikçe artmış olan sınıfsal iktidarı, zengin ve güçlü olmayan erkeklerin durdukları yeri kavramalarını zorlaştırmıştır. Beyaz üstünlükçü kapitalist ataerki, vaatlerinin tümünü gerçekleştirmeye muktedir değildir. Pek çok erkek acı çekiyor, çünkü bu vaatlerin adaletsizlik ve tahakkümle alakalı olduğu ve gerçekleşmesi halinde bile, erkekleri asla zafere ulaştırmayacağı gerçeğiyle yüzleşmelerine yardım edebilecek özgürleştirici eleştirilerle karşılaşmıyorlar. Bir yandan özgürleşmeyi denerken bir yandan da beyaz üstünlükçü kapitalist ataerkil düşünme biçimlerini (ki ruhlarını katleden de zaten budur) benimsiyorlar. Bu yüzden, tıpkı birçok erkek çocuğu gibi, onlar da yollarını kaybetmiş durumda.

Feminist erkekliği benimseyen, genç olan ve olmayan bütün erkekleri seven, genç kızlar ve kadınlar için arzuladığımız bütün hakları erkekler için de talep eden bir feminist görüş, Amerikan erkeğini yenileyebilir. Feminist teori hepimize, özellikle adaleti ve özgürlüğü nasıl hayatı güçlendirecek ve olumlayacak şekilde seveceğimizi öğretir. Feminist erkekliğin gelişebileceği bir dünyayı nasıl yaratacağımızı gösterecek yeni stratejilere, yeni teorilere ve rehberlere ihtiyacımız olduğu açıktır.

13

FEMİNİST EBEVEYNLİK

Çocuklar üzerindeki feminist odaklanma, günümüz radikal feminist hareketinin merkezi bileşenlerinden biriydi. Kadınlar, çocuklarını cinsiyetçilik olmadan yetiştirerek cinsiyetçilik karşıtı bir harekete ihtiyaç duymayacak bir dünya yaratmayı umdular. Çocuklara odaklanma, cinsiyetçi cinsiyet rollerine ve bunların çocuklara doğdukları andan itibaren dayatılma yollarına vurgu yaptı. Çocuklar söz konusu olduğunda, feministlerin dikkati neredeyse her zaman kız çocuklarına yönelikti; cinsiyetçi önyargılara saldırılıyor, alternatif imgeler öneriliyordu. Arada bir, erkek çocukların cinsiyetçi olmayan bir biçimde yetiştirilmesi ihtiyacına dikkat çekiliyordu. Ancak çoğu zaman genele yayılan erkek ataerkilliği eleştirisi, erkeklerin tüm kadınlardan daha iyi durumda olduğu şeklindeki ısrardan kaynaklanıyordu. Erkek çocuklarının her zaman kız çocuklarından daha fazla ayrıcalığa ve güce sahip oldukları varsayımı, feministleri, kız çocuklarına öncelikli olarak odaklanmaya yöneltti.

Feminist düşünürlerin ailelerin içindeki cinsiyetçilikle uğraşırken karşılaştıkları başlıca zorluklardan biri, cinsiyetçi düşüncenin taşıyıcılarının yarısını kadınların oluşturmasıydı. Çocuklara bakan yetişkin bir erkeğin mevcut olmadığı hanelerde bile kadınlar çocuklarına cinsiyetçi düşünceyi öğrettiler ve öğretmeye devam ediyorlar. İronik bir biçimde, pek çok insan, kadınların reislik

yaptığı hanelerin otomatik olarak anaerkil olacağını varsayar. Gerçekte, ataerkil toplumda hane reisi olan kadınlar, bir erkek figürünün yokluğundan dolayı kendilerini suçlu hissetmekte ve özellikle de erkek çocuklara cinsiyetçi değerleri aktarma konusunda aşırı bir dikkat sergilemektedir. Yakın zamanlarda, toplum genelinde revaçta olan muhafazakâr anaakım medya "âlimleri", tüm sınıf ve ırklardan genç erkeklerin gerçekleştirdiği şiddet eylemlerinin kaynağını, bekâr kadınların sağlıklı bir erkek çocuk yetiştirmelerinin mümkün olmamasıyla açıkladılar. Bu tabii ki doğru değildir. Olgular, toplumumuzda en sevgi dolu ve en güçlü erkeklerden bazılarının bekâr anneler tarafından yetiştirildiğini göstermektedir. Yine pek çok kişinin, tek başına çocuk yetiştiren, özellikle de erkek çocuk yetiştiren kadınların onlara ataerkil erkekler *olma yollarını* öğretmeyecekleri şeklindeki varsayımına dikkat çekmek gerekir. Bu da doğru değildir.

Beyaz üstünlükçü, kapitalist, ataerkil egemen kültürde çocukların hakları yoktur. Feminist hareket, bizim bu toplumdaki kültürümüzün, çocukları sevmeyen, onları bir mülk olarak gören ve ebeveynlerin çocuklara ne isterse yapabileceğine inanmayı sürdüren bir kültür olduğuna dikkat çeken ilk toplumsal adalet hareketiydi. Çocuklara yönelik yetişkin şiddeti, toplumumuzda bir normdur. Sorun şudur ki feminist düşünürler, sırf çocukların bakımının esas *sorumlusu olmalarından* ötürü kadınların genellikle çocuklara yönelik şiddetin asıl uygulayıcıları olduğu gerçeğine asla dikkat çekmek istemediler. Feminist hareketin, ev içindeki erkek tahakkümünün erkeklerin çocukları cinsel olarak taciz ettikleri bir otokrasi yarattığı olgusuna sıklıkla dikkat çekmesi çok önemli ve devrimci bir tutumdur. Ancak bir diğer gerçek de şudur: Çocuklar her gün kadınların ve erkeklerin sözlü ve fiziksel tacizine uğramaktalar. Annelik sadizmi, kadınları sıklıkla çocukları duygusal anlam-

da istismara sürükler ve feminist teori, çocuklara yönelik yetişkin kadın şiddeti konusunda, henüz ne bir feminist eleştiride ne de feminist bir müdahalede bulunmuştur.

Çocukların yurttaşlık haklarından yoksun olduğu bir tahakküm kültüründe, güçlü olanlar, yani yetişkin erkek ve kadınlar, çocuklara karşı otokratik bir yönetim kullanmaya muktedirdir. Bütün tıbbi olgular, bu toplumda çocukların her gün şiddet içeren edimlerle istismar edildiğini göstermektedir. Bunların çoğu, yaşamı tehdit eder niteliktedir. Pek çok çocuk ölmektedir. Kadınlar bu şiddeti erkeklerden çok olmasa da onlar kadar sık uygulamaktadır. Hareketin çocuklara yönelik kadın şiddetiyle doğrudan yüzleşmeyi reddetmesi, feminist düşünce ve pratikteki ciddi bir boşluktur. Hepimiz, ataerkil düşünceyi, güçlü olanın güçsüz olanı yönetmeye hakkı olduğunu ve onu yönetmek için her yolu kullanabileceğini söyleyen bir tahakküm etiğini benimseyecek şekilde toplumsallaştık. Bu yüzden erkek tahakkümünü vurgulamak, feminist düşünürler de dahil olmak üzere kadınlar açısından, kadınların çocukları taciz ettiğini görmezden gelmeyi kolaylaştırmaktadır. Beyaz üstünlükçü kapitalist ataerkil hiyerarşide, erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümü görmezden gelinir; yetişkinlerin çocuklar üzerindeki tahakkümü için de aynı şey geçerlidir. Hiç kimse, çocuklarını istismar eden annelere dikkat çekmeyi gerçekten istemez.

Lüks bir akşam yemeğinde bir kadın, küçük oğlunu disiplin altına almak için onu çimdiklediğini, kontrol altına alana kadar etini bırakmadığını söylemişti. Bu hikâyeyi ve yemekteki diğer insanların kadının bu disipline etme arzusunu nasıl alkışladıklarını hep anlatırım. Bu davranışının tacizkâr olduğunu ve potansiyel olarak bu erkek çocuğun büyüdüğünde kadınlara karşı tacizkâr davranışlarının tohumunu ektiğini söylemiştim. Bir erkeğin bir kadını, onun davranışını kontrol etmek ve ona göz açtırmamak için sertçe çim-

diklediğini anlattığını duysak, bunu hemen tacizkâr bir davranış olarak kabul edeceğimizi ifade etmiştim. Fakat bir çocuğa zarar verildiğinde, bu olumsuz tahakküm biçimi görmezden gelinir. Bu münferit bir olay değildir, anneler ve babalar çocuklara her gün çok daha sert bir şiddet uygulamaktadır.

Bu ülkenin çocuklarının yüzleştiği kriz, ataerkil düşünceyle feminizmin getirdiği değişimler arasındaki çatışmanın aileyi, erkek tahakkümünün her hanede bir norm olduğu zamankinden çok daha büyük bir savaş alanı haline getirmiş olmasıdır. Feminist hareket, ataerkil aile içinde erkeklerin çocuklara yönelik cinsel istismarının geçmişte ve bugün nasıl gerçekleştiğini büyük ölçüde açığa çıkaran ve gösteren bir katalizör işlevi görmüştür. Bu, feminist hareket içindeki yetişkin kadınların kendilerinin taciz mağduru olduklarını kabul ederek terapi görmesiyle ve bu kabulü terapinin özel alanından kamusal söyleme taşımasıyla başladı. Bu ifşaat, çocukların, bugün gerçekleşen tacize karşı durabileceği olumlu bir etik ve ahlaki bağlam yarattı. Yine de sadece erkeklerin çocuklara yönelik cinsel istismarına dikkat çekmek, halk kitlelerinin bu tacizin erkek tahakkümüne bağlı olduğunu ve ancak ataerki ortadan kaldırıldığında sona ereceğini kavradıkları bir iklim yaratmadı. Erkeklerin, çocuklara yönelik cinsel istismarı, kadınların çocuklara yönelik istismarından çok daha fazladır ve daha fazla rapor edilmektedir. Fakat kadınların çocukları cinsel olarak zorlamaları da en az erkeklerin cinsel istismarı kadar korkunç görülmelidir. Feminist hareket, istismar eden kadınları, istismar eden erkekler kadar acımasızca eleştirmelidir. Çocuklara yönelik şiddet, cinsel tacizin ötesinde pek çok şekilde gerçekleşir; en sık rastlanan, sözlü ve psikolojik taciz eylemleridir.

Birini tacizkâr bir biçimde utandırmak, diğer taciz biçimlerine temel teşkil eder. Erkek çocuklar, davranışları erkekliğe dair cinsiyetçi

mefhumlara uymadığında sıklıkla taciz edilirler. Bu çocuklar, gerek cinsiyetçi yetişkinler (özellikle anneler) gerekse diğer çocuklar tarafından sıklıkla utandırılır. Çocuğun bakımına dahil olan erkek ebeveynler cinsiyetçilik karşıtı düşünceyi benimsediklerinde ise, hem erkek hem de kız çocuklar feminizmi pratikte görme fırsatına sahip olur. Feminist düşünür ve aktivistler, çocuklara, cinsiyetçi önyargıların davranışları yargılamakta adeta bir standart gibi kullanılmadığı eğitim alanları sağladığında, hem kız hem de erkek çocuklar sağlıklı bir özgüven geliştirme imkânına kavuşur.

Feminist hareketin çocukların yararına en olumlu müdahalelerinden biri, erkeklerin çocuk bakımına katılmalarına sadece toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için değil, çocuklarla daha iyi ilişkiler kurmak için de ihtiyaç duyulduğunun farkına varılmasını sağlamasıydı. Gelecekteki feminist çalışmalar, cinsiyetçilik karşıtı erkek ebeveynliğin çocukların hayatını nasıl zenginleştirdiğini belgeleyecektir. Aynı zamanda, genel olarak feminist ebeveynlik hakkında, bir çocuğun cinsiyetçilik karşıtı bir ortamda yetiştirilmesinin pratik yolları hakkında daha çok şey bilmeye mecburuz. En önemlisi de bu evlerde yetişen çocukların nasıl insanlar haline geldiğini bilmemiz gerekiyor.

Vizyoner feminist aktivistler, anneliğin ve annelik eden kadınların yaptıkları işin kültürel olarak daha çok takdir toplaması için sürekli çalışırken bile erkek ebeveynlerin değer ve önemini asla inkâr etmediler. Ama erkeklerin çocuk yetiştirmeye katılımını övmek, kadınların olumlu bir iş olarak yaptıkları anneliğin kötülenmesine ve değersizleştirilmesine yol açtığında bu durum bütün kadınlara zarar verir. Feminist hareketin başlangıcında feministler, anneliği, daha özgürleştirici yahut varlıklarını daha olumlayıcı addettikleri kariyer olgusunun karşısında konumlandırarak sertçe eleştiriyorlardı. Fakat 80'lerin ortası gibi erken bir dönemde, kimi feminist

düşünürler, anneliğin feministler tarafından değersizleştirilmesine ve ev dışındaki işe gereğinden fazla değer verilmesine meydan okudular. *Feminist Theory: From Margin to Center*'da [Feminist Teori: Çeperden Merkeze] bu konu üzerine yazarken, sorunu şöyle ortaya koydum:

> Cinsiyetçiliğin hâlâ bir norm olduğu, bireyler arasındaki kıskançlığı, güvensizliği, husumeti ve kötü niyeti destekleyen bir toplumsal bağlamda çalışmak; işi stresli, sinir bozucu bir şekle ve çoğunlukla doyurucu olmaktan uzak bir hale sokuyor... Ücretli işten memnun olan ve bundan zevk alan pek çok kadın, ücretli işin zamanın çok büyük bir bölümünü kapladığını ve diğer doyurucu uğraşlar için çok az alan bıraktığını hissediyor. Çalışmak, kadınların bir nebze maddi bağımsızlık kazanmalarına veya maddi olarak kendilerine yetmelerine yardım etse de, bugüne dek pek çok kadının insani ihtiyaçlarını yeterince doyurmadı. Bunun bir sonucu olarak, kadınların insana değer veren bir ortamda tatmin edici emek arayışları, ailenin öneminin ve anneliğin olumlu yanlarının tekrar vurgulanmasına yol açtı.

Feminist düşünürler anneliğin daha dengeli bir betimlemesini yapmaya çalışırken, ataerkil egemen kültürün tek ebeveynli, kadınların reislik ettikleri hanelere yönelik saldırgan bir eleştiriyi gündeme getirmesi de ironiktir. Bu eleştirinin en sertleştiği nokta, sosyal yardım meselesiydi. Ataerkil eleştiriler, sevgi dolu bekâr annelerin, ister devletten yardım alıyor ister ücretli bir işte çalışıyor olsunlar, çok düşük bir gelire rağmen nasıl beceriyle ebeveynlik ettiklerini gösteren bütün verileri yok sayıyor ve bunun yerine, kadınların reislik ettiği sorunlu hanelere dikkat çekiyor, sanki bunlar normmuş gibi davranıyorlar. Sonra da, erkekler ataerkil anlamda evi geçindiren olursa ve hane reisi olarak tabloda yer alırsa sorunun çözülebileceğini öne sürüyorlar.

Anti-feminist hiçbir tepki, çocukların iyiliği açısından, bekâr annelerin toplumsal olarak küçük düşürülmeleri kadar kötü sonuçlar doğurmamıştır. İki ebeveynli ataerkil aileye diğer bütün düzenlemelerden daha çok saygı gösteren bir kültürde, aileleri standarda uymayan bütün çocuklar, duygusal anlamda kendilerini güvensiz hisseder. Erkeklerin reislik ettiği sorunlu hanelerde, çocukların mutluluğunun kadınların reislik ettiği sorunlu hanelerdekinden daha fazla temin edilemediğini kanıtlayan bütün verilere rağmen, ataerkil aileye dair ütopyacı tasavvura dokunulmamaktadır. Çocuklar, sevgi dolu ortamlarda yetiştirilmeye ihtiyaç duyarlar. Tahakküm var olduğu müddetçe sevgi eksiktir. Sevgi dolu ebeveynler kendine güveni sağlam, sağlıklı ve mutlu çocuklar yetiştirmeye daha yatkındır; ebeveynlerin bekâr ya da evli olması, eşcinsel olması yahut olmaması, hane reisinin kadın yahut erkek olması bir şey değiştirmez. Gelecekte, feminist hareket olarak cinsiyetçiliği sona erdirmenin aile hayatını olumlu yönde değiştirdiğini ebeveynlere göstermek için çok çalışmamız gerekiyor. Feminist hareket aileden yanadır. Çocukların erkekler yahut kadınlar tarafından ataerkil bir çerçevede tahakküm altına alınmasının sona erdirilmesi, aileyi çocukların sağlıklı ve özgür olabilecekleri, sevgiyi tanıyabilecekleri bir yer haline getirmenin tek yoludur.

14

ÖZGÜRLEŞTİRİCİ EVLİLİK VE BİRLİKTELİK

Günümüz feminist hareketi doruk noktasına çıktığında, evlilik kurumu sert bir şekilde eleştiriliyordu. Pek çok heteroseksüel kadının harekete katılmasını, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir norm olduğu mahrem ilişkilerdeki, özellikle de uzun süreli evliliklerdeki erkek tahakkümü kışkırtmıştı. Hareket, en başından beri cinsellikle ilgili çifte standarda meydan okudu. Kadınları bakire ya da sadık birer sevgili ya da eş olmadıkları için mahkûm eden, ama erkeklerin cinsel anlamda arzuladıkları her şeyi yapmalarına izin veren ve davranışlarını görmezden gelen bu çifte standarda karşı çıktı. Cinsel özgürleşme hareketi, evliliğin feminist eleştirisini, özellikle de sağlıklı ve düşük maliyetli doğum kontrolü talebini güçlendirdi.

İlk zamanlarda feminist aktivistler, dikkatlerini özel bağlara ve ev içi ilişkilere epeyce yoğunlaştırdılar. Çünkü tüm sınıf ve ırklardan kadınlar, erkek tahakkümünün en ağır darbesini bu koşullarda, ataerkil ebeveynlerinden yahut eşlerinden yiyorlardı. Bir kadın, cinsiyetçi bir erkek patronla ya da kendisi üzerinde tahakküm kurmaya kalkışan bir yabancıyla başarıyla mücadele ettikten sonra eve gidip eşine boyun eğebiliyordu. Günümüz feministleri, hem uzun süreli evliliklerden gelmiş olan heteroseksüel kadınlar hem de onların mücadeledeki lezbiyen müttefikleri, evliliği cinsel köle-

liğin bir başka biçimi olarak eleştirdiler. Geleneksel cinsiyetçi bağların, içerisinde yakınlık, şefkat ve saygı gibi unsurların feda edildiği, erkeklerin tavuk kümesindeki pederşahi horozlar gibi tepeye çıktığı evliliklere yol açtığını gösterdiler.

İlk zamanlarda pek çok feminist kadın, erkeklerin değişebileceği hususunda kötümserdi. Kimi heteroseksüel kadın, cinsiyetçi erkeklerle kuracakları eşitsiz ilişkiler için çabalamaktansa cinsel ilişki kurmamayı ya da lezbiyenizmi seçmeyi tercih ettiler. Diğerleri, erkeklerle yaşanacak tekeşliliğin, kadın bedeninin kadının bağlı olduğu erkeğe ait bir mülkiyet olduğu fikrini güçlendirdiğini düşündüler. Tekeşli olmayan ilişkileri seçtik ve evlenmeyi çoğunlukla reddettik. Ataerkil toplum içinde, erkek eşle devlet onaylı evlilik olmadan birlikte yaşamanın, erkeklerin kadınların özerkliğine yönelik sağlıklı bir saygıyı korumalarına yardım ettiğine inanıyorduk. Feministler, cinsel köleliğin sona ermesini talep edip bir yandan da aile içi tecavüzün yaygınlığına dikkat çekerken, aynı anda kadınların cinsel arzularını ifade etme, cinsel etkileşimi başlatma ve cinsel olarak doyuma ulaşma haklarını da savunuyorlardı.

Erdemli kadınların cinsel olarak faal olmayacakları öğretildiği için seksle ilgilenmeyen eşleriyle ilişkilerinde, cinsel anlamda doyumsuzluk yaşayan pek çok heteroseksüel erkek, tam bu yüzden feminist düşünceyi benimsedi. Bu erkekler, kadın eşlere özgürleştirici bir cinsel paradigma sunan feminist harekete minnettardı, çünkü kendilerinin daha doyurucu bir cinsel hayatı olacaktı. Feminist düşünürler, bir kadının erdeminin o kadının cinsel pratiğince belirlendiği düşüncesine meydan okuyarak yalnızca bekâret damgasını bir kenara atmadılar aynı zamanda kadınların cinsel mutluluğunu erkeklerinkiyle eşit bir yere koydular. Feminist hareket, kadınları aslında öyle olmadığı halde cinsel doyuma ulaşmış gibi

yapmamaları hususunda uyararak, erkeklerin cinsel eksikliklerini görünür kılma tehdidini ortaya çıkardı.

Cinsiyetçi erkekler, bu tehdidi bertaraf etmek için, çoğu feministin lezbiyen olduğunu ya da feminist bir kadının dersini alması için "iyi bir s..ilmesi" gerektiğini söyleyip duruyorlardı. Gerçekte ise feminist isyan, pek çok kadının ataerkil ilişkilerde erkeklerle tatmin edici bir seks hayatı yaşamadığını gösterdi. Konu mahrem ilişkiler olduğunda çoğu erkek, feminizmin kadın cinselliğinde yol açtığı ve kadınların cinsel olarak daha faal olmalarını sağlayan değişimleri benimsemeye, kendi cinsel davranışlarını değiştirmelerini talep eden değişimleri benimsemekten daha istekliydi. Feminist gündem heteroseksüelliğe ilk odaklandığında, en çok tartışılan konulardan biri de ön sevişmenin yokluğuydu. Heteroseksüel kadınlar, erkeklerin cinsel baskısından ve kadınların hazzını önemsememelerinden yorulmuştu. Feminizmin cinsel hazza odaklanışı, kadınlara erkeklerin cinsel davranışını eleştirecekleri ve buna meydan okuyacakları bir dil sundu.

Kadınlar cinsel özgürlük konusunda çok yol kat ettiler. Cinsel yolla bulaşan hastalıkların yaygınlaşması kadınların rasgele cinsel ilişkileri seçmesini zora soktuğundan bugün tekeşlilik eleştirisi de unutulmuş durumda. AIDS gibi yaşamı tehdit eden, erkeklerin kadınlara yalan söylemeye cesaretlendirildiği bir toplumda erkekten kadına geçmesi daha kolay olan hastalıklar, heteroseksüel kadınların farklı partnerler seçmesini zorlaştırdı. Ataerki içindeki heteroseksüel bağlarda vurgu tekeşlilik üzerine olduğunda, çiftlerin cinsiyetçi paradigmayı kırmalarının genelde daha zor olduğu açık. Aynı zamanda, ataerkil düzen içinde pek çok feminist kadın, tekeşli olmayan ilişkilerin çoğunlukla kadınlara zarar verdiğini ve sadece erkeklere daha fazla güç kazandırdığını da fark etti. Kadınlar,

başka bir kadınla birlikte olan bir erkekle cinsel ilişkiye girmeyi özgürce tercih edebilirken, erkekler başka bir partneri olan kadınlara genelde cinsel ilgi göstermeyeceklerdi. Ya da iktidarı, sürekli kadının partneri sayılan erkeğe teslim edecek ve hatta birlikteliklerı konusunda onun onayını almaya çalışacak kadar ileri gideceklerdi. Bu zorluklara rağmen, tekeşli olmama özgürlüğüne sahip olan kadınlar, bu özgürlüğü kullansa da kullanmasa da kadın bedeninin erkeklere ait olduğu düşüncesine meydan okumaya ve onu altüst etmeye devam etmektedir. Cinsel hazza dair cinsiyetçi düşüncelere yönelik feminist eleştirinin ürettiği diğer bütün olumlu değişimler gibi, bu da kadınların ve erkeklerin daha doyurucu cinsel ilişkiler kurdukları bir dünya yaratmaya yardım etmiştir.

İlk başta, cinsel bağların doğasındaki değişimler ev içindeki ilişkilerde başka değişimlere, mesela erkeklerin, gündelik ev işlerini ve çocuk bakımını eşitlik zemininde paylaşmasına yol açacak gibi görünüyordu. Günümüzde pek çok erkek, ev işi yapsa da yapmasa da, erkeklerin bu işleri yapması gerektiğini kabul ediyor ve genç kadınlar bunu bir norm olarak kabul ettiklerinden ev işlerini paylaşmayı mesele haline getirmiyorlar. Tabii ki gerçek, bunun hiçbir zaman norm haline gelmediği, ev işi ve çocuk bakımının büyük kısmını hâlâ çoğunlukla kadınların yerine getirdiğidir. Genel olarak erkekler, yatak odasındaki eşitliği kabul etmek ve onaylamakta ev işi ve çocuk bakımı konusundaki eşitliği kabul etmekten daha istekliler. Kadınların ise bireysel bir zeminde sınıfsal iktidar kazandıkça eşitsizlikle, kendilerinin de eşlerinin de yapmak istemediği işleri yapacak bir yardımcı tutarak başa çıkması şaşırtıcı değil. Yine de heteroseksüel bir çift, cinsiyetçi düşüncenin "kadın işi" olarak tanımladığı işler için ücret ödediğinde, yardımcıyı çalıştıran ve yaptığı işi denetleyen yine kadın oluyor.

Bir kadının hayatındaki tek doyurucu amaç olarak gösterilen annelik olgusuna yönelik feminist eleştiri, evliliğin ve uzun süreli birlikteliklerin doğasını öteki etkenlerden çok daha fazla değiştirdi. Bundan böyle bir kadının değeri çocuk doğurup doğurmadığına ya da çocuk yetiştirip yetiştirmediğine göre belirlenmediğinden, çocuksuz kalmak isteyen ve her ikisi de kariyer peşinde olan bir çiftin, denklerin evliliğini, yani eşitler arasındaki bir ilişkiyi tasavvur etmesi mümkün hale geldi. Çocukların olmayışı denk olmayı kolaylaştırdı; çünkü ataerkil toplum bazı görevlerin otomatikman anneler tarafından yapılacağını varsayar ve bu durum kadınların çocuk bakımı konusunda toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmasını neredeyse her zaman zorlaştırır. Örneğin, daha önceleri emzirmeyi hiç de öne çıkarmayan ataerkil tıp müessesesinin, feminist hareket sonucunda, emzirme konusunu birdenbire sadece olumlu bulmakla kalmayıp işi ısrarcılığa vardırması çok şey anlatmaktadır. Bu, ister heteroseksüel olsun ister lezbiyen, doğum yapan kadına otomatikman daha fazla sorumluluk atayan çocuk büyütme olgusunun yalnızca bir yüzüdür. Erkeklerle ilişki içindeki kadınlar, bebek sahibi olmanın ilişkilerini birdenbire daha cinsiyetçi bir zeminde tanımlanmış rollere geri döndürdüğünü kuşkusuz sıklıkla fark etmişlerdir. Yine de çiftler her alanda, özellikle çocuk bakımı konusunda eşitliği korumak adına çok çalışırlarsa bunu gerçekleştirebilirler. Yani meselenin özü çok çalışmaktır, ama bugüne değin erkeklerin çoğu, çocuk bakımı konusunda çok çalışmayı seçmemiştir.

Feminist müdahaleler, hem çocukların mutluluğu hem de toplumsal cinsiyet eşitliği açısından erkek ebeveynliğinin değer ve önemine dikkat çektiler. Erkekler ebeveynliğe eşit şekilde katıldıklarında, iki ebeveyn evli de olsa, birlikte veya ayrı yaşıyor da olsa, kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkiler daha iyi gitmektedir. Feminist hareket sayesinde, daha çok erkek eskisinden daha fazla ebeveynlik yapıyor.

Yine de toplumsal cinsiyet eşitliğinin yakınına dahi gelebilmiş değiliz. Oysa söz konusu eşit katılımın bütün taraflar açısından ebeveynliği daha olumlu, daha doyurucu bir deneyim haline getirdiğini biliyoruz. İş yaşamının talepleri, elbette çalışan ebeveynlerin, özellikle de erkeklerin çocuk bakımına katılımı konusunda sıklıkla engel yaratıyor. İşe ayrılması gereken zamanın yapılandırılmasında büyük değişiklikler gerçekleşmeden, yaşamın erkeklere ebeveynlik yapmaları için zaman ve alan verecek şekilde düzenlendiği bir dünyada yaşıyor olmayacağız. Öyle bir dünyada, erkekler ebeveynlik yapma konusunda daha istekli olacaktır. Fakat o zamana kadar, fazlasıyla yorulan ve düşük ücret alan pek çok erkek, kadınlar da aynı şekilde yorulmuş olsalar ve düşük ücret alsalar bile çocuk bakımının tümünü kadınların üstlenmesini kabul etmeye istekli olacaktır. Dahası, beyaz üstünlükçü kapitalist ataerki içindeki iş dünyası bugün, tam anlamıyla ebeveynlik yapmayı kadınlar için de daha zor hale getirmiştir. Bu gerçeklik, bir kariyer seçebilecek olan kadınları evlerinde oturmaya itmektedir. Kadınları işgücünün dışında tutan ve evlerine geri yollayan etken, erkek tahakkümü konusundaki cinsiyetçi düşünce değil, "ebeveynsiz" çocuklardan oluşan bir toplum yarattığımız korkusudur. Pek çok kadın, rekabetçi kariyerizmin sevgi dolu ilişkileri beslemeye pek az zaman bıraktığını fark etmektedir. Kimsenin tam zamanlı ebeveynler olmak için işlerini terk eden erkeklerden bahsetmemesi, roller hakkındaki cinsiyetçi düşüncenin ne derece hüküm sürdüğünü göstermektedir. Toplumumuzdaki pek çok kişi hâlâ, çocuk yetiştirme konusunda kadınların erkeklerden daha iyi olduklarına inanmaktadır.

Bir yandan anneliği eleştirirken, diğer yandan da özellikle ebeveyn ile çocuk arasındaki özel bağ söz konusu olduğunda anneliğin kendilerine sağladığı özel statüden ve imtiyazlardan hoşnut olan kadınlar, ebeveynlikteki yerlerinden vazgeçmeye, feminist düşü-

nürlerin umduğu kadar istekli değillerdi. Diğer bütün alanlardaki biyolojik belirlenimciliği eleştiren birçok feminist düşünür, konu annelik olduğunda sıklıkla biyolojik belirlenimciliği kucakladılar. Babaların da anneler kadar önemli olduğu ve anneler kadar iyi ebeveynlik yapabileceği düşüncesini bütünüyle benimseyemiyorlardı. Cinsiyetçi düşüncenin hâkimiyetinin yanı sıra bu çelişkiler de konu çocuk bakımına geldiğinde, toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin feminist talebe zarar verdi.

Günümüzde kitle medyası, bizleri sürekli olarak evliliğin geri döndüğü mesajıyla bombardımana tutuyor. Evlilik hiçbir zaman demode olmamıştır. İnsanlar evliliğin geri döndüğünü ilan ettiklerinde, aslında, daha cinsiyetçi biçimlerde tanımlanmış evlilik kavramlarının yine "revaçta" olduğunu söylemeye çalışıyorlar. Bu olgu feminist hareket açısından can sıkıcıdır. Çünkü cinsiyetçi bir temel üzerine inşa edilen evliliklerde derin sorunlar bulunacağı ve bu evliliklerin nadiren sürdüğü, bugün de geçmişte olduğu kadar açıktır. Geleneksel cinsiyetçi evlilikler daha da moda oldular. Bunlar, ev içi ilişkilerdeki feminist isyan için katalizör işlevi görmüş olan sefaletin ve doyumsuzluğun tohumlarını yetiştirmeye meyletseler de, gelenekten asıl ayrılan özellik, bu bağların çoğunlukla çabucak kopmasıdır: İnsanlar genç evlenip genç boşanıyorlar.

Evlilik ve birlikteliklerdeki ataerkil erkek tahakkümü, toplumumuzda ayrılık ve boşanmaları yaratan birincil güç olmuştur. Başarılı evliliklere dair yakın zamanda yapılan tüm araştırmalar, toplumsal cinsiyet eşitliğinin, çiftler için, her iki tarafın da diğeri tarafından olumlandığı bir bağlam yarattığını göstermiştir. Bu olumlama, evlilik sonsuza dek sürmese bile mutluluğu artırır; dahası, denklik zemini üzerine kurulan ve aradaki bağa temel teşkil eden arkadaşlık devam eder. Gelecekte, feminist harekette, ataerkil evlilik bağlarını eleştirmekle daha az zaman harcayacak ve alternatifleri

göstermek için daha çok uğraşacağız. Eşitlik ve saygı ilkelerinin yanı sıra ilişkilerin tatmin edici ve sürekli olması için hem karşılıklı doyuma hem de olgunlaşmaya ihtiyaç duyulduğu inancına dayanan, bireylerin birbirine denk konumlandığı ilişkilerin değerini göstermek için daha çok çalışacağız.

15

FEMİNİST BİR CİNSELLİK POLİTİKASI

Karşılıklı Bir Özgürlük Etiği

Feminist hareket ve cinsel devrimden önce, sağlıklı bir cinsel özne olmak, pek çok kadın için tamamen imkânsız değilse de çok zordu. Kadınlara doğuştan itibaren aşılanan cinsiyetçi düşünce, cinsel arzu ve haz alanının daima ve yalnızca eril olduğunu, cinsel ihtiyaç ya da açlığı sadece iffetsiz kadınların dile getirdiğini açık açık belirtiyordu. Cinsiyetçi düşünce tarafından ya kutsal bakire ya da fahişe rolü atfedilen kadınların sağlıklı bir cinsel benlik oluşturacak dayanakları yoktu. Neyse ki feminist hareket cinsiyetçi basmakalıp fikirlere derhal meydan okudu ve bunun, ülkemiz tarihinde, güvenilir doğum kontrolünün herkes için ulaşılabilir hale geldiği dönemle denk düşmesi iyi oldu.

Güvenilir doğum kontrolünden önce kadınlar kendilerini cinsel özne olarak ifade ettiklerinde, "ceza olarak" istenmeyen hamilelik ya da yasadışı kürtajın tehlikeleriyle karşı karşıya kalabiliyorlardı. Kadınların güvenilir doğum kontrolünden önce katlandıkları cinsel patolojiyi ve dehşeti dünyaya duyurmak için henüz yeterince tanıklık toplamış değiliz. Kadınların her cinsel ilişkinin ardından hamile kalma riski taşıdığı ya da erkekler seks isterken kadınların seksten korktuğu bir dünya düşünmek bile beni ürkütüyor. Böyle bir dünyada arzulu bir kadın, kendisini korkunun ve arzunun kesiş-

tiği noktada bulabilir. Kadınların erkeklerin sarkıntılıklarını nasıl savuşturduğu, sürekli olarak devam eden koca tecavüzüne uğradıklarında bununla nasıl başa çıktığı, istenmeyen hamilelikle uğraşırken karşı karşıya kaldıkları ölüm riskinin altından nasıl kalktığı hakkında da yeterince tanıklık toplamış değiliz. Bildiğimiz şu ki, kadın cinselliğinin dünyası feminist cinsel devrimin gelişiyle kolay kolay geri dönülemeyecek biçimde değişmiştir.

Annelerimizin cinsel acı ve ıstıraplarına, cinselliğe dair müthiş korku ve nefretlerine tanık olanlarımız için, tam da cinselliğimizi keşfedip yaşamaya başladığımız bir dönemde bize özgürlük, arzu ve zevk vaat eden bir harekete girmek muhteşem bir şeydi. Günümüzde kadınlar cinsel isteklerini ifade etme konusunda geçmişe nazaran daha az engelle karşılaştığı için, kültürümüzde kadın bedenine ve cinselliğine yönelik ataerkil saldırıya dair tarihsel belleğin üstünün örtülmesi gibi bir risk var. Bu hafızasızlaşma ortamında, kürtajın yasadışı hale getirilmesi yolundaki çabalar, kürtaj yoluyla bir yaşama son verilip verilmediğine odaklanabiliyor; ne var ki kürtajın yasadışı kılınmasının kadın cinselliği üzerinde açacağı derin yaralara zerrece değinilmiyor. Oysa hâlâ cinsel hazzı hiç tatmamış, seksin kendileri için kayıp, tehdit, tehlike ve yok oluş anlamına geldiği kadın kuşaklarıyla yaşıyoruz.

Kadının cinsel özgürlüğü, güvenilir ve sağlıklı doğum kontrolü gerektirir. Bu olmadan kadınlar cinsel faaliyetin sonuçları üzerinde tam denetim sahibi olamazlar. Fakat kadının cinsel özgürlüğü aynı zamanda kişinin bedenini tanımasını ve cinsel bütünlüğün anlamını kavramasını da gerektirir. İlk dönem feminizmin cinsellik etrafına örülü aktivizmi, cinselliğimizi istediğimiz zaman istediğimiz kişilerle yaşama hakkının tanınması üzerine kurulu politikaları o kadar ön plana çıkardı ki, bedenlerimize cinsiyetçi olmayan bir şekilde nasıl yaklaşacağımızı ya da özgürleştirici seksin nasıl bir

şey olabileceğini öğreten, eleştirel bilince yönelik feminist eğitim epey geri planda kaldı.

60'ların sonlarında ve 70'lerin başında kadınlar cinsel özgürlükle gelişigüzel cinsel ilişkiye girmeyi eş anlamlı kılmaya teşvik ediliyordu. O günlerde pek çok heteroseksüel erkek, cinsel özgürlüğünü kazanmış kadınları, çıtını çıkarmadan, yani özellikle duygusal anlamda hiçbir talepte bulunmadan karşısındakiyle birlikte olan kadınlar olarak görüyorlardı ve bu anlayış, bugün de bir ölçüde geçerliliğini korumaktadır. Çok sayıda heteroseksüel feminist de aynı hatalı kanıya sahipti, zira onlar da ataerkil erkeklerin oluşturduğu davranış kalıplarına göre hareket etmekteydi. Buna rağmen kadınların gelişigüzel cinsel ilişkiyle cinsel özgürlüğün aynı şey olmadığını anlaması uzun sürmedi.

Feminist hareketin "ateşli" günlerinde radikal lezbiyen aktivistler, sürekli olarak, heteroseksüel kadınlardan erkeklerle ilişkilerini yeniden değerlendirmelerini ve şunu sorgulamalarını talep ettiler: Özgürleşmiş heteroseksüel bir deneyim yaşamak ataerkil bir bağlam içinde mümkün müydü? Bu sorgulama, hareket için faydalı bir girişimdi. Zira heteroseksüel kadınların heteroseksüel pratiğe dair sürekliliği olan bir eleştirel teyakkuza girmesini sağlamanın yanı sıra lezbiyenlere de dikkat çekti; bir yandan güçlerini olumlu bir şekilde açığa çıkarırken zayıflıklarını da ele verdi. Dönemin "feminizm teoridir, lezbiyenizm ise pratik" sloganının etkisine kapılan ve erkeklerle beraber olmaktan vazgeçerek kadınları seçen pek çok kadın, zamanla bu ilişkilerin de duygusal anlamda diğerleri kadar talepkâr olduğunu ve en az diğer ilişkiler kadar zorluklarla dolu olduğunu fark etti.

Lezbiyen birlikteliğinin heteroseksüel bir ilişkiye nazaran ne derece iyi ya da kötü olduğunu belirleyen şey genelde iki kişinin aynı

cinsten oluşu değildi. Asıl belirleyici etmen, tarafların her ilişkide mutlaka bir hükmeden ve bir de boyun eğen taraf olduğu yönündeki sadomazoşist yargılara dayanan bir tahakküm kültürünün öngördüğü aşk ve ilişki tanımlarını yıkma konusunda ne derece kararlı olduklarıydı. Heteroseksüel pratikte gelişigüzel cinsel ilişkiyi cinsel özgürleşmeyle eşdeğer tutmak nasıl olanaksızlaşmışsa lezbiyen pratikte de o kadar olanaksız hale gelmişti. Cinsel tercihi ne olursa olsun, bu ikisini denk tutmaktan ötürü acı çekmiş kadınlar seks konusunda hayal kırıklığına uğramışlardı. Erkek tahakkümü ile cinsel şiddet arasındaki bağ göz önüne alındığında, cinsel mutsuzluklarını daha yüksek sesle dile getirenlerin erkeklerle beraber olan kadınlar oluşu da şaşırtıcı değildir.

Cinsel özgürlük rüyası karşısında yaşanan hayal kırıklığı sonucunda, pek çok feminist düşünür bu deneyimlerle baş etmeye çalışmaktan vazgeçti ve/veya kadın arkadaşlarının yahut yoldaşlarının yüz yüze kaldığı olumsuzluklar her tür cinsel faaliyet, özellikle de erkeklerle kurulan cinsel temas karşısında bastırılmış bir içerlemeyi besledi. Bir zamanlar tüm kadınları "düşmanla yatmak" konusunda hesap vermeye çağıran yegâne sesin sahibi radikal lezbiyenlerin saflarına, şimdi erkeklerle ağır bir hayal kırıklığı yaşadıkları için kendi cinsiyle ilişkiyi tercih eden heteroseksüel kadınlar da katılmıştı. Cinsellikle, özellikle de cinsel ilişkiyle ilgili olarak ortaya çıkan söylem nedeniyle, birdenbire her cinsel ilişki cinsel zorlama ve erkeğin kadına her penetrasyonu tecavüz gibi görülmeye başlandı. Bu teoriler ve bunları yayan karizmatik kadınlar, yeni ve farklı cinsel kimlikler edinebilmek uğruna mücadele eden genç kadınların bilincini bir süre derinden etkiledi. Bu genç kadınların çoğu sonunda ya biseksüel pratikleri ya da ancak tüm cinsel karşılaşmaların kadın tarafından belirlenmesi koşuluyla kadın-erkek ilişkilerini benimsediler. Ancak bu noktada birçok genç kadın da

feminist düşünceye sırt çevirdi. Cinsel özgürlüğe dair miadını doldurmuş cinsiyetçi mefhumlara geri dönerek bunları benimsediler, hatta zaman zaman bunları öç alırcasına sahiplendiler.

Bu durumda cinsel hazla-tehlike, cinsel özgürlükle-kölelik arasındaki gerilimlerden doğan çelişki ve çatışmaların o dönemde cinsel sadomazoşizmi çekici kılmasına şaşırmamak lazım. Feminizmin cinselliğe ilişkin sorgulaması eninde sonunda iktidar sorununda düğümleniyordu. Feminist düşünürler eşitlikten ne kadar bahsederse bahsetsin, cinsel arzu ve cinsel tutkunun hayata geçirilmesi söz konusu olduğunda cinsel arenada ortaya çıkan iktidar ve iktidarsızlık dinamikleri, indirgemeci ezen ve ezilen mefhumlarını altüst ediyordu. Cinsel sadomazoşizmi feminist lezbiyenlerin de yaşadığının, onların da alttaki-üstteki dinamiği üzerine kurulu bir dünyaları olduğunun ortaya çıkmasıyla heteroseksüel pratiklere yöneltilen feminist eleştiri daha önce karşılaşmadığı kadar büyük bir sarsıntı yaşadı.

Hareketin içindeki kadınlar, lezbiyen yahut heteroseksüel olmasından bağımsız olarak bir kadının hem cinsel sadomazoşizm pratiğinde yer alıp hem de özgürleşmiş bir kadın olup olamayacağı konusunda kavga etmeye başladıklarında, cinsellikle ilgili bütün radikal feminist tartışmalar sona erdi. Ataerkil pornografinin anlam ve önemiyle ilgili düşünce farklılıkları da bu konuyla bağlantılıydı. Hareketi bölmeye ve bitirmeye yetecek kadar ciddi tartışmalarla karşılaşıldıktan sonra, 80'lerin sonlarına gelindiğinde, cinsellikle ilgili radikal feminist tartışmalar kamusal alanda yürütülmez oldu; bunlar artık özel alanlarda tartışılıyordu. Cinsellikle ilgili tartışmaların kamusal alanda yürütülmesi hareketi mahvetmişti.

Kamusal alanda cinsellikten söz etmeyi en çok sürdüren feminist kadınlar, muhafazakârlığa, kimi zaman katı kuralcılığa ve seks

karşıtlığına meyilliydi. Hareket radikal bir değişime uğramış, kadının cinsel özgürlüğünün savunulup kutlandığı bir alan olmaktan çıkıp cinsellikle ilgili kamusal tartışmaların daha çok cinsel şiddete ve mağduriyete odaklandığı bir alana dönüşmüştü. Zamanında kadının cinsel özgürlüğü konusunda büyük işler başarmış olan yaşça daha büyük, daha yerleşik ve kabul görmüş feminist kadınlar artık cinsel ilişkiye girmemeyi kıymetlendirerek cinsel arzunun önemsiz olduğundan bahsetmeye başlamışlardı. Bugün ise cinsel arzu ve pratik konusunda açıkça konuşup yazan kadınlar giderek feminist cinsellik politikasını bir kenara atıyor ya da kendilerini bu politikanın uzağında konumlandırıyorlar. Feminist hareket hiç olmadığı kadar cinsellik karşıtı bir görüntü arz ediyor. Cinsel haz ve arzuya dair vizyoner feminist söylem bir süredir hemen hemen herkes tarafından arka plana itilip görmezden geliniyor. Kadınlar ve erkekler, bunun yerine cinsel özgürlüğün ataerkil modellerine bel bağlamaya devam ediyorlar.

Biliyoruz ki cinsel devrime ve feminist harekete rağmen hâlâ pek çok heteroseksüel kadın sadece erkekler istediği için seks yapıyor; genç yaşlardaki pek çok kadın ve erkek eşcinselin cinsel tercihlerini rahatça yaşayabilecekleri, bunu destekleyecek özel ve kamusal bir ortamları hâlâ yok; cinsiyetçi kutsal bakire ya da fahişe ikonu pek çok kadın ve erkeğin erotik imgelemini etkilemeyi hâlâ sürdürüyor ve artık ataerkil pornografi kitle medyasının her yanına nüfuz etmiş durumda. Ve ne yazık ki hâlâ, istenmeyen hamilelik oranları artıyor; ergenler tatmin edici ve güven verici olmaktan uzak cinsel hayatlar yaşıyorlar; gerek heteroseksüel gerek eşcinsel pek çok ilişkide yahut uzun süreli evlilikte kadınlar seksi yaşayamıyorlar. Tüm bu gerçekler, cinsellikle ilgili yenilenmiş bir tartışmaya ihtiyaç duyulduğunu gösteriyor. Özgürleştirici cinsel pratiğin nasıl bir şey olduğunu bilmeye hâlâ ihtiyaç duyuyoruz.

Karşılıklılık temelinde yükselen saygı, özgürleştirici cinsel pratikler açısından vazgeçilmez olmanın yanı sıra şu kanının da yaşamsal bir parçasıdır: Cinsel haz ve doyuma, en iyi, seçim ve karşılıklı rızaya dayalı uzlaşı koşullarında ulaşılabilir. Ataerkil bir toplumda kadınlar ve erkekler, her iki taraf da cinsiyetçi düşüncelerinden vazgeçmedikçe uzun soluklu heteroseksüel mutluluğu tanıyamaz. Hâlâ pek çok kadın ve erkek, erkeklerin cinsel performansının penisin sertleşip sertleşmemesi ya da ereksiyonun korunup korunmamasıyla ölçüleceğini düşünüyor. Erkeğin performansı kavramı cinsiyetçi düşüncenin bir ürünüdür. Erkekler, kadın cinselliğinin salt erkeğe hizmet etmek ve erkeğin ihtiyaçlarını karşılamak için var olduğunu öngören cinsiyetçi düşünceden vazgeçmek zorundayken, pek çok kadın da penetrasyona saplanıp kalmaktan vazgeçmelidir.

Cinsel özgürlüğün ve günümüz feminizminin altın çağında kadınlar, erkeklerin genellikle cinsellik dışında her alanda eşitliği kabul etmeye istekli olduklarını gördüler. Pek çok erkek yatak odasında cinsel anlamda arzulu, haz vermeye ve hazzı paylaşmaya hevesli bir kadın istiyor ama nihayetinde, kadının cinsel performansının (yani kadının sevişmek isteyip istemediğinin) tamamen erkeğin arzusuyla tanımlanması gerektiğini öngören cinsiyetçi düşünceden vazgeçmek istemiyor. Hevesli ve heyecanlı görünen, özgürleşmiş kadınlarla birlikte olmak eğlenceliydi, ama aynı kadınlar cinsel-liklerini hayata geçirmeyecekleri bir alan istediklerini ilan ettiğinde onlarla olmak hiç de eğlenceli değildi. Böylesi bir durumda, heteroseksüel erkekler genellikle cinsel rahatlama için başka arayışlara girmeye ihtiyaç duyacaklarını açıkça belirtirdi. Bizatihi bu tutum, hem kadın bedeninin mülkiyetine ilişkin cinsiyetçi paradigmaya süregiden bir bağlılık gerçeğini pekiştiriyor hem de erkeklerin herhangi bir kadın bedeninin yeteceği düşüncesine sarıldığını

gösteriyordu. Heteroseksüel ya da eşcinsel özgürleştirici bir ilişkide her iki taraf da ne zaman, nasıl ve ne sıklıkta cinsel ilişkide bulunmak istediğini, cezalandırılmaktan korkmadan belirleme konusunda özgür olmalıdır. Bütün erkekler, cinsel ihtiyaçlarına cevap vermesi için bizzat kendilerinden başka birine ihtiyaç olduğunu düşünmekten vazgeçmedikçe, partnerlerin cinsel anlamda tabi kılınmasını içeren talepler sürecektir.

Cinselliğe dair gerçek anlamda özgürleştirici bir feminist politika, kadının cinsel eyleyiciliğinin savunulmasını daima gündeminin merkezinde tutacaktır. Kadınlar, bedenlerinin cinsel anlamda her daim başka bir şeyin hizmetine sunulması gerektiğine inandığı sürece, bu eyleyicilik gerçekleşemez. Profesyonel fahişeler ve hayat kadınları, mal veya hizmet karşılığında vajinalarını serbest piyasa zemininde kullanıma/ticarete açmalarını özgürleşmiş olduklarının bir göstergesi olarak sunuyorlar. Maddi ihtiyaçlarını başka türlü karşılayamadığı için bedenini pazarlayan bir kadının, kendi bedeninin denetimini kendisine veren cinsel bütünlük alanından mahrum kalma riskine girdiğini görmeyi reddediyorlar.

Pek çok heteroseksüel kadın, kendi cinselliğinin anlam ve değer kazanması için erkekler tarafından her daim istenmesi gerektiği yolundaki cinsiyetçi düşünceden kurtulabilmiş değil. Bunu başarabilmek için, eşcinsel ilişkilerin, kendi kendine haz vermenin ve cinsel ilişki yaşamamanın erkeklerle ataerkil kültür içinde cinsel ilişkiye girmek kadar önemli ve zenginleştirici olduğuna inanmaları gerekir. Bir zamanlar feminist değişimi savunmuş ve bugün yaşlanmakta olan pek çok kadın, daha genç kadınlarla birlikte olmak için kendilerini bırakacağından korktukları erkeklerle herhangi bir cinsel temas içine girebilmek için, kadınlığa ve cinsel anlamda arzulanabilir olmaya dair cinsiyetçi kavramları onaylamak zorunda kaldıklarını düşünüyorlar. Öyleyse radikal feminist düşünürler

yıllar önce şunu söylerken bir ölçüde haklıydılar: Kadınların hakiki cinsel özgürleşmesi ancak kadınların, erkek arzusunun nesnesi olup olmadıklarına bakmaksızın, kendilerini cinsel bir değere ve eyleyiciliğe sahip saydıkları bir noktaya ulaşmakla mümkün olacaktır. Bu cinsel hissiyat ve kimliğin, ataerkil yapısını güçlü bir şekilde koruyan bir toplumsal bağlamda kendini nasıl ifade edebileceğini bize göstermesi için yine feminist teoriye ihtiyacımız var.

Feminist söylemin cinsellik konusundaki sınırlarına rağmen feminist politika, kendi teori ve pratiği sayesinde karşılıklı mutluluk tasavvurunu sunan tek toplumsal adalet hareketidir. Yalnızca canımız istediğinde cinsel arzumuzu ifade etme ve cinsel hazzın içinde yaşamı olumlayan bir ethos bulma hakkına sahip olduğumuz ilkesine dayanan bir varlık erotikasına ihtiyacımız var. Erotik bağlar, bizleri topluma yabancılaşmaktan ve soyutlanmaktan kurtaran bağlardır. Cinselliğe duyulan özlemin olumlu ifadelerinin bizleri birbirimize bağladığı bir dünyada, hepimiz gelişimimizi destekleyip besleyecek cinsel pratikleri seçmekte özgür olacağız. Bu pratikler gelişigüzel cinsel ilişkiye girmeyi veya cinsel ilişki kurmamayı tercih etmek olabilir, bir tek cinsel kimlik ve tercihi kabullenmek de olabilir; yahut cinsiyeti, ırkı, sınıfı ve cinsel tercihi ne olursa olsun, erotik tanımaların kıvılcımını hissettiğimiz o insanlarla etkileşim sonucu yaşayacağımız, haritası çıkarılmamış arzular arasında başıboş gezinmeyi tercih etmek de olabilir. Cinsel özgürlük hareketinin yeniden başlayabilmesi için cinselliğe dair radikal feminist diyalogların tekrar gün ışığına çıkması gerekmektedir.

16

KATIKSIZ MUTLULUK

Lezbiyenizm ve Feminizm

Bazen kadın özgürleşmesi hareketinin mi yoksa cinsel özgürleşme hareketinin mi önce başladığına karar vermek güç oluyor. Bazı aktivistlerin gözünde iki hareket iç içe geçmiş ve aynı zamanda gerçekleşmiştir. Günümüz feminizminin ilk dönem öncülerinden birçok biseksüel ve lezbiyen kadın açısından kesinlikle böyle olmuştu. Bu kadınlar feminizme lezbiyen oldukları için yönelmemişlerdi. Birçok lezbiyen, politika ile "ilgilenmiyordu", muhafazakârdı ve radikal bir şeyler yapma arzusu hissetmiyordu. Kadın özgürleşmesinin öncülerinin oluşmasında önemli rolleri olan lezbiyen ve biseksüel kadınlar ise zaten sol hareketten geldikleri, sınıf, ırk ve cinselliğin koyduğu katı sınırları zorladıkları için feminizme yönelmişlerdi. Geleneksel toplumsal cinsiyet ve arzu mefhumlarına karşı çıktıklarından, kadınların özgürleşmesi başından beri manen sahiplendikleri bir meseleydi.

Lezbiyen olmak, tek başına, kişiyi politikleştirmeyeceği gibi feminist de yapmaz. Sömürülen bir grubun üyesi olmak, kişinin direnişe daha eğilimli olmasını garantilemez. Eğer öyle olsaydı (gezegendeki tüm lezbiyenler de dahil) bütün kadınlar, kadın hareketinde yer almak isterdi. Kadınları solcu politikalara yönelten faktörler, deneyim olgusuyla birleşmiş farkındalık ve tercih öğeleridir genelde.

Sosyalist çevrelerin, yurttaşlık hakları hareketinin ve militan siyah hareketlerin vasıfsız işlerini yapmanın yanı sıra buralardaki radikal düşünceye de sahne arkasından büyük katkı sunan, hayatın farklı kulvarlarından radikal kadınlar, artık kendileri için adalet talep etmeye hazırdılar; feminist harekete hazırdılar. Bu gerçekten istekli, tam anlamıyla vizyoner ve cesaretli kadınlar arasında lezbiyen kadınlar da vardı, hâlâ var.

Feminist olduğumda henüz ilk cinsel tecrübemi yaşamamıştım. Ergenlik çağındaydım. Kadın hakları konusunda hiçbir şey bilmezken eşcinsellik hakkında birçok şey biliyordum. Güney'in köktenciliğinin, ırksal *apartheid*'* ın dar kafalı dünyasında, bizim siyah cemaatimizde geyler, tanınan ve özel statü sahibi kişilerdi; genellikle sınıfsal gücü olan erkeklerdi. Erkeklerin eşcinselliği lezbiyenizmden daha kabul edilebilir bir şeydi. Küçük ve tecrit olmuş siyah cemaatimizde lezbiyenler genellikle evliydi. Yine de gerçekte kim olduklarını biliyorlardı. Dahası kapalı kapılar ardındaki eğlence ve partilerde gerçek benliklerinin bilinmesine izin de veriyorlardı. Lezbiyen olmakla suçlanan kadınlardan biri bana rehberlik etmeyi seçti. Hayranı olduğum bu kadın meslek sahibiydi; okuyan, düşünen biriydi ve tam bir parti kızıydı. Babam, kadının "tuhaf" olması nedeniyle ilişkimizden şikâyet ettiğinde annem itiraz ediyor, "İnsanlar nasıllarsa öyle olma hakkına sahipler" diyordu. Annem, ergenlik çağındaki oğlanlar sokağımızın karşısında oturan gey adamla dalga geçip onu rahatsız ettiklerinde de bu duruma karşı çıkıyor; bize adamın sorumluluk sahibi, sevecen biri olduğunu, onu sevip saymamız gerektiğini söylüyordu.

* Afrikan dilinde "ayrı olmak" anlamına gelen *apartheid*, Güney Afrika'da 1948-1954 yılları arasında Ulusal Parti hükümeti tarafından dayatılan ırk ayrımcılığı sistemini ifade etmektedir. —y.h.n.

Feminizm kelimesini duymadan çok önce gey haklarının savunucusuydum. Ailem asla evlenmeyeceğim konusunda endişelenmeye başlamadan çok evvel, lezbiyen olmamdan korkuyordu. Bense uzun zamandır tastamam marjinal biri olma yolunda ilerliyordum; zira her zaman canımın istediği yöne gitmeyi seçeceğimi biliyordum. Birinci kitabım *Ain't I a Woman: Black Women and Feminism*'i [Ben Bir Kadın Değil miyim: Siyah Kadınlar ve Feminizm] yazdığımda heteroseksüel, biseksüel ve lezbiyenliklerini açıkça yaşayan kadınların yer aldığı feminist harekete çoktan dahil olmuştum. Gençtik; bazılarımız, hareket içinde radikal bir şekilde var olduğumuzu ispatlamak için politikalarımızı ve bedenlerimizi kadınlarla paylaşma baskısını üzerimizde hissediyorduk. O günlerde herkes, sınırları ihlal eden cinsel pratiğin kişiyi politik anlamda geliştirmediğini kendi adına öğrendi. İlk kitabım çıkınca siyah lezbiyen kadınlar tarafından eleştirildiğimde neye uğradığımı şaşırmıştım. Kitabımda lezbiyenizm üzerine bir tartışma olmadığından homofobik olmakla suçlanıyordum. Oysa lezbiyenliğin kitabımda yer almaması homofobinin göstergesi değildi. Kitapta cinsellik hakkında yazmamıştım, çünkü hazır değildim; yeterince bilmiyordum. Eğer daha çok bilseydim ifade ederdim, o zaman da kimse beni homofobik diye yaftalayamazdı.

Genç bir kızken güçlü, vizyon sahibi, insana önem veren lezbiyenler tanımak bana bugün hâlâ unutmadığım bir şey öğretti: Kadınlar, değil saadet içinde olmak, cinsel mutluluk için bile erkeklere bağlı olmak zorunda değiller. İşte bu bilgi, kadınlara bir olasılıklar dünyasının kapısını açıyor, seçim hakkı ve seçenekler sunuyordu. Cinsel ya da duygusal anlamda tatmin olsun ya da olmasınlar, erkekler olmadan mutluluğu yakalayabilecekleri bir dünya hayal edemedikleri için tahakkümcü cinsiyetçi erkeklerle ilişkisini sürdüren kim bilir kaç milyon kadın var, hiçbir zaman bilemeyeceğiz. Bir kadın, varoluşunu meşrulaştırmak ve geçerli kılmak için kendisinin öte-

sinde bir şeye ihtiyacı olduğunu hissettiğinde, kendini tanımlama gücünü, eyleyiciliğini başkasına teslim ediyor demektir. Lezbiyen kadınlar, kendimi tanımlayabileceğim alana sahip çıkışımda çocukluğumdan beri bana ilham vermişlerdir.

Radikal lezbiyen düşünürlerin feminist harekete getirdiği, işte bu özgün bilgeliktir. İstisnai de olsa, bir kadının erkeklerin onayı yahut erotik olumlaması olmaksızın pekâlâ mutlu olabileceğini teorik düzeyde kavrayan heteroseksüel kadınlar oldu; yine de bu anlayışın kazandırdığı tecrübeleri feminist harekete taşımadılar. Feminist hareketin ilk zamanlarında, lezbiyenizmi seçmeyen ama kadınlıkla özdeşleşmeyi seçen, yani ontolojik varoluşları erkek onayına dayanmayan aktivist kadınları diğerlerinden ayırmak için "kadınlıkla özdeşleşen kadın" ya da "erkeklikle özdeşleşen kadın" tanımlarını kullanırdık. "Erkeklikle özdeşleşen kadınlar" romantik heteroseksüel bir ilişki karşısında feminist prensiplerden anında vazgeçenlerdi; erkekleri kadınlardan daha fazla savunan ve her şeyi erkek perspektifinden gören kadınlardı. San Francisco'da kadın çalışmaları üzerine ilk derslerimi verdiğim sıralarda, neden hâlâ erkeklere "ilgi duyduğumu" bilmek isteyen bir grup radikal lezbiyen öğrenciyle karşı karşıya kalmıştım. Bir gün ders çıkışı otoparkta tam bir restleşme yaşandı. Orada bulunan, eskiden seks endüstrisinde çalışmış, lezbiyen kimliğini gizlemeden erkeklerle fazlasıyla cinsel ilişkiye girmiş yaşça büyük, siyah bir lezbiyen kadın öğrenci, "O, erkeklere ilgi duyan, kadınlıkla özdeşleşen bir kadın, bu onun hakkı ve hâlâ davamızı içten destekliyor" diyerek feminist onurumu korumuştu.

80'li yılların ortalarında, birçok kadın hareketten ayrılmakta olduğu için feminist politikalara sadakati sürdürme tartışması feminist çevrelerde en önemli tartışma başlıklarından biriydi. Kadınlar daha fazla hak elde etmeye başladıktan sonra, bir zamanlar hareketin radikal boyutlarını şekillendirmiş olan vizyon sahibi

lezbiyen düşünür ve/veya aktivistlerin varlığı, katkısı zamanla unutuldu. Hareketin içindeki en radikal ve cesur lezbiyen kadınların pek çoğu işçi sınıfından geliyordu, dolayısıyla akademik çevrelerde yükselmeleri için lazım olan diploma ve referanslara sahip değillerdi. Feminizmin akademikleşmesi ile birlikte, heteroseksist hiyerarşiler yeniden pekişti; bu hiyerarşiler dahilinde, gösterişli diplomalara sahip heteroseksüel kadınlar, akademi dışındaki hiçbir kadın hareketine dahil olmamış olsalar bile daha fazla saygı ve itibar görüyorlardı.

Sıra farklılık meselesine, feminist teori ve pratiği ırk, sınıf gibi konuları içerecek şekilde genişletmeye geldiğinde, vizyon sahibi lezbiyen düşünürler, perspektiflerini değiştirmeye en istekli kadınlar arasında yer alıyordu. Zira hâkim standartlara uymamanın getirdiği dışlanmışlık ve/veya ezilmişliğin ne olduğunu kendi deneyimlerinden biliyorlardı. Vizyon sahibi lezbiyen kadınlar, beyaz üstünlüğünün sorgulanması konusunda heteroseksüel yoldaşlarından çok daha istekliydiler. Dahası, tüm erkeklerle bağlarını güçlendirmeyi de muhtemelen daha çok arzu ediyorlardı. Faal olarak feminist olsun ya da olmasın, heteroseksüel kadınların büyük çoğunluğunu ise erkeklerle olan ilişkileri daha fazla ilgilendiriyordu.

Kadınlar olarak kimi seveceğimizi, bedenlerimizi ve hayatlarımızı kiminle paylaşacağımızı seçme özgürlüğümüz, eşcinsel ve kadın hakları adına mücadele eden radikal lezbiyen kadınların katkıları sayesinde büyük ölçüde arttı. Tüm renkli kadınlar, cinsel tercihlerinden ve kimliklerinden bağımsız bir şekilde ırkçılığa nasıl meydan okuduysa, lezbiyenler de feminist hareketin hem dününde hem de bugününde homofobiye her daim karşı durup meydan okumak zorunda kalmıştır. Bir yandan homofobiyi sürdürürken bir yandan da feminist olduğunu iddia eden kadınlar, beyaz üstünlükçü düşünceye bağlı kalıp "kız kardeşliği" isteyenler kadar yanlış yolda ve ikiyüzlüler.

Yaygın kitle iletişim araçları, feminist hareketin savunduğu şeylerin temsilinde heteroseksüel kadınları tercih etmiştir daima; hatta onlara göre kadın ne kadar heteroseksüelse o kadar iyidir. Kadın ne kadar çekiciyse, görüntüsü erkekleri cezbetmekte o kadar kullanılabilir hale gelir. Bizler, kadınlıkla özdeşleşmiş heteroseksüel, biseksüel ya da lezbiyen kadınlar olarak, hayatlarımızda erkeklerin onayını almaya pek öncelik vermiyoruz. Ataerkiyi tehdit etmemizin nedeni budur. Bakış ve arzularını ataerkiden, cinsiyetçi erkeklerden uzağa çeviren eşcinsel ya da heteroseksüel feminist kadınlar, ataerkil zihin yapısına sahip lezbiyen kadınlardan çok daha tehditkâr gelir erkeklere.

Bugünlerde tıpkı heteroseksüeller gibi lezbiyenlerin büyük çoğunluğu da radikal politikanın içinde yer almıyor. Feminist hareket içinde faal olan lezbiyen düşünürlerin lezbiyen kadınların da heteroseksüel kadınlar kadar cinsiyetçi olabileceği gerçeğiyle yüzleşmesi çoğu zaman kolay olmadı. Feminizmin teori, lezbiyenizmin de pratik olacağı ütopyası sürekli olarak sekteye uğruyordu; zira beyaz üstünlükçü kapitalist ataerkil kültürde yaşayan lezbiyenlerin çoğu, gerçekte, ilişkilerini inşa ederken heteroseksüel kadınların kullandığı tahakküm ve üstünlük kurma paradigmalarının aynısını kullanıyorlardı. Söz konusu ütopyayı sekteye uğratan bir diğer gerçek de şuydu: Kimsenin ikincil bir konuma itilme riski yaşamadığı, karşılıklı olarak tatmin edici bağlar kurmak, lezbiyen ilişkilerde de heteroseksüel ilişkilerdeki kadar zordu. Lezbiyen ilişkilerde ev içi şiddetin açığa çıkması, eşitliğin eşcinsel bağlara içkin bir özellik olmadığına dair ilk ipucuydu. Bununla beraber, feminist lezbiyenler sadomazoşist cinsel edimlere katılımları hakkında açıkça konuşmaya heteroseksüel kadınlardan çok daha gönüllüydüler.

İster eşcinsel olsun ister heteroseksüel, cinsel anlamda muhafazakâr feministler, tahakküm ya da boyun eğme uzlaşmasına dayalı cinsel

ritüellerin uygunsuz olduğunu, bunların feminist özgürlük ideallerine ihanet ettiğini söylüyorlardı ve söylemeye de devam ediyorlar. Gerçekte feminist hareketin altını oyan asıl tutum, onların bu mutlak yargılarıdır; tüm kadınların en tatmin edici buldukları cinsel pratiği tercih etme hakkına saygı duymayı reddedişleridir. İki kadının cinsel anlamda birbirleriyle ne yaptığını asla anlayamayacak, başka bir kadını cinsel anlamda hiçbir zaman arzulamayacak ancak bir kadının lezbiyen ya da biseksüel olmayı seçme hakkını savunacak birçok kadın vardır. Aynı destek, çoğu kadına yahut kişiye hitap etmeyen cinsel pratiklere dahil olan lezbiyenlere ve heteroseksüel kadınlara da verilebilir. Lezbiyen sadomazoşizminin muhafazakâr feminist eleştirisinin altında homofobi yatıyordu. Herhangi bir kadın, lezbiyenlerin kabul edilebilmek ya da heteroseksüelleri rahat ettirebilmek için katı ahlaki standartlara uyması gerektiğini ima eden bir davranış sergilediğinde homofobiyi sürdürüyor demektir. Nitekim cinsel sadomazoşizme dahil oluşunu açıkça tartışan heteroseksüel kadınların sayısı arttıkça, feminizmin sadomazoşizme yönelik eleştirisi de sadomazoşizmin çoklukla lezbiyenliğe ait bir şey olarak algılandığı dönemlerdeki kadar amansız ve sert olmaktan çıktı.

Homofobiyle mücadele daima feminist hareketin bir boyutu olacaktır. Zira heteroseksüel kadınların lezbiyen kadınlara saygısızca davrandığı ve onları ikincil konuma ittiği koşullarda, daimi bir "kız kardeşlik" düşünülemez. Vizyon sahibi feminist harekette lezbiyen aktivistlerin emekleri bütün yönleriyle teslim edilmiştir. Radikal lezbiyenlerin katkısı olmasaydı feminist teori ve pratik, cinsel kimlikleri ve/veya tercihleri ne olursa olsun tüm kadınların heteroseksizmin sınırlarını zorlayarak istedikleri kadar özgür olabilecekleri alanlar yaratmaya asla cesaret edemezdi. Bu mirasın değeri bilinmeli ve asla unutulmamalıdır.

17

YENİDEN SEVMEK

Feminizmin Kalbi

Kadınlar ve erkekler aşkı tanımak istiyorsa, feminizm için can atmalı. Zira feminist düşünce ve pratik olmazsa sevgi bağlarını yaratacak bir temelden mahrum kalırız. İlk başlarda, heteroseksüel ilişkilerdeki derin hayal kırıklıkları birçok kadını, kadın özgürleşmesine yöneltmişti. Bu kadınların birçoğu, kendilerini aşk ve sonsuza dek mutluluk vaadiyle aldatılmış hissediyorlardı; zira beyaz atlı prensler evlenince büyük bir hızla malikânelerin ataerkil lordlarına dönüşmüşlerdi. Bu heteroseksüel kadınlar harekete acılarını, öfkelerini getirdi. Gönül yaralarını ataerkil değerler üzerine kurulan romantik ilişkilerinde benzer şekilde aldatıldıklarını hisseden lezbiyen kadınlarınkiyle birleştirdiler. Bütün bunların sonucunda feministler, hareketin başlangıcında, mesele aşk olunca kadın özgürlüğünün ancak kadınların romantik aşka bağlılıkları son bulduğu zaman mümkün olacağını dile getirdiler.

Bilinç yükseltme gruplarımızda, aşka duyduğumuz özlemin baştan çıkarıcı bir tuzak olduğu söyleniyordu. Aşkı, bizi bastırmakta ve ikincil konuma itmekte kullanan erkek ya da kadın ataerkil sevgililere âşık olup durmamızın nedeni de işte bu özlem ve bu tuzaktı. Feminist harekete katıldığımda bir erkekle ilk cinsel deneyimimi bile yaşamamış bir kadın olarak, kadınların erkeklere yönelik yoğun

öfke ve nefretleri karşısında şaşkına dönmüştüm. Fakat öfkelerinin nedenini anlıyordum. Feminist düşünceye ergenlik çağımda katılmamın nedeni, babamın evdeki herkes üzerinde kurduğu tahakküme doğrudan bir tepkiydi. Babam, bir asker, sporcu, papaz yardımcısı, aileyi geçindiren kişi ve bir zampara olarak, ataerkil saltanatın vücut bulmuş haliydi. Annemin kederine tanık oldum ve isyan ettim. Babamın aşağılaması ve uyguladığı şiddet ne denli uç noktada olursa olsun, annem toplumsal cinsiyet adaletsizliği karşısında hiçbir zaman öfke ya da hiddet göstermiyordu.

Bilinç yükseltme gruplarına ilk katıldığımda, annem yaşlarındaki kadınların keder, ıstırap ve öfkelerini dile getirdiklerine tanık olmuştum; kadınların aşktan uzaklaşmaktaki ısrarlarını anlayabilmiştim. Ancak hâlâ iyi bir erkeğin aşkını arıyor ve hâlâ bu aşkı bulabileceğime inanıyordum. Fakat şundan da emindim: Her şeyden evvel, bu erkeğin kendini feminist politikaya adamış olması gerekiyordu. 70'lerin başlarında, erkeklerle beraber olmak isteyen kadınlar, erkekleri feminist düşünceye katmanın zorluğuyla yüzleştiler. Feminist olmazlarsa, mutluluğun daim olmayacağını biliyorduk.

Birçok kişinin ataerkil kültür içinde anladığı haliyle romantik aşk, insanı bilinçsiz, güçsüz ve kontrolsüz bırakır. Feminist düşünürler, bu aşk mefhumunun ataerkil kadın ve erkeklerin çıkarlarına nasıl hizmet ettiğine dikkat çektiler. Söz konusu mefhum, kişinin aşk ve sevgi adına her şeyi yapabileceği düşüncesini destekliyordu: birilerini dövmek, hareketlerini kısıtlamak, hatta öldürmek ve buna "tutku cinayeti" demek, "o kadını o kadar çok seviyordum ki öldürmeliydim" diye kendini savunmak... Ataerkil kültürde aşk, sahip olma kavramıyla, tahakküm kurma ve boyun eğme paradigmalarıyla bağlantılıydı; işte bu paradigma dahilinde, bir kişinin aşkı, sevgiyi vereceği ve diğerinin de alacağı varsayılıyordu. Ataerki

içinde heteroseksist bağlar şu temeller üzerine kurulmuştu: Toplumsal cinsiyeti gereği bakımla ve sevecenlik gibi duygularla ilişkilendirilen kadın, erkeklere sevgi sunar; bunun karşılığında ise, iktidar ve saldırganlıkla ilişkilendirilen erkek, eve ekmek getirme ve koruma görevini üstlenir. Fakat pek çok durumda heteroseksist ailelerdeki erkekler bu ilgi ve bakıma karşılık vermiyordu; aksine, kadınları baskı ve denetim altında tutmak için iktidarlarını adaletsizce kullanan birer despottular. En başından itibaren, heteroseksüel kadınlar, kadın kurtuluş hareketine yürek ağrılarını sonlandırmak, aşk bağlarını koparmak için dahil oldular.

Ayrıca, ta o dönemde kadınların sırf çocukları için yaşamamasının önemini de vurguladılar. Bu önemlidir. Kadınların çocukları uğruna yaşaması da kendilerini gerçekleştirmelerinin önünde aşkın kurduğu bir başka tuzak sayılıyordu. Çocukları üzerinden bir yaşam kurmaya çalışan annenin, sert ve adaletsiz cezalar verebilen tahakkümcü ve istilacı bir canavar olacağı konusunda feminizm bizi ta o zamandan uyardı. Feminist politikaya genç yaşta katılan kadınlar genelde tahakkümcü annelere isyan etmekteydi. O anneler gibi olmak istemiyorduk. Hayatlarımızın mümkün olduğunca onlarınkinden farklı olmasını istedik. Bu farkı garantiye almanın bir yolu, çocuksuz kalmaktı.

Başlangıçta feminizmin aşk ve sevgiye ilişkin eleştirisi yeterince kapsamlı değildi. Bu eleştiri, özellikle ataerkinin aşka dair yanlış varsayımlarına meydan okumak yerine, aşkı bir sorun olarak sunmakla yetiniyordu. Aşka bir son vermemiz, bunun yerine hak ve iktidar elde etme meselesiyle ilgilenmemiz bekleniyordu. O zamanlar hiç kimse şu gerçekten bahsetmiyordu: Yüreklerimizi kapatıp duygusal anlamda, feminist isyan adına reddettiğimiz ataerkil erkekler ve erkeksi kadınlar kadar kapalı hale gelme riskiyle karşı karşıya kalacaktık. Yaşanan, esas itibariyle tam da bu oldu. Aşk

üzerine tekrar düşünmek, aşkın önemi ve değeri konusunda ısrarcı olmak yerine, aşka dair feminist söylem adeta sona erdi. Aşk isteyen, özellikle de erkeklere âşık olmak isteyen kadınlar, aşkı nasıl bulabileceklerini anlamak için başka taraflara bakmak zorunda kaldı. Bu kadınların birçoğu feminist politikadan vazgeçti; çünkü feminist politikanın aşkın, aile ilişkilerinin, başkalarıyla kurulan topluluk yaşantısının önemini reddettiğini düşündüler.

Vizyoner feminist düşünürler de kadınlara aşka dair ne söyleyeceklerinden emin değillerdi. *Feminist Theory: From Margin to Center* [Feminist Teori: Çeperden Merkeze] isimli kitabımda, feminist liderlerin feminist aktivizme aşkın ruhunu katmalarına duyulan ihtiyaç üzerine yazdım: "Aşk ve şefkat gösterme yeteneğine sahip olmalılar, bu aşkı kendi eylemleri yoluyla gösterebilmeli ve başarılı diyaloglar kurabilmeliler." O dönemde "aşk tahakkümü dönüştürür" diyerek ifade ettiğim bu inancımı paylaşırken herkese özgürleştirici bir aşk tahayyülü sunacak bir feminist teori yaratmanın öneminden ayrıntılarıyla bahsetmemiştim.

Geriye dönüp baktığımızda, aşk üzerine, bilhassa da heteroseksüellikle ilişkilendirdiğimiz pozitif bir söylem oluşturmayarak, ataerkil kitle medyasının hareketin tümünü aşk ve sevgi değil nefret üzerine kurulmuş bir politika gibi sunmasına izin verdiğimizi görüyoruz. Geçmişte erkeklerle bağ kurmak isteyen birçok kadın, hem bu bağları geliştirip hem de feminist harekete bağlılığını koruyamayacağını hissetti. Aslında kadın ve erkeklerin aşkı tanımasını feminizmin mümkün kılacağı sözünü yaymamız gerekiyordu. Artık bunu biliyoruz.

Vizyoner feminizm bilge ve sevecen bir politikadır. Politikamızın ruhu, tahakküme son vermeye adanmışlığımızda yatar. Tahakküm ve zorlamaya dayanan bir ilişkide aşk yahut sevgi asla hayat bula-

maz. Ataerkil aşk ve sevgi kavramlarının radikal feminist eleştirisi yanlış değildi; fakat kadın ve erkeklerin aşk ve sevgi yolculuklarında nerede yanlış yaptıklarını anlamak için eleştiriden daha fazlasına, alternatif bir feminist tasavvura ihtiyaç vardı. Birçoğumuz özel hayatlarımızda feminist pratikle temellenmiş aşkı, sevgiyi yaşarken, aşk üzerine geniş tabanlı, feminizmin içindeki aşk karşıtı hiziplere cevap verebilecek bir feminist diyalog yaratmıyorduk.

Alternatif tasavvurumuzun özü hâlâ temel ve gerekli bir hakikattir: Tahakkümün olduğu yerde aşk var olamaz. Feminist düşünce ve pratik, birliktelikte ve ebeveynlikte karşılıklı olgunlaşmanın ve kendini gerçekleştirmenin önemini vurgular. Herkesin ihtiyaçlarına saygı duyulan, herkesin haklarının olduğu, kimsenin zulüm ve istismar korkusu yaşamadığı bir ilişki tasavvuru, ataerkinin desteklediği her türlü ilişki yapısının aksinedir. Çoğumuz, ailedeki sorumlu erkeklerle, babalar ve erkek kardeşlerle özel hayatlarımızda erkek tahakkümünü tecrübe ettik ya da edeceğiz; heteroseksüel kadınlar aynısını romantik ilişkilerinde de yaşadılar ve yaşayacaklar. Oysa kadın ve erkekler feminist teoriyle pratiği benimseseler, her iki tarafın da duygusal durumu iyileşecektir. Hakiki bir feminist politika bizi esaretten özgürlüğe, aşksızlıktan aşka götürecektir. Aşkın temeli, karşılıklı birlikteliktir. Feminist pratik de toplumumuzda karşılıklılığın gerçekleşme koşullarını yaratacak tek toplumsal adalet hareketidir.

Gerçek aşkın tanıma ve kabul üzerine kurulduğunu, teşekkür, ilgi, sorumluluk, bağlılık ve bilgiyi birleştirdiğini kabul ettiğimizde, adalet olmadan aşkın olamayacağını kavramış oluruz. Bunun ayırdına vardığımızda, aşkın bizi dönüştürme gücüne sahip olduğunu, bize, üzerimizde kurulan tahakküme karşı çıkma gücü verdiğini de kavrarız. Öyleyse feminist politikayı seçmek, aşkı tercih etmektir.

18

FEMİNİST MANEVİYAT

Feminizm her zaman manevi pratiğe değer veren bir direniş hareketiydi ve hâlâ da öyle. Feminist teori ve pratiğin insanın kendini gerçekleştirmesi yolunda bir ihtiyaç olan kendini sevme ve kendini kabul etme hususunda duyarlılığımı geliştirmesinin öncesinde benzer mesajları olumlayan bir manevi yolda yürüyordum. Ataerkil dinlerin cinsiyetçiliğine rağmen, kadınlar ruhani pratiklerde bir avuntu ve sığınma alanı bulmuşlardır. Kilisenin Batılı insanın yaşamındaki tarihine baktığımızda, kadınların, erkeklerin müdahalesi olmadan Tanrı'yla başbaşa kalabilecekleri ve erkek tahakkümü olmadan Tanrı'ya hizmet edebilecekleri bir yer bulabilmek için yüzlerini manastır geleneğine döndüklerini görebiliriz. Ruhani Norwich'li Julian,* günümüz feminizminin ortaya çıkışından çok önce, derin ruhani algılayışı ve ilahi berraklığıyla şöyle yazıyordu: "Kurtarıcımız, içinde sonsuz olarak sürekli doğduğumuz ve içinden asla çıkmayacağımız gerçek Annemizdir." Norwich'li Julian, kurtarıcımızın mutlaka erkek olması gerektiği düşüncesine karşı çıkıp inanç yolculuğunu, geriye çevirmek suretiyle, kutsal kadına yöneltiyor ve böylece kadınların ataerkil dinin esaretinden kurtulmasına katkıda bulunuyordu.

* Ruhani Norwich'li Julian: Ortaçağ İngilteresi'nde yaşamış bir kadın münzevi. –y.h.n.

Feminist hareket ise ta ilk dönemlerinde, ataerkil dine bir eleştiri yöneltti. Bu eleştiri ülkemizin her yerinde dini ibadetlerin doğasını değiştirmeye varacak kadar derin bir etki yarattı. Batı'nın metafizik düalizminin (yani dünyanın her zaman ikili kategorilerle anlaşılabileceği, bir alçak ve bir yüksek veya bir iyi ve bir kötü olduğu varsayımının) herhangi bir gruba yöneltilen her türlü baskının, cinsiyetçiliğin ve ırkçılığın ideolojik temelini oluşturduğu ve söz konusu yaklaşımın da Yahudi-Hıristiyan inanç sistemlerinin temelini oluşturduğu bu sayede açığa çıkarıldı. Öyleyse ibadet şeklimizi değiştirmek için maneviyata ilişkin yeni bir tasavvur oluşturmalıydık. Ataerkil dinin feminist eleştirisinin geliştirilmesi, kültür genelinde yeni çağ maneviyatına* hissedilen ilginin arttığı döneme denk geldi. Yeni çağ akımının ruhani çevresindeki müminler, Batı insanının ruhunu yüzyıllardır yöneten köktenci Hıristiyan düşüncesinden uzaklaşıyor, farklı yanıtlar ve ruhani gelenekler bulmak amacıyla Doğu'ya yöneliyorlardı. Yaradılış maneviyatçılığı, düşüş ve tekfir kavramları üzerine kurulu ataerkil maneviyatçılığın yerine geçti. Kadınlar, Hinduizm, Budizm, Vudu ve diğer ruhani geleneklerde, Tanrıça merkezli ruhani tasavvura dönmeye olanak tanıyan ilahi imgeleri buldu.

Feminist hareketin ilk dönemlerinde, hareketin din konusunda saf tutmaması ve sırf politikayla ilgilenmeye devam etmesi gerektiğini söyleyen münferit aktivistlerle sorunlar yaşandı. Geleneksel sosyalist politikadan gelip radikal feminizme katılan kadınların büyük çoğunluğu ateistti. Kutsal kadınlık tasavvuruna dönme çabasını apolitik ve gereksiz biçimde duygusal buluyorlardı. Hareket içindeki bu kutuplaşma kısa sürede sona erdi; zira giderek daha fazla kadın ataerkil dine meydan okumakla özgürleştirici maneviyat

* İng. *new age spirituality*. 19. ve 20. yüzyılda ortaya çıkan dini ve felsefi akımlara verilen ad. –y.h.n.

arasındaki bağın ayırdına vardı. ABD yurttaşlarının büyük çoğunluğu kendini Hıristiyan olarak tanımlıyor. Cinsiyetçiliğe ve erkek tahakkümüne göz yuman Hıristiyan doktrini, bu toplum içerisinde cinsiyet rollerine ilişkin bir şeyler öğrenme biçimlerimizin tümünü, diğer dini inançlardan daha fazla etkiliyor. İşin aslı şudur: Dini inançlarımızda bir dönüşüm olmadan, kültürümüzde feminist bir dönüşüm gerçekleşemez.

Yaradılış merkezli Hıristiyan ruhani uyanışı, feminist hareketle kendisi arasında bağlantı kuruyordu. *Original Blessing* [İlk Takdis] adlı kitabında Matthew Fox şöyle anlatır: "Ataerkil dinler ve bu dinlerin ataerkil paradigmaları dünya medeniyetlerini en az 3500 yıl boyunca yönetti. Yaradılış merkezli gelenek feministtir. Bilgelik ve Eros, bu tarz maneviyata bilgi veya kontrolden daha fazla tekabül eder." Dahası, doğa/ekoloji ile ilgilenen feministlerle yurttaşlık hakları için çalışan feministler arasındaki gerilimleri ele alarak bunun gereksiz bir düalizm olduğunu gösterir Fox:

> Adalet amaçlı bütün siyasi hareketler kozmik gelişimin parçasıdır; ve doğa insanların, içinde kendilerine ve kendi dönüşebilme güçlerine dair farkındalığa erdikleri matristir. Özgürlük hareketleri, kozmosun ahenk, denge, adalet ve kutlama hissiyatının daha kapsamlı bir şekilde gelişmesidir. Hakiki manevi özgürleşmenin daha sonra kişisel dönüşüm ve özgürleşmeye varacak kozmik kutlama ve sağaltım ritüelleri gerektirmesinin nedeni budur.

Öyleyse özgürleşme teolojileri, sömürülen ve ezilen grupların özgürleşmesini ilahi iradeye adanmışlığı yansıtan temel birer inanç edimi sayıyor. Bu çerçevede, ataerkiyi sona erdirmek ilahi bir emir olarak görülüyor.

Köktenci ataerkil din, feminist düşünce ve pratiğin yayılmasının önünde bir engel teşkil etmiştir ve durum bugün de böyledir. Bugüne

dek hiçbir grup, feminist düşünürleri, sağ kanat köktencilerin yaptığı kadar şeytanileştirmemiştir; tam da bu gruplar, feminist düşünürlerin, özellikle de üreme haklarını savunanların öldürülmeleri çağrısında bulunmuş ve buna göz yummuşlardır. İlk başlarda, Hıristiyanlığın feminist eleştirisi birçok kadının hareketten ayrılmasına neden oldu. Öte yandan feminist Hıristiyanlar, İncil'e, Hıristiyan inanışlarına ilişkin yeni, yaradılış merkezli eleştiri ve yorumlarını önermeye başladığında, kadınlar da Hıristiyan pratiğine başından beri besledikleri bağlılığı feminist politikayla bağdaştırabildiler. Fakat bu aktivistler, Hıristiyan kitlelere hitap eden ve bu kitleleri feminizmle Hıristiyan maneviyatçılığı arasında ihtilafa gerek olmadığına ikna edebilen bir hareketi henüz tam anlamıyla örgütleyebilmiş değiller. Aynı durum Yahudi, Budist, Müslüman ve diğer inançlardan feministler için de geçerli. Böyle bir örgütlenme gerçekleşene dek örgütlü ataerkil din, feminist kazanımların her daim altını oyacaktır.

Günümüz feminizmi, ilk dönemlerinde maneviyatçılığa yeterince dikkat göstermeksizin yurttaşlık haklarına ve maddi kazanımlara vurgu yaptı. Kitle medyası, feminizmin dine yönelik eleştirilerine dikkat çekti çekmesine, ama birbirinden apayrı feminist kadın gruplarında oluşmaya başlayan ruhani uyanışı vurgulamakla zerrece ilgilenmedi. Pek çok insan hâlâ feminizmin din karşıtı olduğunu düşünüyor. Gerçekte feminizm, daha çok kadın kutsal olanla ilişkiye geçebilsin ve kendini ruhani yaşama adayabilsin diye ataerkil dini düşünceyi dönüştürmeye yardımcı olmuştur.

Kadınların, çoklukla yetiştikleri ailelerde yahut kurdukları ilişkilerde maruz kaldıkları ataerkil saldırıların açtığı yaraları sarmaya çalıştığı sağaltım ortamlarında, feminist maneviyatçı pratikler sıklıkla kabul görüp onaylandı. Pek çok kadının ruhani arayışının olumlanışı da feminist sağaltım bağlamında gerçekleşti. Bu ruhani

arayış pratiğinin mahrem doğasından ötürü insanlar, feminist aktivistlerin bugün ruhun ve ruhani yaşamın ihtiyaçlarına yanıt verme gerekliliğini ne ölçüde kabul ettiklerini çoğu zaman bilmiyorlar. Gelecekte, feminist harekette, feminist maneviyata ilişkin bilgileri paylaşma hususunda daha iyi stratejilere ihtiyacımız olacak.

Alternatif manevi yollar seçmek, bugüne değin pek çok kadına, ataerkil dini sorgular ve ona meydan okurken bile ruhani yaşamla bağlarını sürekli kılabilmeleri hususunda yardımcı olmuştur. Kurumsallaşmış ataerkil kilise yahut ibadethane, feminist müdahaleler sonucunda değişmiştir. Fakat son zamanlarda kilise toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda kat edilen yoldan ayrılmaya başlamıştır. Köktendinciliğin yükselişi ilerici maneviyatçılığı tehdit etmektedir. Köktendincilik, halkı, eşitsizliğin "doğal" olduğuna inanmaya teşvik etmekle kalmayıp kadın bedeninin denetim altında tutulmasının gerekli olduğu düşüncesini de sürekli kılmaktadır. Üremeye dair haklara saldırması da bu yüzdendir. Köktendincilik, aynı zamanda, cinselliğe ilişkin olan ve cinsel zorlamayı pek çok şekliyle tasdik eden baskıcı mefhumları da hem kadınlara hem de erkeklere dayatmaktadır. Şurası açıktır ki feminist aktivistlerin örgütlü dine vurgu yapmalarına, süregiden eleştiri ve direnişe katılmalarına hâlâ ihtiyaç var.

Bugün feminizmi olumlayan çok sayıda harikulade ruhani gelenek mevcut olsa da çoğu kişi bu pratikler hakkında bilgiye erişemiyor. Bu insanlar çoğu zaman manevi refahlarını umursayan tek alanın ataerkil din olduğunu düşünüyor. Ataerkil din, bugüne değin kendi öğretilerini yaymak için kitle medyasını, özellikle de televizyonu, çok iyi kullanmıştır ve kullanmaya da devam etmektedir. Şayet ataerkil dinin tek yol olduğu düşüncesine karşı çıkmak istiyorsak alternatif manevi yollar da aynı yöntemleri kullanmalıdır. Feminist maneviyat, herkesin eskimiş inanç sistemlerini sorgulayıp yeni

yollar yaratabileceği bir alan yarattı. Tanrı'yı pek çok biçimde temsil ederek, kutsal dişiye yeniden saygı duymamızı sağlayarak, ruhani yaşamın önemini olumlamamıza yahut yeniden olumlamamıza yardımcı oldu. Her türlü tahakküm ve zulümden kurtuluşu özünde manevi bir arayış olarak tanımlamak bizleri, ruhani pratiği özgürlük ve adalet mücadelemizle birleştiren bir maneviyata geri döndürdü. Manevi tatmine ilişkin feminist bir tasavvur, doğal olarak hakiki bir ruhani yaşamın temelidir.

19

VİZYONER FEMİNİZM

Gerçekten vizyoner olabilmek için, bir yandan imgelemimizi somut gerçekliğimiz içerisinden kurarken bir yandan da bu gerçekliğin ötesindeki olasılıkları tahayyül etmeliyiz. Günümüz feminizminin en kuvvetli tarafı, şekil ve yön değiştirebilme kabiliyetidir. Eskimiş düşünce ve hareket kalıplarına tutunup kalan toplumsal adalet hareketleri başarısız olma eğilimi gösterirler. Vizyoner feminizmin kökleri 60'lı yılların başlarına uzanır. Kadın kurtuluş hareketinin ilk dönemlerinde vizyoner düşünürler, reformist aşamasında kadınların mevcut beyaz üstünlükçü kapitalist sistem içinde yurttaşlık haklarına kavuşmalarını sağlayacak ve bununla eşzamanlı olarak bu sistemi ortadan kaldırmaya çalışacak radikal/devrimci bir hareketin hayalini kuruyorlardı. Düşlenen, bu tahakküm kültürünü yerinden etmekti. Onun yerine, komünalizmin ve sosyal demokrasinin temelleri üzerine kurulu katılımcı bir ekonominin var olduğu bir dünya geçecekti; ırk ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın olmadığı bir dünya; karşılıklılık ve karşılıklı bağlılığın tanındığı bir *ethos*un hâkim olduğu bir dünya; gezegenin nasıl hayatta kalabileceğine ve bu gezegende barış ve refaha herkesin nasıl kavuşabileceğine ilişkin küresel bir ekoloji tasavvurunun yerleşmiş olduğu bir dünya.

Hareket ilerledikçe radikal/devrimci feminist vizyon daha net ve çok boyutlu bir hal aldı. Bunlar, aslında salt var olan toplumsal düzen içerisinde birtakım değişimler için çalışırken kendilerini daha güvende hisseden reformist feministlerin mutlakiyetçiliği tarafından sekteye uğratılıyordu kuşkusuz. Bazı reformist feminist aktivistler imtiyazlı sınıfların erkekleriyle eşit haklara kavuşabilmek için toplumsal cinsiyete dayalı ekonomik ayrımcılığı değiştirmeye hakikaten hevesliyken, bazıları da enerjinin sadece reform yönünde harcanması halinde hareketin, kadınların yaşamında daha somut ve hayata dokunur değişimler yaratabileceğine inanıyordu. Bununla beraber, son tahlilde feminist mücadelenin radikal damarlarının tümüyle terk edilmesi hareketi ana akım kapitalist ataerki tarafından kafalanmaya daha müsait hale getirdi.

Sistemi kökten değiştirmeye çalışan kadınların sayısı giderek azalıyordu; zira kimi kadınlar mevcut toplumsal düzende yol kat ettikleri ölçüde sınıfsal iktidarın ve/veya daha hızlı sınıf atlamanın büyüsüne kapılıyordu. Carol Gilligan gibi feminist düşünürler kadınların daha şefkatli ve daha etik olduğunu bizlere defalarca söylemiş olsa da, kadınların kendilerinden daha güçsüz olan diğer kadınlara karşı davranışları bunun aksini gösteriyor. Kadınların kendilerini ait hissettikleri etnik ya da ırksal grupların içerisinde sergiledikleri bakım etiği; empati, özdeşlik yahut dayanışma hissetmedikleri gruplarla kurulan ilişkilere uzanmıyor. Tümü değilse de çoğunluğu beyaz olan imtiyazlı kadınlar, şimdiye değin, işçi sınıfı kadınlarının ve yoksul kadınların boyun eğmeye devam etmeleri için büyük yatırımlar yaptılar.

Vizyoner feminizmin temel hedeflerinden biri, tüm kadınların kaderini değiştirip bireysel güçlerini artırabilecek stratejiler geliştirmekti. Fakat bunu yapabilmek için hareketin hak eşitliği gündeminin ötesine geçip tüm kadınları, özellikle de yoksul gruplardan

kadınları kapsayacak okuryazarlık kampanyaları gibi temel konularla işe başlaması gerekiyordu. Feminist bir okul ya da feminist bir üniversite yoktu, hâlâ da yok. Üstelik bu tür kurumların oluşturulmasına yönelik sürekli bir çaba da görülmüyor. Mevcut yapılardan en fazla yararlananlar, iş ve kariyer temelli pozitif ayrımcılık programlarından en fazla yararlanan okumuş beyaz kadınlardı. Fakat onlar, feminist ilkere dayalı kurumlar oluşturmak hususunda çalışmaya pek de hevesli değillerdi. Söz konusu kurumlar hiçbir zaman yüksek ücret ödemezler. Fakat şahsi zenginlik sahibi feminist aktivistler bile, şimdiye dek paralarını, temel becerileri geride bırakılmış kadın ve genç kızlara yönelik eğitim programlarına kaynak sağlamak amacıyla kullanmadı.

Biz vizyoner feminist düşünürler, bütün sınıflardan genç ya da yaşlı tüm kadın ve erkeklerin ihtiyaçlarına cevap oluşturabilecek geniş tabanlı bir harekete ihtiyacımız olduğunu kavrasak bile herkesin anlayabileceği dilde yazılmış veya sözlü iletişim yoluyla paylaşılabilecek vizyoner bir feminist teori bütünü oluşturamadık. Bugün akademik çevrelerde feminist teori üzerine yazılmış en beğenilen eserlerin pek çoğu, sadece iyi eğitim almış insanların anlayabileceği şaşaalı bir dil kullanmaktadır. Toplumumuzda pek çok insan temel bir feminizm anlayışına sahip değil; ilkokul düzeyindeki çeşitli kitaplardan ve benzeri yollardan bu anlayışa ulaşmak da mümkün değil; zira bu tür kaynaklar yok. Gerçekten herkes için bir feminist hareket inşa etmek istiyorsak, bu tür kaynakları yaratmalıyız.

Feminizmin savunucuları, yeni televizyon kanallarına sahip olmak için ya da var olan kanallarda sürekli yer tutabilmek amacıyla bir maddi kaynak örgütlemesine gitmediler. Herhangi bir televizyon kanalında ya da radyo programında feminist bir haber saati yok. Dünyaya feminizmi yaymaya çalışırken karşılaştığımız en önemli sorunlardan biri, kadının toplumsal cinsiyetiyle ilişkili olduğu

düşünülen her şeyin, bu şeyler feminist bir bakış açısı içermese bile feminizme dair bir meseleymiş gibi haber yapılıyor olması. Toplumsal cinsiyeti konu edinen bazı radyo programları ya da bir iki televizyon şovu var, ama bu, feminizmi vurgulamakla aynı şey değil. İşin şurası ironiktir: Herkesin toplumsal cinsiyet ve kadınlarla ilgili her türlü konuyu tartışmaya daha açık oluşu, aslen günümüz feminizminin başarılarından biridir. Fakat bu tartışmalar feminist bir bakış açısıyla yapılmamaktadır. Örneğin toplumumuzun kadınlara ve çocuklara yönelik erkek şiddetiyle yüzleşebilmesini olanaklı kılan kültür devrimini feminizm yaratmıştır.

Ev içi şiddet kitle medyasında bolca temsil bulsa da ve bununla ilgili tartışmalara pek çok alanda yer verilse de toplumumuz erkek şiddetinin sonlandırılmasını erkek tahakkümünün sonlandırılmasıyla, ataerkinin yok edilmesiyle çoğu zaman ilişkilendirmiyor. Bu ülkenin pek çok yurttaşı hâlâ erkek tahakkümüyle evdeki erkek şiddeti arasındaki bağlantıyı kuramıyor. Her sınıftan genç erkeğin aile üyelerini, arkadaşlarını ve okul arkadaşlarını vahşice öldürdüğü durumlarla karşılaşıp toplumumuz bunlara tepki vermeye davet edildiğinde, söz konusu kavrayış noksanlığı hepten su yüzüne çıkıyor. Kitle medyasında herkes bu şiddetin neden ortaya çıktığını soruyor, ama kimse bunu ataerkil düşünce sistemiyle ilişkilendirmiyor.

Eleştirel bilinç oluşturmayı hedefleyen kitlesel bir feminist eğitim mutlaka gereklidir. Fakat ne yazık ki feminist düşüncenin yönelimini sınıf elitizmi belirlemiştir. Pek çok feminist düşünür/teorisyen çalışmalarını üniversitelerdeki elit ortamlarda sürdürmektedir. Neredeyse hiçbirimiz çocuk kitapları yazmıyoruz; ilköğretim okullarında ders vermiyoruz; devlet okullarındaki eğitim programı üzerinde etkili olabilecek güçlü bir lobi faaliyeti yürütmüyoruz. Ben, çocuk kitapları yazmaya özellikle başladım, çünkü feminist düşünceyi herkesin ulaşabileceği hale getirecek bir feminist hare-

ketin parçası olmak istiyordum. Bunların dışında, banda kaydedilmiş kitaplar da mesajımızın okuma-yazma bilmeyen her yaştan insana ulaşmasını sağlayabilir.

Feminist politikanın kesinlikle radikal önerilerinden yola çıkan yeni bir başlangıç için, feminizmin mesajını yaymak üzere hep birlikte yüz yüze, kapı kapı dolaşarak çalışmaya başlamalıyız. Bizim koşullarımızda radikal olan genellikle yeraltına itildiği için, feminizmi yeraltından çıkarıp sözümüzü tüm dünyaya yaymak için elimizden gelen her şeyi yapmalıyız. Feminizm, cinsiyetçiliği, cinsiyetçi tahakkümü ve baskıyı bitirmeye çalışan bir hareket ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığını sona erdirip eşitlik yaratmak için çaba harcayan bir mücadele olduğu için temelden radikaldir.

Feminizmin doğasında var olan bu radikalizme dair kafa karışıklığı, feminist aktivistler cinsiyetçiliğin bütün tezahürlerine meydan okumaktan vazgeçip sadece reformlarla uğraşmaya yöneldiğinde ortaya çıktı. Pek çok farklı feminizmin var olabileceği düşüncesinin yaygınlaşması, statü ve imtiyazlı sınıf iktidarı peşinde koşan kadınların muhafazakâr yahut liberal siyasi çıkarlarına hizmet etti. Bu kadınlar, "iktidar feministleri" terimini ilk kullanan grupta yer alıyorlardı. Hem feminist hem de kürtaj karşıtı olunabileceğini ileri sürmeye başlayan grup da buydu –ki bu da bir başka yanlış düşüncedir. Bir yurttaşlık hakkı olarak kadınların kendi bedenleri üstündeki denetimini savunmak feminizmin temel ilkelerindendir. Bir kadının kürtaj yaptırıp yaptırmayacağı tamamen kendi tercihine kalmıştır. Kürtaj yaptırmayı tercih etmemek, anti-feminist bir tavır değildir. Ama kadınların tercih hakkına sahip olmaları feminist bir ilkedir.

Asalak sınıf ilişkilerinin yanı sıra iktidar ve para hırsı, kadınların yoksul kadınların ve işçi sınıfından kadınların çıkarlarına ihanet etmesine yol açtı. Zamanında feminist düşünceye inanmış kadınlar

bugün sosyal yardım karşıtı devlet politikalarını destekliyor ve bu duruşlarında herhangi bir çelişki görmüyorlar. Yaptıklarını bir "marka" haline getirip buna feminizm altında bir ad koyuveriyorlar. Feminizmin bir yaşam tarzı ya da bir meta gibi temsil edilmesi feminist politikanın önemini muğlaklaştırır. Bugün pek çok kadın feminizm olmadan yurttaşlık haklarını istiyor. Kamusal alanda eşitlik arzu etseler bile özel alanda ataerkil sistemin dokunulmadan kalmasını istiyorlar. Oysa vizyoner feminist düşünürler, hareketin ilk günlerinden itibaren ataerkil sistemle herhangi bir danışıklı dövüşün, hatta kadınların çalışma hakkı talebi örneğinde görüldüğü üzere ataerkinin feminist hareketin bazı taleplerine destek vermesinin, aslında kadınları savunmasız bıraktığını anlamışlardır. Biz, yaşamımızı yöneten bu sistemde köklü değişimler olmaksızın elde ettiğimiz hakların elimizden kolayca alınabileceğini gördük. Bunun üremeye dair haklarda, özellikle de kürtaj konusunda başımıza geldiğini halihazırda görebiliyoruz. Ataerki içerisinde verilen yurttaşlık haklarının tehlikeli olduğu anlaşıldı; zira kadınlar böylelikle eskisinden daha iyi durumda olduklarını, tahakküm yapılarının değişmekte olduğunu düşünmeye başladılar. Halbuki günümüzde, bu yapılar kadınların feminizmden uzaklaşmasıyla yeniden güçlenmektedir.

Aşırı uç anti-feminist saldırı da feminist hareketi baltalamıştır. Bu saldırının önemli bir kısmı, oportünist muhafazakâr kadınlardan gelmektedir. Örneğin Danielle Crittendon, son dönemde çıkan, *What Our Mothers Did Not Tell Us: Why Happiness Eludes The Modern Woman* [Annelerimizin Bize Söylemedikleri: Mutluluk Modern Kadını Neden Es Geçiyor?] adlı kitabında, kadınlara evde oturup sağlıklı çocuklar yetiştirmelerini, kadın ve erkek ruhları arasındaki farklılıkları kabul etmeleri gerektiğini ve her şeyden öte, feminizmin bir yanılgı olduğunu söylüyor. Feminizmi eleştirenler, modern kadının karşı karşıya kaldığı bütün hoşnutsuzlukların

suçunu feminist harekete yüklüyor. Ataerkil sistemden, erkek tahakkümünden, ırkçılıktan ya da sınıfsal sömürüden asla bahsetmiyorlar. Anti-feminist kitaplar geniş bir okuyucu kitlesine seslenebilecek bir dille yazılırken, bu kitapların içerdiği mesajlara karşılık oluşturabilecek, halka hitap eden bir feminist teori bütünü mevcut değil.

Radikal feministlerle, hele de orta yaşını süren, otuz beş ila altmış beş yaşlarındaki radikal feministlerle konuştuğumda, feminizmin yapıcı etkilerine dair muhteşem tanıklıklarla karşılaşıyorum. Bunları belgelememiz, feminizmin kadınların yaşamını zorlaştırmaktan başka bir işe yaramadığı yönündeki popüler varsayımlara karşı tanıklık edebilmemiz açısından gereklidir. Aslına bakılırsa feminist düşünce ve pratiğe sahip olarak neredeyse hiç değişmemiş bir ataerkil düşünce ve pratik sistemi içerisinde kalmak, hakikaten de kadınların yaşamını çok daha karmaşık bir hale sokmuştur.

Vizyoner feministler erkekleri de hareketin içine çekmek gerektiğini daima anlamışlardır. Hepimiz biliyoruz ki dünyadaki tüm kadınlar feminist olsalar da, erkekler cinsiyetçiliklerini sürdürdüğü müddetçe yaşamlarımız kısıtlanacak ve toplumsal cinsiyetler arasındaki savaş hali bir norm olmaya devam edecektir. Erkekleri mücadelede yoldaş olarak görmeyi reddeden, şayet erkekler feminist politikalardan herhangi bir fayda görürse kaybedenin kadınlar olacağı gibi akıldışı korkular besleyen feminist aktivistler, hatalı bir şekilde, toplumun feminizme kuşku ve küçümsemeyle yaklaşmasına katkıda bulunmuş oldular. Erkeklerden nefret eden kadınlar zaman zaman, erkeklerle yaşadıkları sorunlarla yüzleşmek yerine, feminizmin ilerlememesini tercih ettiler. Erkeklerin feminizmin bayrağını ellerine alıp ataerkiye meydan okuması acil bir ihtiyaçtır. Gezegendeki yaşamın devamı ve güvenliği feminizmin erkekleri harekete çekmesini gerektiriyor.

Feminist hareket, her yaştan kadın ya da erkeğin cinsiyetçiliği sona erdirmek adına çalışmasıyla gelişir. Bu durum illa ki gidip örgütlere katılmamızı gerektirmez, olduğumuz yerden de feminizm adına çalışabiliriz. Feminizm için çalışmaya yaşadığımız yerde, evde başlayabiliriz; kendimizi ve sevdiklerimizi eğitebiliriz. Geçmişte feminist hareket, tek tek kadın ve erkeklere, değişime yönelik yeterli eylem planı sunamamıştır. Feminist politika, amaç ve yönelimimize ilişkin bir dizi sarsılmaz inanç üzerinde yükselse de feminist değişim için kullanacağımız stratejiler çeşitlilik göstermelidir.

Feminizme giden yol, tek değildir. Farklı kültürlerden gelen bireylerin, yaşamlarına doğrudan değecek bir feminist teoriye ihtiyaçları vardır. Siyah bir kadın feminist düşünür olarak, siyahların yaşamındaki toplumsal cinsiyet ilişkilerinin eleştirel bir bakışla irdelenmesinin ve böylelikle üzerine eğilmemiz gereken özgül sorun ve stratejilerin keşfedilmesinin son derece önemli olduğunu düşünüyorum; çünkü bunların açığa çıkması, tüm siyahların feminist mücadelenin yaşamımızla bağlantısını anlamasını sağlayacaktır.

Radikal vizyoner feminizm, bizleri emperyalist beyaz üstünlükçü kapitalist ataerkil sistem içindeki konumumuzu doğru bir şekilde kavrayabilmemiz için, kendi yaşamlarımızı toplumsal cinsiyet, ırk ve sınıf açılarından cesurca incelemeye teşvik eder. Yıllarca pek çok feminist kadın, konumlarını belirleyen tek etmenin toplumsal cinsiyet olduğu yanılgısına kapıldı. Bu inkârın üstesinden gelmek, feminist politika açısından önemli bir dönüm noktasıydı. Kadınların ırk ve sınıf önyargılarının kitle temelli bir kadın hareketinin oluşumunu nasıl engellediğini görmelerini sağladı.

Artık feminist mücadeleyi yenilemeye hazırız. Var olan anti-feminist tepkinin sebebi şudur: Feminist hareket, ataerkinin, hem kadınların hem de erkeklerin mutluluğu karşısında nasıl bir tehdit oluş-

turduğunu herkese göstermekte başarılı olmuştur. Feminist hareket, cinsiyetçiliği ve erkek tahakkümünü sürdürmenin tehlikelerine ilişkin doğru bir açıklama getirmemiş olsaydı, muvaffak olamazdı. O zaman, anti-feminist kampanya başlatmaya da gerek kalmazdı. Ataerkil kitle medyası feminist dersliklerde erkeklerin hoş karşılanmadığı yalanını uyduradursun, feminist düşünceyi inceleyen ve bu düşüncenin saflarına geçen erkeklerin sayısı giderek artıyor. İşte bu kayda değer değişim, feminist hareketi ataerkil sistem açısından daha büyük bir tehdit olarak ortaya koyuyor. Daha önce belirttiğim gibi hareket sadece kadınlara odaklanmış olsaydı, ataerkil statüko olduğu gibi devam eder, kimse de feminizmi kötülemeye gerek duymazdı.

Ataerkil kitle medyası ve cinsiyetçi liderler, feminizmin öldüğünü, bir anlamının kalmadığını söyleyip duruyorlar. İşin gerçeği şudur: Her yaştan pek çok kadın ve erkek, her yerde, toplumsal cinsiyet eşitliği meselesiyle cebelleşmeyi, kendilerini kısıtlayıp kuşatmayacak, aksine özgürleştirecek roller aramayı ve yanıt için feminizme yönelmeyi sürdürüyor. Vizyoner feminizm geleceğimize dair umut veriyor bize. Feminist düşünce, karşılıklılık ve karşılıklı bağlılık etiğine vurgu yaparak, bir yandan tahakkümü sona erdirmenin diğer yandan da eşitsizliğin yarattığı etkileri değiştirmenin yolunu gösteriyor. Karşılıklılığın norm olduğu bir dünyada, herkesin eşit olmadığı durumlar olabilir, ama bu eşitsizliğin sonuçları asla boyun eğdirme, sömürgeleştirme ve insanlıktan çıkarma olmayacaktır.

Cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü ve baskıyı sona erdirmeye yönelik bir hareket olarak feminizm hâlâ canlı, hâlâ iyi durumda. Geniş tabanlı bir hareket olmasak da, böylesi bir hareketi yeniden inşa etmek ilk hedefimiz. Feminist hareketin yaşantılarımızla ilişkisini sürekli kılabilmek için vizyoner feminist teori daima yeniden inşa edilmeli, böylelikle yaşadığımız her alanda mevcudiyetimize hitap

edebilmelidir. Kadınlar ve erkekler toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda önemli adımlar attılar. Özgürlüğe yönelik bu adımlar, daha da ileri gitmemiz için bize güç vermeli. Geçmişten cesurca ders alıp feminist ilkelerin gerek kamusal gerek özel hayatlarımızı her yönüyle sarmaladığı bir gelecek için çalışmalıyız. Feminist politikanın amacı, her kim isek özgürce o olabilmemiz, adalete sevgi beslediğimiz yaşamlar sürebilmemiz, barış içinde yaşayabilmemiz için tahakkümü sona erdirmektir. Feminizm herkes içindir.

DİZİN

A

Ain't I a Woman: Black Women and Feminism [Ben Bir Kadın Değil Miyim: Siyah Kadınlar ve Feminizm] (hooks) 27, 32, 74, 117

akademi 22, 58, 119

annelik 95, 102, 104; *Ayrıca bkz.* ebeveynlik.

ataerki 15, 17, 28, 32, 56, 60, 82, 85, 90, 94, 103, 134; *Ayrıca bkz.* erkek tahakkümü

ataerkil şiddet 78-79, 83

B

bakım etiği 134

Barfoot, Mary 56

beyaz feministler 62

bilinç yükseltme 19-24, 29, 74

biseksüel 109, 115, 117, 120-121

Brown, Rita Mae 54

Bunch, Charlotte 54

C

cinsel devrim 39, 106-107, 111

cinsel taciz 28, 94

cinsellik 107, 111-112, 114, 117

cinsiyetçilik 9, 12, 16-17, 19, 24, 31-33, 36-37, 41, 62-63, 76, 79, 85, 87-88, 91, 95

Class and Feminism [Sınıf ve Feminizm] (ed. Bunch ve Myron) 14, 54

Crittendon, Danielle 138

Ç

çocuk bakımı 101-102

D

Diana Press 14

din 128-131; *Ayrıca bkz.* maneviyat

doğum kontrolü 41, 98, 107

düalizm 129

E

ebeveynlik 95-96, 102-104; *Ayrıca bkz.* annelik

eğitim 26, 31, 36-37, 39, 44, 52-53, 55, 69, 74, 89, 95, 108, 135-136